

173301

1951 CENEVRE SÖZLEŞMESİ'NDEN GÜNÜMÜZE AVRUPA'DA
MÜLTECİ HAKLARININ OLUŞUMUNA ETKİ EDEN
SÜREÇLERİN SOSYOLOJİK BİR ANALİZİ

Ersan Varyemez

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

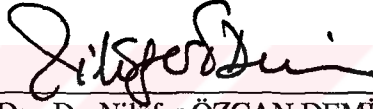
Ankara, 2006

KABUL VE ONAY

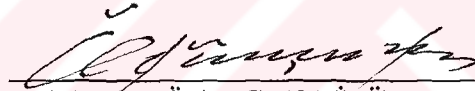
Ersan VARYEMEZ tarafından hazırlanan “1951 Cenevre Sözleşmesi’nden Günümüze Avrupa’da Mülteci Haklarının Oluşumuna Etki Eden Süreçlerin Sosyolojik Bir Analizi” başlıklı bu çalışma, 14 Haziran 2006 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Meliha Demet ULUSOY (Başkan)

Yrd.Doç.Dr. Nilüfer ÖZCAN DEMİR (Danışman)

Yrd.Doç.Dr. Özlen ÇELEBİ (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof.Dr. İrfan ÇAKIN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

14...06...2006

Ersan VARYEMEZ

TEŞEKKÜR

Araştırma konusunun belirlenip sınırlandırılmasında ve çalışmanın sonuçlandırılmasında değerli vaktini bana ayıran, hatalarımı düzelten, içten desteğiyle yardımlarını esirgemeyen ve en önemlisi bana inanan değerli hocam, tez danışmanım Sayın Yrd.Doç.Dr. Nilüfer ÖZCAN DEMİR’e teşekkürü bir borç bilirim.

Endüstri Mühendisliği mezunu olmama rağmen içlerine alarak çok değerli Sosyoloji disiplini bana öğreten, sevdiren ve de hayatıma katan çok değerli hocalarımın gıyabında Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Ailesi’nin tüm mensuplarına çok teşekkür ederim.

Evlendiğimizde başına geleceklerden aslında haberi olmayıp da yaşayarak öğrenen ama her şeye rağmen bana olan sevgisini, inancını ve desteğini esirgemeyen; pişirdiği o nefis “kunta kinte” kekleri ile zihnimi açan, tercümeleri ile karanlıkta bir mum diken, benden çok beni düşünen, moral depom, can yoldaşım, sevgili eşim Başak’a; oğullarına olan inançlarını hiç kaybetmeyen, seyahatlerini bile çalışmama göre planlayan çok sevgili anneme, kayınvalideme, babama, kayınpederime ve kardeşlerime; neşe, muhabbet ve övgülerinin yanında tercümeleriyle de çalışmama destek veren sevgili dostlarım Lale&Murat TÜLAY’a; Sosyoloji disiplini tercih etmemde beni cesaretlendiren Sosyolog Pınar KESKİN’e; sıcak tavırlarının yanında sağladıkları bilgisayar desteğiyle de çalışmamı hızlandıran KINALI Ailesi’ne; mesaimden ayrılarak derslere katılmama izin veren çok değerli amirlerime ve araştırma konumu münazara ederek bana fikir veren tüm dostlarıma çok teşekkür ediyorum.

Ve her şeyden önemlisi mensubu olmaktan her zaman büyük gurur duyduğum Türk Silahlı Kuvvetleri’nin en büyük komutanı, Türkiye Cumhuriyeti’nin mimarı ve Türk Milleti’nin en büyük önderi Mustafa Kemal ATATÜRK’e şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

ÖZET

VARYEMEZ, Ersan. *1951 Cenevre Sözleşmesi'nden Günümüze Avrupa'da Mülteci Haklarının Oluşumuna Etki Eden Süreçlerin Sosyolojik Bir Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

Mültecilik sorunsalı Avrupa'da ilk olarak 17. yy.da Fransa'da vatandaşlığa kabul edilmeyen Reformistlerin ülkeden sürülmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu nedenle de devleti tarafından insani hakları verilmeyen vatandaşlar olarak mülteciler, sınırların ötesinde umut aramaya başlamıştır. Bugün de durum aynıdır. II.Dünya Savaşı sonrasında mültecilere ilişkin ilk uluslararası beyanname olan Cenevre Sözleşmesi 1951'de kabul edilmesine rağmen dünyada ne çatışma ve savaşlar sona ermiştir ve ne de mültecilik tarihe karışmıştır.

Mültecilik bireysel bir tercih veya eylem değildir. Bu nedenle de araştırmamız mülteciliğin bireysel bir tercih veya eylem olarak algılanmasından ziyade dünya sisteminin kapsamlı bir sorgulanması gerektiğinin altını çizmek amacıyla yapılmıştır. Çünkü hiç bir birey; liberal, tutucu veya sosyalist olsun, refahını sağlayan devletini terk ederek mülteci konumuna düşmek için gönüllü olmak istemeyecektir.

Bu çalışma mültecilik sorunsalını ulus-devlet ve vatandaşlık bağlamında Avrupa'da ortaya çıkaran süreçlerden yola çıkarak, Avrupa'yı dünya egemenliğine götüren sosyal süreçler ile bunların dünyada yarattığı etkileri ortaya koymakta; modern anlamda mülteci rejiminin ilk gündeme geldiği I.Dünya Savaşı ile 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin üretildiği süreçlere dikkat çekerek, temel bir insani hak olan sığınma hakkını düzenleyen mülteci rejiminin son 60 yılda Avrupa ve dünyadaki gelişimine etki eden süreçleri analiz etmektedir. Araştırmamız, mültecilik sorunsalına çatışma ve bağımlılık teorisinin arkasından bakarak ulus-devletin resmi kabulü sonrasında sosyal ve devletler arası etkileşimlerde muğlak bir alan olarak ortaya çıkan "mültecilik" olgusuna 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin üretilmesinde ve sonrasında etki eden süreçleri kapsamaktadır. Çalışmamız nitel araştırmalar kapsamında yer alan betimsel bir araştırmadır.

Anahtar Sözcükler

Mülteci Sığınma Avrupa Ulus-Devlet Vatandaşlık

ABSTRACT

VARYEMEZ, Ersan. *A Sociological Analysis of Processes that Effects the Refugee Rights in Europe since 1951-Genova Convention*, Master's Thesis, Ankara, 2006.

Refugees problem arose first in 17th century in Europe when the Reformists who hadn't been accepted as a citizen, were expelled from France. For that reason, as a citizen who had not been given their rights by the country of origin, refugees started to seek their rights beyond the borders like today. Although the 1951-Geneva Convention which was the first on refugee's regime after the World War II, it didn't come to end neither conflicts nor wars and refugee problem in the world.

For the fact that being a refugee is not a personal choice or action, our survey is conducted to emphasize the necessity of interrogating the system thoroughly rather than the perception of refugee as an individual preference or action. Due to that no one might want to be volunteer for being a refugee and to leave the country which provides to her welfare.

By virtue of the process emerged in Europe concerning the refugee in context of Nation-State and citizenship, this study, on one hand, brings up the social process leading Europe to a preeminence around the world and its effects over the planet, and on the other hand, attracting attention to the processes of the World War I when the regime of refugee aroused in modern terms and Geneva Convention in 1951, analyses the processes affecting the development of the regime of refugee during the latest 60 years in Europe and in the world, which regulates the right of asylum as a fundamental human right. Our survey covers the processes, during the preparation of the 1951-Geneva Convention and its aftermath, affecting the phenomenon of "refugee" appeared as a vague area in inter-social and international interactions after the official approval of Nation-State by taking the refugee question into consideration as interactions of the conflict and dependency theories. Our study is a descriptive one as being in the scope of qualitative surveys.

Key Words

Refugee Asylum Europe Nation-State Citizenship

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
ÖNSÖZ	1
1. BÖLÜM	3
ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, METODOLOJİSİ VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	3
1.1.ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE METODOLOJİSİ	3
1.1.1. Araştırmanın Kapsamı ve Amacı.....	3
1.1.2. Araştırmanın Teorik Modeli.....	5
1.1.3. Araştırmanın Soruları	9
1.1.4. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri.....	10
1.1.5. Literatür	10
1.2.ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	12
1.2.1. Genel Kavramlar	12
1.2.1.1. Asimilasyon.....	12
1.2.1.2. Güç, İktidar ve Egemenlik.....	12
1.2.1.3. Irkçılık	14
1.2.1.4. İnsan Hakları	15
1.2.1.5. Kapitalizm	16
1.2.1.6. Sosyalizm ve Sosyalist Blok	16
1.2.1.7. Küreselleşme	17
1.2.1.8. Merkez ve Çevre-Ulus-Devletler	17
1.2.1.9. Soğuk Savaş Dönemi.....	18
1.2.1.10. Sömürgecilik	18
1.2.1.11. Ulus-Devlet	19
1.2.1.12. Vatandaşlık.....	20
1.2.2. Uluslararası Literatürde “İltica Hareketleri”	20
1.2.2.1. Mülteci	20
1.2.2.2. Göçmen	21
1.2.2.3. Toplu Nüfus Hareketi	22
1.2.2.4. Vatanına Dönenler.....	23

1.2.2.5. Yerinden Edilmiş Kişiler	23
2. BÖLÜM	24
AVRUPA'YI DÜNYA EGEMENLİĞİNE GÖTÜREN SÜREÇLER.....	24
2.1.AVRUPA'NIN SINIRLARI	24
2.1.1. Roma ve Erken Hristiyanlıkta Avrupa'da Toplum Yapısı	24
2.1.2. Avrupalı Kimliğin Tanımlanması: Ben-Öteki Etkileşimi.....	26
2.1.3. Dünya Kaynaklarının Keşfi ve Sömürgecilik.....	27
2.1.4. Aydınlanma ve Mezhep Savaşları	28
2.2.ULUS-DEVLET, VATANDAŞLIK VE MÜLTECİLİĞİN ORTAYA ÇIKIŞI	29
2.3.DEVRİMLER DÖNEMİ.....	31
2.3.1. Sanayi Devrimi ve Yeni Sosyal Sınıflar	31
2.3.2. Fransız Devrimi ve Yükselen “Milliyetçilik”	32
2.4.I NCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI MÜLTECİLİK SORUNSAĞI	34
2.4.1. Savaş Sonrası Avrupa ve Dünya	34
2.4.2. Uluslarüstü Bir Güç Olarak “Milletler Cemiyeti”	36
2.4.3. Sömürgecilikten Mandatörlüğe	38
2.4.4. Vatandaşlık-Azınlık Sorunsalı ve Mülteciliğin Çözumsuzluğu.....	39
2.4.5. Liberalizmden Keynesyen Teoriye.....	42
3. BÖLÜM	44
1951 CENEVRE SÖZLEŞMESİ'NİN AVRUPA'DA ÜRETİLMESİ.....	44
3.1.II NCİ DÜNYA SAVAŞI: MİLLİYETÇİLİKTEN İRKÇILIĞA	44
3.2.SAVAŞIN SONU: KÜRESEL EGEMENLİĞİN İKİLİ KUTUPLAŞMASI	47
3.3.AVRUPA'DA TEMEL SORUNSAĞI OLARAK MÜLTECİLER	52
3.4.MİLLETLER CEMİYETİ'NDEN BİRLEŞMİŞ MİLLETLERE	54
3.4.1. B.M. Temel Cenevre Sözleşmeleri'nin Çözümlemesi.....	58
3.4.2. B.M. 1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi'nin Çözümlemesi	61
3.5.II.Dünya Savaşı Sonrası Ulus-Devlet Algılaması	63
4. BÖLÜM	65
1951 SONRASI AVRUPA VE DÜNYANIN YENİDEN ÜRETİLMESİ	65
4.1.AVRUPA'NIN ÖNEMİ	65
4.2.GÜÇ KAYNAKLARI BAĞLAMINDA ULUSLARARASI KURUMLAR.....	66
4.2.1. Amerikan Planı, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası	66
4.2.2. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO).....	68
4.2.3. Avrupa Konseyi.....	69
4.2.4. AKÇT'den AET'ye	70

4.2.5. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD).....	70
4.2.6. G-7 ve Washington Konsensusu.....	71
4.2.7. Dünya Ticaret Örgütü (D.T.Ö.).....	71
4.2.8. AET'den AB'ye Avrupa.....	72
4.3.DÜNYANIN YENİDEN ÜRETİLMESİ: POST-MODERN SÖMÜRGEÇİLİK.....	75
4.3.1. Keynesyen Teori ve “Ulusal Kalkınmacılık”	76
4.3.2. Ekonomik Küreselleşme: Neo-Liberalizm	80
5. BÖLÜM	84
1951 CENEVRE SÖZLEŞMESİ SONRASI MÜLTECİ HAKLARI.....	84
5.1.AVRUPALI SÖMÜRGEÇİLİĞİN TASFİYESİ VE MÜLTECİLER.....	84
5.2.SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNİN TASFİYESİ VE MÜLTECİLER.....	87
5.2.1. A.B.D.-S.S.C.B. Dikotomisinde 3.Dünya ve Mülteciler	87
5.2.2. Sosyalizmin Tasfiyesi: En Uzun 10 Yıl ve Mülteciler	91
5.2.2.1. S.S.C.B. Sonrası: Birlik'ten Ulus-Devletlere	91
5.2.2.2. Avrupa'da II.Dünya Savaşı'nın Devamı: Yugoslavya	94
5.2.2.3. 3.Dünya'nın Demokratikleştirilmesi	97
5.3.AVRUPA BİRLİĞİ VE MÜLTECİ SORUNSAĞI.....	98
5.3.1. Mülteci Politikaları.....	98
5.3.2. Avrupa Birliği'nin Açmazları.....	104
6. BÖLÜM	107
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME:.....	107
VATANDAŞLIĞIN MÜLTECİLEŞTİRİLMESİ	107
KAYNAKÇA.....	119

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: II.Dünya Savaşı Sonrası İnsani Bilanço	46
Tablo 2: Avrupa Birliği'nin Oluşum ve Genişleme Süreci (1951-2003).....	73
Tablo 3: I.M.F. ile Çevre-ulus-devletler Arasında Yapılan Stand-By Anlaşmaları	78

ÖNSÖZ

İlkel çağlarda su kaynaklarına ve korunaklı bölgelere doğru yapılan göç hareketleri, dünya nüfusunun artmasıyla birlikte yoğunlaşan çatışma ve savaşların kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu süreçle birlikte dünya da bireylerin, toplumların ve coğrafyaların bölünüp düzenlendiği ve yönetildiği çeşitli devletlerden oluşmaya başlamıştır.

Mültecilik sorunsalı Avrupa’da ilk olarak “30 Yıl Savaşları” (Din Savaşları) sonrasında yapılan 1648 Vestefalya Antlaşması sonrasında ortaya çıkan “ulus-devlet” kavramı ile birlikte gündeme gelmiştir. 14. Louis döneminde Fransız ulusuna dahil edilmeyerek vatandaşlıktan çıkarılan Reformistler, Güney Afrika’daki Ümit Burnu’na kadar sürülmüşler ve böylece “mülteci” konumuna düşmüşlerdir.

Mülteci rejiminin oluşturulmasına yönelik ilk uluslararası girişimler ise milliyetçilik akımının etkisiyle patlak veren I. Dünya Savaşı sonrasına dayanmaktadır. 1939-1945 yılları arasında ise dünya, tarihinin en yıkıcı savaşlarından birine tanık olmuştur. II.Dünya Savaşı olarak kabul edilen süreçte yaklaşık olarak 60 milyona yakın insan kaybı ortaya çıkmış ve Avrupa, savaş öncesindeki dünya egemenliğini kaybetmiştir. Savaş sonrasında ulus-devlet kabullü oluşan dünya egemenlik dengesi ikili kutuplaşmıştır. Dünya coğrafyası ise A.B.D. ve S.S.C.B. otoriterliğindeki egemen Kapitalist ve Sosyalist Bloklar ile bu bloklar arasında kalan diğer ulus-devletleri kapsayan 3.Dünya arasında üç bölgeye ayrılmıştır. Mülteci rejimine ilişkin ilk evrensel kabul olan 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi de II.Dünya Savaşı sonrasındaki dünya sistemine uygun olarak üretilmiştir.

Bugün dünya, 60 yıl öncesine kıyasla çok değişmiştir. II.Dünya Savaşı bitiminde mevcut olan egemenlik dengeleri farklılaşmıştır. Toprak ve insanı ilhaka dayalı eski sömürgecilik tasfiye edilmiş ve Sosyalist Blok Berlin’deki duvarla beraber yıkılmıştır. 1980’lerden sonra neo-liberal ekonomi politikaları ile başlayan ekonominin küreselleştirilmesi süreci ise bugün topyekün bir küreselleşmeye doğru gitmektedir. 1945’te ulus-devlet kabullü kurulan dünya egemenlik dengesinin bir ayağının yıkılmasına rağmen 60 yıl önce kurulan kurumlar ile evrenselleştirilen kurallar sorgulanmayı ve yeniden düzenlenmeyi beklemektedir.

Dünya insanları, yaklaşık olarak 60 yıldır insancıl hukuka ve 55 yıldır da mülteci hukukuna sahip olmalarına rağmen, “insan hakları” bugün dahi en büyük tartışma konusu olmaya devam etmektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin imzalandığı yıl dünyada 2,1 milyon mülteci var iken bu rakam 1981’de 10,2 milyona, 1992’de 18,3 milyona ulaşmıştır. Bugün ise 9,2 milyon civarındadır. Gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasındaki uçurum da giderek büyümektedir.

Bu çalışma ilk olarak, mültecilik sorunsalını egemenlik, ulus-devlet ve vatandaşlık bağlamında Avrupa’da ortaya çıkaran süreçlerden yola çıkarak, Avrupa’yı dünya egemenliğine götüren sosyal süreçler ve ortaya çıkan olgular ile bunların Avrupa ve dünyada yarattığı etkileri ortaya koymakta; modern anlamda mülteci rejiminin ilk gündeme geldiği I.Dünya Savaşı ile 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin üretildiği süreçlere dikkat çekerek, temel bir insani hak olan sığınma hakkını düzenleyen mülteci rejiminin son 60 yılda Avrupa ve dünyadaki gelişimine etki eden süreçleri analiz etmektedir.

Çalışmamız, mültecilik sorunsalına güç ve egemenlik etkileşiminin arkasından bakarak ulus-devletin resmi kabulü sonrasında sosyal ve devletler arası etkileşimlerde muğlak bir alan olarak ortaya çıkan “mültecilik” olgusuna 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin üretilmesinde ve sonrasında etki eden süreçleri kapsamaktadır. Çalışmamız II.Dünya Savaşı’na odaklanmıştır.

Bu tezde, II.Dünya Savaşı sırası ve sonrasında kurulan dünya sistemine, ona ait kural ve kurumlara daha yakından bakılmıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi ile onun arka alanını oluşturan diğer anlaşmalarda “sürekli barış”a atfedilen kuralların neden uygulanamadıkları değerlendirilmiştir. Son 60 yılda ortaya çıkan süreçler ile 1945 döneminde hazırlanan Sözleşmeler arasındaki bağlantılar araştırılmıştır. Temel araştırma amaçlarımız: Dünya sisteminin devingenliğine etki eden süreçleri ortaya koymak, II.Dünya Savaşı sırası ve sonrasında kurulan dünya sistemine ait olguları sınıflandırmak, bu olguların ulus-devlet ve vatandaşlık bağlamında mülteci rejimine olan etkilerini değerlendirmek, sosyal sistemdeki güç ve egemenlik etkileşimi ile mülteci sorunsalı arasındaki ilişkileri kurmaktır. Bu çalışma; mülteciliğin bireysel bir tercih veya eylem olarak algılanmasından ziyade dünya sisteminin kapsamlı bir sorgulanması gerektiğinin altını çizmek amacıyla yapılmıştır.

Bu çalışmada yer alan görüş, değerlendirme veya iddialar her hangi bir kurum veya topluluğu temsil etmemektedir.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, METODOLOJİSİ VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE METODOLOJİSİ

1.1.1. Araştırmanın Kapsamı ve Amacı

Avrupa, mülteci rejiminin modern anlamda ilk kez tanımlandığı Mültecilerin Hukuki Statüsü'ne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin, tarihsel süreç içinde gelişen ve dünyayı etkileyen sosyal bilimlerin, Wallerstein'ın da üzerinde durduğu tarihsel bir toplumsal sistem olan kapitalizmin (1992:11) üretildiği ve yeniden üretildiği esas merkezdir. Bunun yanında Avrupa sonuçları itibariyle 21 yy.ı hala etkilemekte olan her iki dünya savaşının da yoğun olarak yaşandığı tek yerdir. Bu nedenlerle de günümüzdeki mültecilik sorunsalının arkasında yatan nedenleri anlayabilmek için araştırmamızda başlı başına önemli bir merkez olan Avrupa incelenmiştir.

Bunun yanında 1951 öncesinde mülteci kavramının oluşumuna etki eden değişkenlere yakından bakabilmek için bugünkü Avrupa'yı yani Avrupa'nın kültür ve kimliği ile bu kültürün egemenlik alanını etkileyen sosyal süreçler, tarihin sosyoloji bilimi açısından önemli bir veri kaynağı olduğu (Gert&Mills 1953:117) kabul edilerek, araştırma konusu kapsamına dahil edilmiştir. Bu kapsamda Avrupa'yı coğrafi açıdan kuzey ve güney olarak ikiye bölen Roma İmparatorluğu, Avrupalı kimliği derinden etkileyen Hristiyanlık dini ve mezhepleri, “ben” ve “öteki” etkileşimi bağlamında İslamiyet'in Avrupalı kimliğe etkileri, Avrupa'daki sosyo-kültürel ve ekonomik hayata etkileri açısından sömürgecilik ve sanayi devrimi, rönesans ve reform hareketleri ile ortaya çıkan ulus-devlet, vatandaşlık ve mültecilik etkileşimi, milliyetçilik akımı ve mülteci rejiminin ilk kez uluslararası bağlamda ele alınmaya başlandığı I.Dünya Savaşı ele alınmıştır. Araştırmanın odağı olan II.Dünya Savaşı ve sonrasındaki mülteci haklarına etki eden süreçleri yorumlamada yol gösterici olması bakımından I.Dünya Savaşı ve sonuçları da analiz edilmiştir.

Bir başka ifade ile araştırmamızda mültecilik sorunsalını Avrupa'da ortaya çıkaran süreçlerden yola çıkılarak, Avrupa'yı dünya egemenliğine götüren süreçler ve olgular ile bunların Avrupa

ve dünyadaki mültecilik algılaması üzerinde yarattığı etkiler ortaya konulmuş; modern anlamda mülteci rejiminin ilk gündeme geldiği I.Dünya Savaşı sonrası ulus-devletlerin mülteci haklarına yaklaşımları, II.Dünya Savaşı esnasında ve hemen sonrasında ortaya çıkan kural ve kurumlar, “Soğuk Savaş” bağlamındaki mülteci uygulamaları, Avrupa Birliği’ne üye devletlerin değişen mülteci politikaları ve sonuçları incelenmiştir.

Dünya, 20. yüzyılda tarihinin en yıkıcı savaşlarına tanık olmuştur. I. ve II. Dünya Savaşı olarak adlandırılan otuz yıllık süreç içerisinde elli milyondan fazla insan nüfusu kaybedilmiş, çok daha fazlası da yerlerinden edilmiştir. II.Dünya Savaşı sonrasında galip devletlerin egemenliğinde insancıl hukukun yanında mülteci rejimine ilişkin ilk evrensel beyanname olan 1951 Cenevre Sözleşmesi de kabul edilmiştir. Ancak bu kabule rağmen geçen yüzyıl hiç bitmek bilmeyen aksine hızla artan sığınma ve göç eylemlerine sahne olmuştur. Bu çalışma, 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin Avrupa’da üretilmesinin üzerinden 50 yıldan fazla süre geçmesine rağmen mültecilik sorunsalının hala artarak devam ediyor olmasının altında yatan süreçleri incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın konusu Avrupa’da üretilen 1951 Cenevre Sözleşmesi’nden günümüze mülteci haklarını etkileyen süreçlerdir. Hedeflenen ise genel olarak mültecilik sorunsalının ortaya çıkmasına neden olan süreç ve olgular ile 1951 öncesi yaklaşımları anlayabilmek; özel olarak da 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin Avrupa’da üretildiği ve sonrasında dünyada uygulandığı süreçlerde mülteci rejimini etkileyen durumları ortaya koymaktır. Bir başka deyişle; bu çalışmada, sosyoloji disiplini açısından, dünyada devam eden sosyo-ekonomik krizler ile çatışma ve savaşların mülteci rejimini nasıl etkilediği incelenecektir.

II.Dünya Savaşı’nın galip devletleri tarafından 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin öncesi ve sonrasında alınan ve evrensel bağlayıcılığı bulunan kurallar, bize bu egemen güçlerin diğer ulus-devletlere ve onların vatandaşlarına bakışları hakkında çok önemli ipuçları verecektir. Çünkü, her çatışma veya savaştan sonra yenen taraflar yenilenleri yönetmek ve sömürmek için kanunlar koymaktadırlar. Türkiye’de daha önce mülteci sorununa, çatışma kuramının arkasından bakan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın amacı, çatışma ve savaşların 21. yüzyılda da dünyada hala devam ediyor olması nedeniyle, mülteciliğin bireysel bir tercih veya eylem olarak algılanmasından ziyade dünya sisteminin kapsamlı bir sorgulanmasına katkıda bulunacak, faydalı bir çalışma ortaya koymaktır.

Araştırma beş amaç doğrultusunda gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ana problem, mültecilik sorunsalını Avrupa’da ortaya çıkaran süreçleri ortaya koymak, 20. yüzyılda yaşanan iki büyük savaş sonrasındaki mülteci rejimine olan yaklaşımlara zamanın dünya sisteminin arkasından bakmak ve bugünkü dünya sistemi ile karşılaştırmaktır.

İlk olarak, mülteci sorunsalını 20. yüzyıl öncesi Avrupa’da ortaya çıkaran süreçleri anlamak ve kavramak hedeflenmiştir. Bu noktada çatışma kuramından yola çıkılarak, I.Dünya Savaşı ve mülteci sorunsalına yaklaşımlar ele alınmıştır. İkincisi ve araştırmanın odağı, 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin üretildiği dönemki dünya sistemine güç ve egemenlik bağlamında bakılarak 1951 Sözleşmesi’nin de dayanağı olan Cenevre Sözleşmeleri çözümlenmiştir. Üçüncü olarak, II.Dünya Savaşı sonrası dünyanın nasıl yeniden üretildiği ve şekillendirildiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Arkasından, 21. yüzyıla kadar 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin nasıl ve neden uygulanıp uygulanmadığı tartışılmıştır. Son olarak da, küreselleşme bağlamında 21. yüzyıldaki ulus-devlet, vatandaşlık ve mültecilik algılamaları değerlendirilmiştir.

1.1.2. Araştırmanın Teorik Modeli

1951 Cenevre Sözleşmesi, mülteciler hakkında düzenlenen ilk uluslararası kurallar bütünü olmasına, hatta 1948’de Birleşmiş Milletler (B.M.) tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ne dayandırılmasına, Sözleşme’nin takipçisi olarak B.M. bünyesinde Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)’nin kurulmasına ve aradan 50 yıldan fazla zaman geçmesine rağmen mültecilik sorunsalına çözüm olamamıştır. Bugün dünyadaki toplam mülteci ve yerinden edilmiş insan sayısı ve buna bağlı olarak da sosyal sorunları, 1951 yılına oranla daha da çok artmıştır. Yaşanan çatışma ve savaş süreçlerinden elde edilen tecrübelerle rağmen sorunsala ilişkin kalıcı bir çözüm hala bulunamamıştır.

Burada temel sorun mülteciliğin de dahil olduğu yerinden edilme ile sonuçlanan süreçlerin sürekli üretiliyor olması ve önüne geçil(e)memesidir. Bu durum da günümüzde bir devlete üye olarak kabul edilmeyen bireylerin devletlerce sınır dışı edilmesi veya mensuplarının refahını sağlayamayan devletlerin vatandaşları tarafından terk edilmesi; dünyadaki insan hakları ihlalleri ile gelir dağılımındaki eşitsizliğin varlığına paralel olarak iltica taleplerinin de artması; 1951 Sözleşmesi’ne göre tek bir tanımı olmasına rağmen mültecilerin ayrıldıkları veya kapısını çaldıkları devletler tarafından farklı algılanmaları; mültecileşen bireylerin insani haklarına ulaşamadığı gibi sömürülmeye (özellikle son yıllarda kadın ve çocukların insan kaçakçılığı ve/veya ticareti yapan organize suç örgütlerinin ellerine düşmeleri) de açık hale gelmesi

problemlerini karşımıza çıkarmaktadır. Bu problemler, çalışmamızda, “çatışmacı” perspektiften ve “bağımlılık” teorisinin arkasından bakılarak anlaşılması ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Araştırma konumuz çağdaş sosyologlardan Lewis Coser, Ralf Dahrendorf ve Wright Mills’in çatışmacı görüşleri temelinde ve Immanuel Wallerstein’in bağımlılık yaklaşımları çerçevesinde ele alınarak; tarihsel süreç içerisinde Avrupa’da mülteci sorunsalını ortaya çıkaran süreçler; II.Dünya Savaşı sonrasında ulus-devlet temelli aktörlerce yapılandırıldığı kabul edilen dünya sistemi ile bu sistem içerisinde egemen aktörlerce üretilen kural ve kurumlar, sosyal düzene ait bileşenler, otorite bağlamında güç, iktidar ve egemenlik etkileşimlerine yakından bakılmış ve mülteci rejimini etkileyen temel değişkenler ön plana çıkarılarak incelenmiştir.

Bir başka ifade ile araştırmamızda; Coser’in çatışma, ulus-devlet, kural ve kurumlar; Dahrendorf’un çatışma ve kurum içi otoritenin dağılımı; Mills’in çatışma, güç, tarih, sosyal düzenler ve iktidar; Wallerstein’in bağımlılık, kapitalizm, ulus-devletlerin sınıflandırıldığı dünya sistemi hakkındaki kabullerinden yola çıkılarak Avrupa’da mülteci haklarının oluşumuna etki eden süreçler çatışma, kural, kurum, sosyal düzen, iktidar ve dünya sistemi temelinde analiz edilmiştir.

Coser 1956 yılında yayımladığı “The Functions of Social Conflict” (Sosyal Çatışmanın Fonksiyonları) eserinde “çatışma”nın; grup içi ve gruplar arası sınırların belirlenmesi ve korunmasını olanaklı kıldığını; ayrıca grup kimliğinin yeniden tanımlanmasına katkıda bulunduğunu ifade etmiştir. Bu noktada Coser, çatışma sonrasında yeni grupların ortaya çıkabileceğini ve bu grupların kendi yapısal kimliklerini oluşturabileceğini de vurgulamıştır. Coser, bu noktada, tutucu Katolik Kilisesi’nin tavrına karşı Protestanlığın ortaya çıkışını örnek olarak vermektedir (Coser 1956:45). Coser tarafından verilen bu örnek, aynı zamanda “mültecilik sorunsalı”nın da miladı olarak kabul ettiğimiz “ulus-devlet” yapısı ile buna ilintilendirilen ulusal vatandaşlığın kabulünü işaret etmesi nedeniyle, araştırmamız açısından önemli bir temel oluşturmuştur.

Coser 1956’daki çalışmasında “safety-valve institution” (emniyet supabı kurumu) kavramını ortaya atmıştır. Ona göre toplumda bulunan düşmanlık akımları emniyet supabı aracılığı ile topluma zarar vermeden dışarıya atılmakta ve toplumdaki “havanın temizlenmesi” sağlanmaktadır. Emniyet supabı kurumları da havası temizlenmiş toplumu kontrol etmek için kurulmuşlardır. Ona göre bu kurumlar; temel sorunları çözmek için değil sadece geçici bir süre sönmek, çatışma yoluyla değişmeye neden olabilecek çatışma gruplarının gelişmesini

engellemek ve onları kontrol altında tutabilmek için tasarlanmışlardır (Coser 1956:58). Bu noktada Coser'ın kullandığı “emniyet supabı kurumu” kavramı araştırmamız için bir anahtar olmuştur. Araştırmamızda, II.Dünya Savaşı öncesinde, sırasında ve sonrasında oluşturulan kural ve kurumlar (Milletler Cemiyeti, B.M., Cenevre Sözleşmeleri, Uluslararası Para Fonu vb.) Coser'ın “emniyet supabı kurumları”na ait tanımlamaları çerçevesinde ele alınmaya çalışılmış; bu kurumların mültecilik ve yerinden edilme sorunsallarını yönetir iken kullanılan araç ve politikaların arkasına bakılmaya çalışılmıştır.

Dahrendorf'un, Coser'le birlikte, sosyal olguların daha iyi anlaşılmasında çatışma paradigmasının kullanılması konusunu vurgulayan en önemli kuramsal kişiliklerden birisi olduğu kabul edilmektedir (Poloma 1993:116). Dahrendorf, 1959'da yayımladığı “Class and Class Conflict in Industrial Society” eserinde; çatışmaların kurumlaşma aracılığıyla düzenlendiğini ve düzenleme sonrasında da “otorite”nin ortaya çıktığını ifade etmiştir (Dahrendorf 1959:64). Ona göre çatışma sonrasında ortaya çıkan otorite, taraflar arasında eşit olarak dağıtılmamaktadır. Başka bir ifade ile kimileri kurumların veya grupların otorite yapısında yer alır iken kimileri yer almamakta; çatışma bastırılmak yerine etkin bir kurumsallaştırma ile düzenlenmektedir (Dahrendorf 1959:210-217). Çalışmamızda Coser'ın bakışıyla “emniyet supabı kurumları” olarak kabul edilen II.Dünya Savaşı sonrasında üretilen uluslararası/üstü kurumlar içerisindeki “otorite”nin dağılımı Dahrendorf'un otorite hakkındaki kabulleri çerçevesinde yorumlanmaya çalışılmıştır.

Çatışmacı kuramın diğer bir temsilcisi olan Mills'e göre sosyal hayatın en önemli gerçeklerinden birisi de “çıkar” temelli çatışmalardır. Bu çatışmalar da “güç”ü elde edebilmek için yapılmaktadır (Horowitz 1954:22). 1953 yılında Hans Gert ile ortaklaşa yayımladıkları “Character and Social Structure” (Karakter ve Sosyal Yapı) eseri sosyoloji disiplini açısından büyük öneme sahiptir. Mills ve Gert bu eserde sosyal yapının; siyasal (güç ve otorite dağılımı), ekonomik (emek, kaynak ve araçların örgütlenmesi), askeri (meşru şiddetin örgütlenmesi), akrabalık (aile içi etkileşim) ve dini (Protestan, Katolik vb.) düzenlerden ve kurumlardan oluştuğunu; bireyin rolü (patron, işçi, vatandaş, mülteci vb.) kanalıyla bu kurumlarla etkileşime geçtiğini; birey ve bu kurumlar arasında bağımlılık bulunduğunu; tarihin sosyoloji bilimi açısından önemli bir veri kaynağı olduğunu iddia etmişlerdir (Gert&Mills 1953:42-121).

Mills'in yukarıda belirtilen kabuller ışığında A.B.D. toplumu hakkında yaptığı çalışmalar ve tespit ettiği bulgular araştırmamız açısından temel oluşturmuştur. Ona göre sosyal yapıda bulunan siyasal, ekonomik ve askeri düzenler aynı zamanda iktidarı da oluşturmaktadırlar. Bir

başka ifade ile Mills'e göre Amerikan toplumunu kendisinin "İktidar Seçkinleri" olarak adlandırdığı siyasi gücü elinde bulunduran "siyasi liderler", ekonomiyi kontrol eden "sermaye liderleri" ve güç kullanma erkinin örgütlenmiş örüntüsü olan ordunun başındaki "askeri liderler" yönetmektedir. Bu üç iktidar arasında bir dayanışma bulunmaktadır (Horowitz 1959:27-28). Ona göre bu iktidar seçkinleri, toplumdaki savaş veya barışın ve hatta durgunluk veya yoksulluk hakkındaki tüm kararları ortak olarak almakta; manipülasyon ve "kitle iletişim araçları" ile toplumu denetim altına almaktadırlar. Mills ayrıca, A.B.D.'deki Kongre ve Yüksek Mahkeme'nin dahi bu iktidar seçkinlerince idare edildiklerini iddia etmiştir (Horowitz 1959:34).

II.Dünya Savaşı sonrasında üretilen ve amaçları "barış ve düzeni korumak ve kalkınmayı sağlamak" olan kural ve kurumların varlığına rağmen dünya tarihi son 60 yılda da onlarca savaşa tanık olmuştur. Milyonlarca insan ölmüş, çok daha fazlası da yerlerinden edilmiş ve mültecilik sorunsalı çözülememiştir. Bu nedenlerle çalışmamızda Coser ve Dahrendorf'un kabullerinin arkasında bakılan kural ve kurumlar Mills'in sosyal düzen hakkındaki fikirleri ile ilintilendirilerek II.Dünya Savaşı sonrası üretilmiş ahlaki, siyasi, iktisadi ve askeri düzenler tarihsel süreç içerisinde ele alınarak tanımlanmaya çalışılmıştır.

Wallerstein, dünya sistemini çatışmacı perspektiften bakarak analiz eden (Turner 2003:174) ve bağımlılık teorisyeni olarak bilinen bir sosyologtur (Kızılçelik 1994:31-32). Wallerstein, yayımladığı "Tarihsel Kapitalizm" adlı eseri ile kapitalizmin gelişim sürecini incelemiştir. Bilindiği üzere kapitalizm, Avrupa'da üretilmiştir. Ona göre; kapitalizm her şeyden önce tarihsel bir toplumsal sistemdir; kapitalizm sözcüğü kapitalden türemiştir ve bu nedenle de sermayenin kapitalizmde kilit bir öge olduğunu kabul etmiştir. Wallerstein'a göre tarihsel kapitalizmin en önemli özelliklerinden birisi de toplulukların "etnikleşmesi" olmuş; iktisadi rolleri benzeyen insanlar da birbirine benzemiştir (Wallerstein 1992:11-28). Ona göre 1951 Sözleşmesi'nin de üretildiği II.Dünya Savaşı sonrasında ise, aynı zamanda bir "sosyal sistem" olan, bir "dünya sistemi" ortaya çıkmıştır. Wallerstein, bu dünya sisteminin Batı menşeli olan kapitalizmin tarihsel gelişiminden başka bir şey olmadığını, sistemin aralarında sürekli bir rekabet ve mücadele bulunan devletlerden oluştuğunu belirtmiştir. Ona göre dünya sistemi, "Merkez", "Yarı-Çevre" ve "Çevre" devletlerden oluşmaktadır. Merkez'de yer alan gelişmiş devletler, diğer gelişmekte olan veya az gelişmiş devletleri sömürmeye devam etmektedirler. Ona göre; Merkez, Çevre'nin mal ve hizmet talebi ile ucuz işgücü arzına; Çevre de Merkez'in sağladığı kredilere bağımlıdır (Wallerstein 2004:33). Bu kabullerin sonucu olarak Çevre'den Merkez'e yönelik nüfus hareketleri (iltica ve göç) sona ermemekte; mülteci rejimi de Merkez'in çıkarları doğrultusunda belirlenmeye devam etmektedir.

Wallerstein, kapitalizmin gelişim çizgisini gerek üretim ilişkileri ve gerek ise işbölümünün değişimi temelinde ele almıştır. Bu değişimler bir yerde sosyal değişim ve gelişimlerdir. 1945 sonrasında dünya da çok değişmiş ve bunlar da mültecilik sorunsalını derinden etkilemiştir. Bu nedenle araştırmamızda II.Dünya Savaşı sırası ve sonrasında oluşturulan kurallar ve kurumlar ile sonrasındaki siyasi, ekonomik, askeri, sosyal ve dini düzenleri analiz edebilmek için Wallerstein tarafından dünya ulus-devletleri hakkında yapılan sınıflandırma bir başka ifade ile bağımlılık teorisi bir çerçeve olarak kullanılmıştır.

1.1.3. Araştırmanın Soruları

Araştırma çerçevesinde aşağıda belirtilen soru cümlelerinin yanıtı aranmıştır:

1. Avrupa'nın sosyal değişme ve gelişme çizgisinde mülteci sorunsalının ortaya çıkmasına neden olan sosyal, kültürel, siyasi ve iktisadi süreç ve olgular nelerdir?
2. Mülteci sorunsalına ilişkin ilk ciddi kurallar hangi çatışma sürecinin sonrasında ortaya çıkmaya başlamıştır? Çatışmanın sebep ve sonuçları nelerdir? Çatışan tarafların konuya yaklaşımlarını hangi olgular etkilemiştir? Çatışma sonrasında ortaya çıkan dünya sistemi nasıl gelişmiştir?
3. Bir kural olarak Avrupa'da üretilen 1951 Cenevre Sözleşmesi hangi çatışmanın sonrasında ortaya çıkmıştır? Çatışmanın sebep ve sonuçları nelerdir? Çatışmayı etkileyen gücün kaynağı ve uygulaması nasıl olmuştur?
4. II.Dünya Savaşı'nın galip devletleri tarafından savaş sonrası dünya sistemine ilişkin olarak hangi kurallar konulmuştur? Otorite dağılımı neye göre yapılmıştır? Bu bağlamda 1951 Sözleşmesi ile diğer kuralların dünyanın diğer ulus-devletleri açısından anlamı ne olmuştur?
5. II.Dünya Savaşı sonrasındaki dünya sisteminin egemen aktörleri hangi devlet, kurum veya sistem olmuştur? Bu aktörlerin dünya sistemine ve diğer toplumlara etkileri nelerdir?
6. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin uygulanmasında karşılaşılan problemler var mıdır? Bu problemler hangi aktörler tarafından üretilmiştir?
7. II.Dünya Savaşı sonrası oluşturulan kural ve kurumların bugün geçerlilikleri var mıdır? Küreselleşme bağlamında tekrar gözden geçirilmeleri gerekmekte midir?
8. Mülteci sorunsalına ilişkin son durum nasıldır? Bugün "mültecilik" kavramı neyi ifade etmektedir?

1.1.4. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri

Bu çalışma, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin Avrupa'da üretilmesinin üzerinden 50 yıldan fazla süre geçmesine rağmen mülteci haklarına ilişkin sorunsalın dünyada neden hala artarak devam ettiğini anlama ve yorumlama çabasında olması nedeniyle, toplumsal gerçeği tanımlamak amacıyla kullanılan nitel araştırmalar kapsamında yer alan betimsel (tanımlayıcı) bir araştırmadır.

Araştırmamızın, bir teorik çalışma niteliği taşıması nedeniyle; teknik olarak “literatür taraması” kullanılmıştır. Bu teknik, araştırmanın içinde teorik özellikleri yoğun olarak barındırıyor olması nedeniyle özellikle tercih edilmiştir. Ayrıca, araştırmamızda mülteci haklarına ilişkin gerek Avrupa'da ve gerek ise Avrupa dışında ortaya çıkan algılamalar ortaya konulmaya ve bunların birbiriyle ilişkisi incelenmeye de çalışılmıştır.

Bu çalışmada, veri toplama teknikleri olarak araştırma konusuyla ilgili her türlü yazılı belgeler (kitaplar, makaleler, araştırma raporları, özel ve resmi arşivler, basın bültenleri, roman vb.) kullanılmıştır.

1.1.5. Literatür

Mülteci rejimini düzenleyen Cenevre Sözleşmesi'nin 1951 yılında kabul edilmesine rağmen yaklaşık olarak 1970'li yıllara kadar, mülteci rejimine ilişkin çalışmalar Avrupa ve A.B.D.'de göç sorunu çerçevesinde ele alınmıştır. Bu nedenle de literatür taraması esnasında 1951 ile 1970-1980 yılları arasındaki “mülteci miktarına” ait bilgilere tam olarak ulaşamamıştır. Türkiye'de ise 1950-1970 yılları arasındaki çalışmaların genellikle Avrupa'ya yönelik olarak “işçi göçmen”ler hakkındaki sosyo-ekonomik temelli olduğu görülmektedir.

Dünyada Petrol Krizi'nin yaşandığı 1970'lerin sonlarına doğru ise mülteciler hakkında yapılan çalışmalara ağırlık verilmeye başlanmıştır. Ekonomik kriz kaynaklı göçlerin artması, sömürgeciliğin tasfiyesi nedeniyle yaşanan ulusal kurtuluş savaşları, kapitalist-sosyalist bloklar arasında yaşanan Soğuk Savaş rekabeti, askeri darbeler gibi nedenler ile mülteci sayısının dünyada artmasının bir sonucu olarak özellikle uluslararası ilişkiler disiplini merkezli çalışmalara ağırlık verilmiştir. Görüleceği gibi mültecilik sorunsalına ilişkin algılama, I.Dünya Savaşı sonrasındaki durumu andırmıştır. Mülteci ve göçmenlerin özellikle Merkez'deki gelişmiş ülkeleri hedeflemesi nedeniyle özellikle bu ülkeler konuya ilişkin yasal düzenlemelerini

değiştirmeye başlamıştır. Esasen, Avrupa'nın mültecilerin kabulüne ilişkin kısıtlamalara başlaması da yine bu tarihlerde başlamıştır. 1980'lerden sonra Avrupa'ya sığınma müracaatında bulunanlara ait sayının arttığı; buna karşılık ise 1951 korumasından yararlananların sayısında düşüş olduğu görülmektedir. Daha çok uluslararası ilişkiler disiplini tarafından ele alınan mülteci sorunsalı hakkındaki çalışmalar sonraki yıllarda artmaya başlamıştır.

Araştırmada kullanılan veri kaynakları; Türkiye ve dünyada mülteciler hakkında yapılmış bilimsel çalışmalar, devletler arası yapılan hukuki antlaşmalara ait metinler, Türkiye Radyo ve Televizyon (T.R.T.) Kurumu tarafından “Mülteciler: Vatansız İnsanlar” konulu belgeseller, B.M. Mülteciler Yüksek Komiserliği ve diğer Sivil Toplum Örgütleri'nce basılmış dokümanlar, Avrupa Birliği İstatistik Kurumu'na ait istatistiksel bilgiler, A.B. Konseyi kararları, A.B.D. Hükümet kararları ve ulusal güvenlik stratejisi dokümanı, basılmış kitaplar, gazete, dergi, makaleler ve internet siteleridir.

Nüfus hareketleri, göç, sığınma ve mültecilik konularının uluslararası ilişkileri etkilemesi nedeniyle, konu hakkında Türkiye'de yapılan çalışmalar genel olarak bu disiplin tarafından yapılmıştır. Ankara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden Özlen Künçek'e ait “Uluslararası İlişkilerde Mülteciler Sorunu ve Batı Avrupa Devletlerinin Uygulamaları” başlıklı yüksek lisans tezi konu hakkında yapılan değerli çalışmalardan biridir. Sn. Künçek, çalışmasında, mülteci rejimi hakkında detaylı bilgiler sunarken aynı zamanda Batı Avrupa devletlerinin politikalarını da sorgulamaktadır. Mülteci rejimini oluşturan sözleşme, karar ve protokollere yakından bakmaktadır.

Mültecilik sorunsalı ile direkt olarak muhatap olan ulus-devlet ve bu devletlerden kurulu dünya sistemi dikkate alındığında; 9 Eylül Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü'nden Evren Haspolat tarafından 2003 yılında yapılmış olan “Küreselleşme ve Yerelleşme Dinamiğinde Ulus-Devlet” başlıklı tez, mültecilik sorunsalına ışık tutmaktadır. Sn. Haspolat bu çalışmasında, küreselleşme bağlamında ulus-devletin yeniden yapılandırılması ile neo-liberalizmle birlikte ortaya çıkan yönetim, yeni kamu yönetimi, post-modern kamu yönetimi, e-devlet vb. konularında önemli bilgiler sunmaktadır.

Konuya, Sosyoloji disiplini açısından bakılması ise son yıllarda giderek artmaktadır. Benim de aynı çatıyı paylaştığım, Hacettepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü'nden Seçil Erdoğan tarafından 2004 yılında yapılmış olan “Avrupa'da İltica Hareketleri: “İngiltere'de Yaşayan Türk Mülteciler Örneği” isimli yüksek lisans tezi, konuyla ilgili önemli ve güncel verileri bir arada

sunan değerli bir çalışmadır. Sn. Erdoğan, bu çalışmasında, Avrupa Birliğine üye devletlerin mülteci politikalarından yola çıkarak İngiltere’de yaşayan Türk mülteciler üzerine bir saha çalışması yapmıştır. Araştırma sonuçlarında Büyük Britanya hükümetinin uygulamalarını, İngiliz halkının yabancılara karşı tutum ve davranışlarını, Türkiye’den iltica eden Türk mültecilerin sığınma nedenlerini, karşılaştıkları zorlukları ve Türk mültecilerin sığındıkları yerlerdeki mevcut durumlarını ayrıntılı bir biçimde sunmaktadır.

Kuramsal çerçevenin oluşturulması aşamasında, sosyoloji teorileri literatüründen yararlanılmıştır. Lewis A. Coser tarafından 1989’da yayımlanan “On the Modern Social Conflict” adlı eseri, modern çatışma kuramını tüm ayrıntılarıyla ortaya koymaktadır. Ayrıca Immanuel Wallerstein’in internet sitesinde yayımlanan “Savaşın ve Dünyanın Geleceği”, “Cancun: Neo-liberal Saldırının Çöküşü” ve “Fransızların Avrupa Anayasasına Muğlak “Hayır” Cevabı” başlıklı ve diğer makaleleri kuramsal çerçevenin oluşturulmasında yol gösterici olan kaynaklardandır.

1.2. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.2.1. Genel Kavramlar

1.2.1.1. Asimilasyon

Bir kültürel sistemin başka bir kültürel sistemi kendine benzetmesi, kültürel egemenliği altına almasıdır (Güvenç 1999:122). Egemen olan topluma ait kurumlarca, topluma dışarıdan gelen bir yabancının, mültecinin, göçmenin veya azınlık bir grubun kültürleştirilerek egemen kültürün değer ve normlarını içselleştirmelerinin ve egemen toplumla ayırt edilemez derecede bütünleşmesinin sağlanması sürecidir.

Diğer bir ifade ile asimilasyon, emperyalist aktör veya devletler tarafından sömürülen birey, aktör, toplum veya devletlerin sömürüye karşı koymalarını engellemek amacıyla sergilenen örüntüler bütünüdür. Kullanılan yöntemler (küreselleşme, dil ve kültür eğitimi, ideoloji ihracı vb.) değişse de amaç aynı kalmaktadır.

1.2.1.2. Güç, İktidar ve Egemenlik

Mills’e göre; “çıkar” temelli “çatışma”ların ana nedeni “güç”ü elde edebilmektir. Güç de kaynağın harekete geçirilmesi ile ortaya çıkmaktadır (Horowitz 1954:22). Gücün belirleyicisi olan ana kaynağın; feodal dönemde “toprak”, modern dönemde “kapital” ve postmodern

dönemde ise “bilgi” olduğu kabul edilmektedir. Bu kaynaklara sahip olan ve harekete geçiren aktörler de güce sahip olmaktadır. Günümüzde, en büyük güç kaynağının “bilgi” ve en güçlüünün de “bilgiye sahip olan” aktörler (birey, devlet) olduğu kabul edilmektedir.

İktidar olmak için ise kaynağa sahip olmak şart değildir; kaynağı kontrol altına almak yeterlidir (Horowitz 1954:34). Esasen kontrol etmek de sahipliğin bir başka biçimidir. Kaynağın (sömürge ülkeler) işgal edilmesinin sömürgeci iktidarlara; kaynağın kontrol edilmesinin ise postmodern iktidarlara özgü olduğu kabul edilmektedir. Çeşitli iktidar tanımları bulunmaktadır:

1. Gücü kullanan olarak iktidar: İktidarın, güçleri kullanabilmek için onları düzenleyen aygıt olduğu kabul edilir. İktidar, bir yandan hükümet, öte yandan partiler ya da siyasi sınıflar olabilir. Ancak, iktidarın doğası gereği azınlıkta olduğu kabul edilmektedir.
2. Kullanılan güç olarak iktidar: Dahrendorf’a göre; iktidar ve otorite aynı anlamdadır. Ona göre; çatışma sonrasında oluşturulan sosyal sistem içerisinde, gruplar arasındaki çatışmaları engellemek için, kurumlar kurulmakta; ancak kurumlardaki otorite de genellikle yenen tarafın lehine olmaktadır. Bu kurumları elinde tutan da “iktidar” olmaktadır (Dahrendorf 1959:210-217).
3. Konum olarak iktidar: Mills’e göre toplumu (A.B.D. örneğini vermiştir.), sermaye sahipleri, siyasetçiler ve askerler yönetmektedir. Mills, bu üçlüyü “İktidar Seçkinleri” olarak adlandırmıştır (Horowitz 1959:27-28).
4. İlişki olarak iktidar: Mills tarafından ortaya atılan “iktidar seçkinleri” arasındaki etkileşim sonucunda ortaya çıkan dayanışma işaret edilmektedir (Horowitz 1959:34).

Egemenlik ise, kendi üzerinde hiçbir şey bulunmayan bir iktidar kavramıdır. İktidarın dünyevi bir kavramsallaştırılmasıdır. Tikellik içerisinde uygulanmaktadır. Modern egemenlikte; toprak (mekan) ve halk (çokluk), vatandaşlık kavramının ortaya çıkmasını sağlamakta ve bu yurttaşlar da idareyi yani otoriteyi hükümete devretmektedirler.

Ulusal egemenlik ise; modern egemenlik kavramının mükemmelleştirilmesidir. Hükümet ve yurttaşlar arasındaki bağın, mekanın ve hükümete ait gücün yüceltilmesidir. Ulus-devlet kavramı da ulusal egemenlik ile ilintilidir. Bu bağlamda ulus-devlet; kültür, etnik kimlik ve ekonomi olarak kendi kendine yeterli bir yapı olarak kabul edilmektedir. Ulus-devlet, Avrupa’da Roma İmparatorluğu’na ve Katolik Kilisesi’nin egemenliğine muhalif olarak ortaya çıkmıştır.

1.2.1.3. Irkçılık

Irklar arasında üstünlük hiyerarşisi kurma yönündeki ilk çalışmalar Fransız etnoloji uzmanı Joseph Arthur Gobineau (1816-82) ve sonradan da Alman uyruğuna geçen İngiliz siyaset bilimcisi H.S. Chamberlain (1855-1927) tarafından, yanlı olarak, beyaz ırkın üstünlüğünü kanıtlayacak bir kurama dönüştürmek yoluyla yapılmak istenmiştir. Her iki bilim adamı da “Ari Irk” kavramını ortaya atarak, bu ırkın insanlığın gerçekleştirdiği tüm uygarlıkların tek yaratıcısı olduğunu ve başka ırklarla karışmadığı sürece gelişeceğini savunmuşlardır. Bu tezler Batı Avrupa’da “ırkçılığın” yeşermesine ve “Ari Irk Olmayan”lara karşı tepkilerin oluşmasına da yol açmıştır (Ceaser 2003:5). Nitekim “ırkçılık”, II.Dünya Savaşı’nın başlama nedeni de olmuştur. Adolf Hitler, Ari Alman ırkının doğa tarafından kutsandığına ve bu ırka bir üstünlük verildiğine inanmıştır. 1933 yılında, Nürnberg’de düzenlediği bir toplantıda “yüksek ırkın aşağı ırkları idare ettiğini, bunun tabiatla görülen bir hak olduğunu ve tek mantıklı gerçek olduğunu” ileri sürmüştür (Tenenbaum 1956:211).

Avrupa tarihinin Hitler öncesindeki sayfalarını karıştırdığımızda Nazizm’e benzer akımların farklı örüntülerde ortaya çıktıklarını görmekteyiz. Yunan monoistler tarafından Asyalılara karşı Yunan ırkı, Hristiyan monoistler tarafından diğer dinlere karşı Hristiyanlık, monarşik monoistler tarafından halka karşı Krallık, Hristiyan temelli liberal monoistler tarafından sömürgelere karşı liberal demokrasi, Katolik monoistler tarafından Protestanlara karşı Kutsal Katolik Kilisesi vb. birer pozitif değişmez gerçeklikmiş ya da mutlak ve tartışılmaz iktidarlarmış gibi dayatılmaya çalışılmıştır. Yapılmak ve dayatılmak istenen ise aynı zamanda güçlendirilmeye çalışılan “ben” kimliği olmuş, bu kimliğin dışında kalanlar da ilkel ve mantık dışı “ötekiler” ya da “düşmanlar” olarak kabul edilmiştir. Nihai amaç da, demokrasinin tanımına ters düşecek biçimde, “öteki”ni kültürleştirmeye veya “düşmanı” yok etmeye çalışmaktan başka bir şey olmamış; amacı gerçeklemeye yönelik eylemler ile kullanılan araç ve kaynaklar ise farklılık gösterebilmiştir.

Yukarıdaki tahlillerin ışığında Hitler’in de Avrupa’da bir Alman monoizmi yarattığı ortadadır. Ancak, 20. yy. Avrupa’sında ortaya çıkan bu monoizmi ötekilerinden ayıran önemli özellikler bulunmaktadır. Hitler’in “öteki” tanımlaması her ne kadar “Yahudilik” temelli olarak görülse de neredeyse dünya nüfusunun %98’ini kapsamıştır. Sosyal programlardan ziyade “şiddet”e dayandırılmıştır. Liberalizm temelli brujuvazinin desteğini almıştır. Kendisinden önceki monoistler tarafından kutsallaştırılan “rasyonalizm”in bir ürünü olan pozitif bilimleri ve onun ürettiği ağır silahları kullanmıştır. Bu silahları bir araç olarak kullanarak kaynaklara sahip olma iddiasını eyleme dönüştürmüştür. Sonuçta milyonlarca insanın ölümüne neden olmuştur.

Etnosantrizm, ya da ırkçılık, genel anlamda, ırk temeline dayalı ayrımcılığı öngören ve yeryüzünde üstün ve aşağı ırkların varlığını savunan bir düşünce biçimidir. Irkçılığın toplumsal amacı farklı fizik görünüm ve özelliklere sahip olan toplumsal kesimler arasındaki eşitsizliği yasallaştırmak ve devam ettirmektir (Canatan 1990: 78).

Araştırma konumuz olan mülteciler ile sığınmacı, göçmen vb. olarak kategorize edebileceğimiz hakim bir topluma (Örn.; Avrupa Birliği) sonradan entegre olmaya çalışan insanları (Örn.; AB dışından gelen 3. ülke vatandaşları) göz önüne aldığımızda elbette ki bu tip bilim dışı anlayışları kabul etmek mümkün değildir. Hiçbir ırk öbürlerinden daha iyi ya da daha saf olarak tanımlanamaz. Bütün ırklar birbiriyle karışmıştır ve yavaş yavaş değişmektedir. Saf ve üstün ırk olmadığına göre farklı ırk gruplarının birbirleriyle karışmasının bozucu bir etkisi de olamaz.

Bu sosyal gerçekliğe rağmen “İrkçilik/Etnosantrizm” yanlısı ideoloji ve politikalar hala bir takım çevreler tarafından kitleleri ve taraftarlarını yönlendirmek için kullanılmakta; aynı ülkede yaşayan değişik ırklardan insanların sahip oldukları yaşama biçimlerinin ve kültürünün aslında o ülkeye zenginlik getireceği düşüncesi yer yer göz ardı edilmektedir.

Sonuç olarak mülteci, sığınmacı ve göçmenleri hedef alabilecek her türlü “ırkçılık yanlısı” girişimin esas nedenini ve çözümünü yukarıda belirttiğimiz bilim dışı tezlerde değil Merkez’in günün değişen ekonomik veya politik çıkarlarında aramak gerekmektedir.

1.2.1.4. İnsan Hakları

II.Dünya Savaşı’nın hemen ardından bir emniyet supabı kurumu olarak kurulan Birleşmiş Milletler’in Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde insan haklarına ilişkin yaklaşık olarak 30 madde bulunmakta olup, bu hakların vatandaşlara sağlanması ise ulus-devletin sorumluluğuna verilmiştir. Bu maddeler özet olarak şunları kapsamaktadır: İnsanlar arasında ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi görüş, tabiyet ve mülkiyet farklılığı gözetilmeksizin barışa, özgürlüğe, eşitliğe, akla, vicdana, kardeşliğe, özel yaşama, ikamete, seyahate, vatandaşlığa, evliliğe, çeşitliliğe, eğitime, çalışmaya, sosyal hayata vurgu yapılmaktadır. İnsanlık ailesine atfedilen bu hakların hiçbir devlet, topluluk ve kişi tarafından ihmal veya iptal edilemeyeceği belirtilmektedir (UNHCR: 1998: 168-173).

Beyannamenin kabul edilmesinin üzerinden 60 yıla yakın süre geçmesine rağmen dünya hala “insan hakları ihlalleri”ni konuşmaktadır. Her ne kadar dereceleri farklı olsa da gelişmiş veya az gelişmiş toplumların tamamında bu ihlaller yaşanmaktadır. En büyük insan hakkı ihlali ise “ekonomik bağımsızlık”tır. Çünkü ekonomik bağımsızlığı veya yeterliliği bulunmayan bireyler, toplumlar veya devletler sömürülmeye mahkumdur. Ekonomik bağımsızlığın bulunmadığı

yerlerde ulusal bağımsızlıktan da söz etmek mümkün değildir. Ekonomik krizlerin sonu ise anomileşme, sosyal bozulma ve hatta intihara kadar gidebilmektedir.

Bugün, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki farka yakından bakıldığında, belli başlı gelişmiş devletlerin dünyanın geri kalan kısmını sömürdükleri görülmektedir. Bu durumda 1948 Beyannamesinin kimler için başarılı ve kimler için başarısız olduğunun tartışılması da gerekmektedir.

1.2.1.5. Kapitalizm

Kapitalizm, teknik olarak, üreticilerin gündelik ihtiyaçlarını karşılamaktan ziyade; sürekli ve sınırsız üretim ve satışı, mübadeleyi ve kâr amacını güden bir ücretli emek ve meta üretimi sistemidir (Marshall 1999: 382).

Kapitalizm, sosyalist rejimlerin yıkılmasının ardından, tam anlamıyla rakipsiz kalarak tekelleşmiştir. Küreselleşme, sanayileşme ve teknolojiye her gün ortaya çıkan yeniliklerle birlikte kapitalizm gerçek anlamıyla bir dünya sistemine dönüşmüştür (Wallerstein 2004:23). Daha önceki dönemlerin görece tek boyutlu ticari ilişkilerinin yerini, sermaye birikiminde muazzam atılımlar yapan tekellerin girift ilişkileri almıştır. Mali sermaye de küreselleşmiş ve önündeki engelleri aşarak kârlı gördüğü her alana, her bölgeye, her ülkeye ve her bireye akmaya başlamıştır. Bireyler üzerinde benzer ihtiyaçlara yönelik güdüler yaratılmakta ve her şey ama her şey kapitalizme dahil edilmektedir. Birey ihtiyaçları sınırsız ve doyumsuzlaştırılmış ve tüketim temeline dayanan kitle toplumları yaratılmıştır.

Kapitalizm ve göç olguları arasında karşılıklı bir etkileşim bulunmaktadır. Üretim için işgücü gerekmektedir, daha çok üretim ve rekabet için ucuz işgücü gerekmektedir, ürünü satmak için kitleler gerekmektedir, kitlelere ürünü aldırabilmek için onları güdülemek ve çekmek gerekmektedir, ürünü alabilmek için kapital gerekmektedir vb. Kısacası karşılıklı menfaatler söz konusu olduğunda kapitalizm ve göç arasında etkileşim olumludur; ancak kapital azalmaya başladığında göçe zorlanacak olan ilk kişiler “öteki”dir ve özellikle göçmen işçilerdir.

1.2.1.6. Sosyalizm ve Sosyalist Blok

Sosyalizm, esas olarak “Sınıfsız Toplum” anlamına gelmektedir. Karl Marx (1818-1883) ve Friedrich Engels (1820-1895)’in birlikte yazdıkları “Komünist Manifesto” (1847-1848) ile ortaya atılmış bir düşünce sistemidir. Sosyalizmin temelini diyalektik ve tarihsel maddecilik oluşturmaktadır. Sınıfsal ayrılıkların, ulus devletlerin, özel mülkiyetin kaldırılmasına ve servetin

ihtiyaçlara göre paylaştırılmasına dayalı bir toplumsal sistem vurgulanmaktadır (Marx&Engels 2003:47).

Sosyalizm siyasal anlamda özellikle Lenin tarafından geliştirilmiş; özellikle II. Dünya Savaşı'nın 7 Mayıs 1945'te Almanya'nın teslimi ile Avrupa'da son bulmasının ardından S.S.C.B. başta olmak üzere Doğu Avrupa (Doğu Almanya, Polonya, Romanya, Macaristan, Çekoslovakya, Bulgaristan, Yugoslavya, Arnavutluk)'da kurumsallaştırılarak sosyalist rejimler kurulmuştur. Araştırmamızda Varşova Pakti'nı yani S.S.C.B. ile Doğu Avrupa'da kurulan sosyalist rejimlerin tümünü ifade etmek için Sosyalist Blok ifadesi kullanılmıştır.

1.2.1.7. Küreselleşme

Küreselleşme, sınırlar ötesi ve dünya çapında etkileri olan ve toplumları teknoloji, siyaset, hukuk, ekonomi, kültür, çevre vb. gibi alanlardaki gelişmeler sonucunda zaman ve mekân sınırı tanımadan birbirine bağlayan süreçleri betimlemektedir. Bir başka deyişle “küreselleşme: Hangi alanda olursa olsun ekonomiden sanata, bilimden iletişime herhangi bir çalışmada, üretimde, yapımda dünya çapında geçerliliği, ağırlığı, öncülüğü olan normların, ölçütlerin dikkate alınması veya etkili hale gelmesi, benimsenmesi; dünyaya açılarak yerelliğin ulusallığın reddedilmeksizin dışına çıkılması ve evrenselleşmeyle bağdaştırılması, birleştirilmesidir” (Şaylan 2003: 18)

Küreselleşme ve göç arasında karşılıklı bir etkileşim bulunmaktadır. Göç bir anlamda küreselleşmenin hem nedeni hem de sonucudur. Uluslararası ticaret, iletişim ve ulaşım imkanlarının özellikle son 30 yılda artmasına paralel olarak büyük ve önemli miktardaki insanı zulümden, ayrımcılıktan, baskıcı rejimlerden kurtulmak veya iş aramak ya da aileleri ile bir araya gelebilmek için yaşadıkları sınırları aşmakta ve gittikleri toplumları çok-kültürlü hale getirmektedir (Şaylan 2003: 24).

1.2.1.8. Merkez ve Çevre-Ulus-Devletler

A.B.D. asıllı sosyolog Immanuel Wallerstein tarafından ortaya atılmış kavramlardır. Ona göre; II.Dünya Savaşı sonrası, aynı zamanda bir “sosyal sistem” olan, bir “dünya sistemi” ortaya çıkmıştır. Wallestein, bu dünya sisteminin Batı menşeli olan kapitalizmin tarihsel gelişiminden başka bir şey olmadığını, sistemin aralarında sürekli bir rekabet ve mücadele bulunan devletlerden oluştuğunu belirtmiştir. Ona göre dünya sistemi, “Çevre”, “Yarı-Çevre” ve “Çevre” devletlerden oluşmaktadır. Merkez’de yer alan gelişmiş devletler, diğer gelişmekte olan veya az gelişmiş devletleri sömürmeye devam etmektedirler (Wallerstein 2004:114). II.Dünya

Savaşı sonrasında kurulan dünya sistemi göz önüne alındığında dünyanın ideolojik olarak 3 bölgeye; ulus-devletlerin sahip oldukları kaynak ve güçleri bazında bakıldığında ise Merkez ve Çevre-ulus-devletler olarak 2 bölgeye ayrıldıkları görülmektedir.

Ülkeler, sahip oldukları ekonomik verilerin bir takım ekonomik parametreler ile oranlanması sonucunda da: Gelişmiş (Merkez), Gelişmekte Olan (Yarı Çevre) ve Az Gelişmiş (Çevre) Devletler olarak gruplandırılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.), Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Japonya ve Batı Avrupa Devletleri ile 1990 yılına kadar eski S.S.C.B. gelişmiş ülkeler listesinde bulunan devletler idi. Bugün ise, bazı araştırmacılar tarafından yeni ismi ile Rusya Federasyonu'nu da G-8'e üye olması nedeniyle yine Merkez'deki listeye dahil etmektedir. AB'nin 2004 yılında genişlemesi neticesinde AB'ye dahil olan 10 ülke de gelişmiş ülkeler kategorisinde yer almaktadır (Aktan 2002:3).

Araştırmamızda kullanılan Merkez-devletler ifadesi "A.B.D., Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Japonya ve A.B.'ne üye 25 devleti"ni ifade etmek için kullanılmış olup, diğer tüm dünya devletleri de "Çevre-ulus-devletler" kategorisine dahil edilmiştir.

1.2.1.9. Soğuk Savaş Dönemi

II. Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası güç dengeleri tamamen değişmiştir. O yıllara kadar dünyadaki geleneksel güç dengesinin merkezi ve en önemli ögesi olan Avrupa kıtası ve Avrupa devletleri savaş müddetince büyük tahribata uğramış, A.B.D. ve S.S.C.B. "Merkezi Güçler" ortaya çıkmış ve dünya egemenlik düzeni ikili kutuplaşmıştır. Soğuk Savaş terimi de bu iki kutuplu düzeni ifade etmektedir.

Bir başka ifade ile A.B.D. liderliğindeki Batı Bloğu ile S.S.C.B. liderliğindeki Sosyalist Blok arasında, 3.Dünya ulus-devletlerini ve kaynaklarını elde edebilmek ve ideolojilerin yayarak egemenlik alanlarını genişletebilmek amacıyla yürütülen gevşek çatışma dönemini ifade etmektedir. Yaklaşık olarak 1945-1990 yılları arasındaki dönemi kapsamış ise de; bugün dahi etkisini yitirmemiştir.

1.2.1.10. Sömürgecilik

Sömürge sözcüğünün Avrupa dillerindeki karşılığı "koloni"dir. Koloni, merkez ülkenin sınırları ötesinde bulunmasına rağmen yönetimi merkez ülkenin elinde bulunan yer demektir. Kolonyalizm ise, yeni topraklar ele geçirmek yani sömürü maksadıyla yayılmak demektir (Ferro 2002:14).

Sömürgecilik ve emperyalizm arasında diyalektik bir etkileşim bulunmaktadır (Ferro 2002:21). 20. yy.a kadar dünya sisteminde Güç'ün anlamı sömürgelerin sayısı ile ölçülmüştür; yani ne kadar çok sömürge var ise o kadar emperyalist ve güçlü olunmuştur. Sömürgecilik esasen 16-18. yüzyıllar arasında Avrupa'da denizcilik alanında yaşanan buluşlar sonucunda ortaya çıkmıştır. Coğrafi keşifler sonucunda ülke veya bölgelerin yerel yönetimlerine, bağımsızlıklarına ve hammadde kaynaklarına el konulmuş; işgücünden yararlanılmış ve hatta Merkez-devletlerden sömürgelere nüfus göçü yapılmıştır. Böylece sömürgeci ülke, sömürge durumuna düşürülen ülke üzerinde ekonomik, siyasal, hukuksal, askeri her türlü tasarruf hakkını kendi eline geçirmiştir. Bu mutlak tekelden başka bir şey değildir. Tekelci olan sömürgeci ülke sahip olduğu bu haklardan kendi rızasıyla vazgeçmediği sürece bir başka sömürgeci ülkenin bu haklara ortak olmasının tek yolu siyasal ilhaktan yani çatışmaktan yani bir başka deyişle yine sömürgeleştirmekten geçiyordu (Hobsbawm 1996:125). Sömürülenler için ise değişen pek bir şey olmuyordu. Ancak sömürgecilik-emperyalizm-kapitalizm (16-18. yüzyılda merkantanzim) etkileşimi 19. yüzyıl başlarında bozulmaya başlamış, kapitalizmin dünya sistemi olma yolunda ilerlemesiyle birlikte yeryüzündeki güç ve iktidar dengeleri de değişikliğe uğramıştır.

Bugünkü anlamı ile sömürgecilik; II.Dünya Savaşı sonrasında galip devletler tarafından kurulan dünya sistemi ile emniyet supabı kurumları vasıtasıyla, Kapitalist ve Sosyalist Blok dışında kalan, 3.Dünya ülkelerinin egemenlik altına alınması, denetlenmesi ve Merkez'e bağımlı kılınmasıdır.

1.2.1.11. Ulus-Devlet

Ulus-devlet, Avrupa'da Roma İmparatorluğu'na ve Katolik Kilisesi'nin egemenliğine muhalif olarak 1648 Vestefalya Antlaşması sonrasında ortaya çıkmıştır. I. ve II.Dünya Savaşı sonrası kurulan dünya sistemi de ulus-devlet temelli kabul edilmiştir. Ulus-devlet kavramı, modern egemenlik kavramının mükemmelleştirilmesi olan ulusal egemenlik ile de ilintilidir. Ulusal egemenlik, hükümet ve yurttaşlar arasındaki bağın, mekanın ve hükümete ait gücün yüceltilmesidir. Böylece ulus-devlet de kültür, etnik kimlik ve ekonomi olarak kendi kendine yeterli olduğu kabul edilerek yüceltilmektedir (Erözden 1997:20-21).

Bir başka ifade ile ulus-devlet, modern dünya sisteminin ayırt edici niteliği olan, hükümetin belirli bir toprak parçası üzerindeki egemen güç olduğu ve nüfus kitlesinin kendilerini tek bir ulusun parçası olarak gören vatandaşlar olduğu özgül bir devlet türüdür.

Ulus-devlet, II.Dünya Savaşı sonrasında, başta 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi olmak üzere, üretilen her türlü insancıl hukukta belirtilen insani hakları vatandaşına sağlamakla sorumlu tutulan siyasi kurumun kavramsallaştırılmasıdır.

1.2.1.12. Vatandaşlık

Sınırları belirlenmiş bir mekanda yaşayan; mekandaki diğer bireylere ve devlete karşı vatandaşlık bağından dolayı sorumlu ve yükümlü olan; bir toplum sözleşmesi olarak biçimlenmiş bireysel hak ve özgürlüklerini devrettiği siyasi iktidarın egemen tek güç olduğunu kabul eden; bu hak ve özgürlüklerin aynı siyasal iktidar tarafından korunup, geliştirip, gerçekleştirileceğini onaylayan; uymak zorunda olduğu yasalar kapsamında özel alanda/sivil toplumda kendisini/kendisi “eşit ve özgür” kabul eden/edilen; dışarıdakiler ile ilişkisini ise vatandaşlık ile bağlı olduğu egemen ulus-devlet üzerinden kurabilen birey olarak kısaca tanımlanmaktadır (Erözden 1997: 62-64).

Başka bir ifade ile vatandaşlık, siyasi kurumların (örneğin, devlet) bir parçası olmak demektir. Anayasal ülkelerde, o ülkede yaşayanların ulus-devlet tarafından anayasada vaad edilen haklardan yararlanmaları için, ki bu hakların kaynağını da II.Dünya Savaşı sonrası kurulan dünya sisteminin kurallarına göre oluşturulan hukuki ve ahlaki düzenlere dayanmaktadır, o ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı olmaları gerekmektedir. Bu şekilde bağlanan kişilere de “vatandaş” denilmektedir. Her vatandaşın, mensubu olduğu ülkedeki politik ve sosyal hayata katılım ve insani haklardan yararlanma hakkı bulunmaktadır.

1.2.2. Uluslararası Literatürde “İltica Hareketleri”

1.2.2.1. Mülteci

İngilizce’de kullanılmakta olan “refugee” yani “mülteci” kavramının kökenleri Fransızca’daki “réfugié” kelimesine dayanmaktadır. Mülteci kelimesi, Fransız Kralı 14.Louis’in Protestanlığı yasaklaması nedeniyle Fransa’dan diğer Protestan ülkelere göç etmek zorunda bırakılarak “koruma talep eden kişiler”i (Reformistler, Kalvanistler) ifade etmek için kullanılmıştır (Wikipedia 2006).

1951 Cenevre Sözleşmesi’ne göre mülteci kavramı; “vatandaş olduğu ülkede meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi

düşünceleri yüzünden, şiddete maruz kalacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs” olarak tanımlanmaktadır (BMMYKTT 2003: 68).

Sığınmacı ise şiddet karşısında başka bir ülkeden sığınma talebinde bulunan, sığınma olanağından yararlanmak isteyen kısacası 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin mad. 14. (1)’de güvence altına alınan sığınma hakkını kullanmak isteyen kişidir (BMMYKTT 2003: 170). Sığınmacıların nihai amaçları “1951 Mülteci Statüsü”nü elde edebilmek olup, 1951 Sözleşmesine taraf olan ülkelerin de sığınmacılara, prosedür müddetince, mülteci muamelesi yapma yükümlülükleri bulunmaktadır.

Araştırmamız açısından mülteci; vatandaşı veya mensubu olduğu ulus-devletin korumasından ve hizmetlerinden yararlanamaması nedeniyle ülkesinin sınırlarını aşarak sınırların ötesinde başka bir devletin korumasını talep eden; kısacası devletin egemenliğini sınırlar ötesinde sorgulayan kişidir. Buradaki önemli husus bireyin mensubu olduğu ulus-devletin gücüdür. Bu gücü sınırlar ötesinde sorgulayan bireye klasik anlamı ile “mülteci” denilmektedir. Ancak, II.Dünya Savaşı sonrasında kurulan dünya sistemi nedeniyle ve özellikle de küreselleşme ile birlikte ulus-devletin aşıldığı ve Merkez’e bağımlı kılınan Çevre devletlerin varlığı ortaya çıkmıştır. Dışa bağımlı devletlerin egemenlik güçleri de sınırlar ötesine çıkmıştır. Son tahlilde dışa bağımlı ulus-devletlere ait ulusal vatandaşlık da ulus-devletin korumasından yararlanamamakta ve neticede vatandaşlık da mültecileşmektedir.

1.2.2.2. Göçmen

Göçmen kavramı genel olarak, yaşadığı yeri veya ülkeyi terk ederek sahip olduğu kültürden farklı bir kültüre sahip egemen bir topluma katılan kişileri ifade etmektedir. Zaman içerisinde farklı göçmen kategorileri ortaya çıkmıştır: Planlı Göçmen, Zorlanmış Göçmen, Yasadışı Göçmen, Ekonomik Göçmen, Transit Göçmen ve Ekolojik Göçmen.

Planlı Göçmen, göç alan ülke ile göç veren ülke arasında imzalanan bir anlaşmaya binaen ve belli bir yasal prosedür ve eleme yöntemi kullanılarak belirlenen göçmenlerdir.

Zorlanmış Göçmen kavramı eski S.S.C.B.’nin dağılmasıyla birlikte ulus devletlerin ortaya çıkmasının ardından kullanılmaya başlanmıştır. Milliyetine ait yeni bir ulus devletin (Örn.; Moldova) bağımsızlığını kazanmasına rağmen yaşadığı yeri, ki burası da bağımsızlığını yeni elde etmiş bir ulus devlet olabilir (Örn.; Ukrayna), terk etmek istememesine rağmen halen

yaşadığı ülkenin yerel yöneticileri tarafından milliyetini taşıdığı ulus devlete göç etmeye zorlanmış kişilere Zorlanmış Göçmen denilmektedir (UNHCR 2000:112).

Yasadışı Göçmen, bir ülkenin yasak olarak ilan ettiği ülkeye giriş yollarını bireysel olarak veya organize suç örgütlerinin kanalıyla kullanarak o ülkeye girmeye çalışan veya girmeyi başaran kişilere denilmektedir.

Ekonomik Göçmen, menşei ülkesinde zulüm gördüğünü iddia ederek ve uluslararası sığınma kanallarını kullanarak bir ülkeye sığınma müracaatında bulunan; ancak iddia ettiği zulmün asılsız olduğu ve sığınma amacının ekonomik beklentiler olduğu ortaya çıkan kişilere denilmektedir.

Transit Göçmen, menşei ülkesinden başka bir ülkeye yasal veya yasadışı yollarla göç ederek o ülkede belli bir süre kalan veya kalmakta olan; ancak nihai hedefi yasal veya yasadışı yollarla diğer bir başka ülkeye göç etmek olan kişilere denilmektedir.

küresel ısınmayla birlikte dünya ekolojisi gün geçtikçe farklılaşmaktadır. Ekolojik Göçmen, direkt olarak zulüm veya ekonomik nedenlerden ziyade, özellikle de kutuplardaki buz stoğunun erimesi, deniz seviyesinin yükselmesi ve bazı bölgelerde ortaya çıkan aşırı kuraklık sonucunda yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan ve bir başka bölge veya ülkeye göç eden kişileri ifade etmektedir.

Bireyler, doğal olarak yaşadıkları yerleri terk etmek ve başka bir devletin himayesine girmek istememektedirler. İdeolojik temeli ne olursa olsun (liberal, sosyalist, muhafazakar vb.) vatandaşının refahını sağlayan devletler, mensupları tarafından kolay terk edilmemektedirler. Ancak; devletin vatandaşa karşı sorumluluklarını yerine getirememesi durumunda ise; vatandaş bireyler mülteci konumuna düşmektedirler. Göçü anlamak, yorumlamak ve önlemek için de “mülteciliği” ortaya çıkaran nedenleri anlamak gerekmektedir.

1.2.2.3. Toplu Nüfus Hareketi

Araştırmada kullanılan Toplu Nüfus Hareketi kavramı, doğal veya insan kaynaklı afet, kuraklık, silahlı çatışma, baskı, şiddet vb. nedeniyle yaşadıkları yerleri terk etmeye zorlanan sayıları yüzler ve/veya binlerle ifade edilebilecek miktardaki insani yardıma muhtaç insan kitlesinin bir başka bölge veya ülkeye yönelik göç hareketini ifade etmektedir. Bu kavram; 1990’dan sonra S.S.C.B. ve özellikle Yugoslavya’nın dağılmasının ardından kullanılmaya başlanmıştır (UNHCR 2000:181).

1.2.2.4. Vatanına Dönerler

Araştırmada kullanılan “Vatanına Dönerler” kavramı, doğal veya insan kaynaklı afet, kuraklık, silahlı çatışma, baskı, şiddet vb. nedeniyle yaşadıkları yerleri terk eden, menşei ülkesinin haricinde bir ülkeye sığınan, ilk sığındığı ülkede geçici veya sürekli kalma hakkı alan veya ilk sığındığı ülkeden 3. bir ülkeye transfer edilerek yerleştirilen, yerleştirildiği 3. ülkede geçici veya sürekli kalma hakkı alan kişilerin kendi rızalarıyla veya yerleştikleri/yerleştirildikleri ülkenin yerel yönetimlerinin zoruyla menşei ülkesine dönmekte olan kişileri ifade etmektedir (UNHCR 2000:24).

1951 Sözleşmesi gereğince hiçbir sığınmacı veya mültecinin zulüm göreceğine inandığı bir ülke veya bölgeye (menşei ülke veya bölge olsa dahi) geri gönderilmemesi (non-refoulement prensibi) gerekmektedir. Ancak; Afrika’da sömürgeciliğin tasfiyesi sonrasında ortaya çıkan iç savaşlar nedeniyle yabancı bir ülkeye sığınarak mülteci konumuna düşen yüz binlerce kişi hala anavatanına dönememekte; menşei devlet tarafından, ekonomiye ek yük getirir diye, geri kabul edilmemekte; mülteci konumuna düşen vatandaşlar yeniden vatandaşlaşmamaktadır.

1.2.2.5. Yerinden Edilmiş Kişiler

Araştırmada kullanılan “Yerinden Edilmiş Kişiler (Displaced Persons)” kavramı, doğal veya insan kaynaklı afet, kuraklık, silahlı çatışma, baskı, şiddet vb. nedeniyle yaşadıkları yerleri terk etmeye zorlanan kişileri ifade etmektedir. Yer değiştirme bazı durumlarda sınır ötesi ülkelere sığınma ve bazı durumlarda da ülke içerisinde yer değiştirme şeklinde olabilmektedir. Uluslararası literatürde “Ülkeleri İçerisinde Yerinden Edilmiş Kişiler”e “Internally Displaced Persons (IDPs)” denilmektedir (UNHCR 2000:23). Araştırmamız açısından mülteciler de yerinden edilmiş kişiler kategorisine girmektedir.

2. BÖLÜM

AVRUPA'YI DÜNYA EGEMENLİĞİNE GÖTÜREN SÜREÇLER

2.1. AVRUPA'NIN SINIRLARI

Avrupa'nın nerede başladığı ve nerede bittiği, “Nereler”i ve “Neleri” kapsayıp nereleri ve neleri dışarıda bıraktığı aslında net olarak bilinmemektedir. Coğrafi açıdan bakıldığında diğer kıtaların aksine farklı bir birim oluşturmayan Avrupa, bugün Avrasya anakarasının batıya doğru uzanan uç kesimindeki coğrafi bölgeyi ifade etmek için kullanılmaktadır (Davies 2006:12).

Kültürel açıdan bakıldığında ise Avrupa'nın kökenlerinde; hem Avrupa ve hem de Avrupa'nın çevresinde yer alan eski ve çok daha gelişmiş kültürlerle ait etkilerin yattığı görülmektedir. Avrupa, adını dahi Doğu'dan almıştır. İskenderiyeli ozan Moskhos'un bir şiirinde belirttiğine göre bugünkü Avrupa adının kaynaklandığı “Evropa”, Yunan mitolojisinde tanrıların kralı olduğu ve Olimpos Dağı'nda oturduğu kabul edilen Zeus'un, bugünkü Suriye'den kaçırıp getirdiği Doğulu güzel kadının adıdır (Eran 2002:44-47).

Avrupa, aslında bir kıt'a olmaktan ziyade “bölgesel bir kültürün” ya da başka bir ifadeyle “kültürel bir bölgenin” adıdır. Avrupa adını alan kültür ve coğrafi bölgede yaşayan toplumlar aslında birbirlerine benzer ortak bir tarihi paylaşıyor gibi görünseler de Avrupa'yı yapılandıran bir takım farklı ve karşıt süreçler müteakip maddelerde özetlenmiştir.

2.1.1. Roma ve Erken Hristiyanlıkta Avrupa'da Toplum Yapısı

Roma Krallığı, M.Ö. 753'te Etrüks ve Latin (Ovalı) halklarının karışımı ile kurulmuştur. Etrüksler, üzerlerinde egemenlik kurdukları Latin köylülerini göçe zorlayarak birleştirmiş, işgüçlerinden yararlanarak Roma kentini kurmuşlardır. Ancak Latin halkın zamanla güçlenen aristokratları tarafından monarşi yıkılmış ve “Res Publica” yani Roma Cumhuriyeti kurulmuştur (Demircioğlu 1998:24). Cumhuriyet nüfusunun %10'nu oluşturan particiler (iyi örgütlenmiş büyük toprak sahipleri yani aristokratlar) tam vatandaşlık haklarına sahip iken; nüfusunun

%90'ını oluşturan plebler (kentsoylular ve Roma varoşlarında oturan halk) sınırlı/kısmi vatandaşlık haklarına sahip olmuşlardır (Demircioğlu 1998:61).

Roma Cumhuriyeti Dönemi'nde sınıf çatışmaları sırasında M.Ö. 367 yılında Roma Cumhuriyeti tarafından, yönetilenlere de seçme seçilme hakkının verildiği, "12 Levha Kanunları" (Leges Licinia Sextiae) kabul edilmiştir. Bu kanunla birlikte "insan hakları", tarihte ilk defa ortaya çıkmış, gündelik yaşama girmiş ve vatandaşlık genişletilmiştir (Demircioğlu 1998:82).

"Hristiyanlık" dini Sezar Augustus'un Roma İmparatoru olduğu dönemde imparatorluğun egemenliği altındaki Filistin'in Kudüs kentinde ortaya çıkmıştır. Mesih İsa'yı dinleyen öğrencilerinin sayısı zamanla artınca zamanın Roma iktidarı ve yerel muhafazakar Yahudiler tarafından tepki almaya başlayan İsa, M.S. 28 veya 36 yılında çarmıha çekilerek öldürülmüştür. Mesih İsa'nın öğrencileri yani havarileri de dünyanın değişik yerlerine göç etmişler ve bunun sonucunda da Hristiyanlık dini yayılmaya başlamıştır (Küçük&Tümer 1993:44).

Hristiyanlık, daha ilk yıllarında iki temel mezhebe bölünmüştür. Havarilerin önderi olan Peter, Roma'ya giderek Latin kültürü kökenli Hristiyanlığı yani Katolik Kilisesi'ni kurarken; Anadolu'ya geçen Paul de Yunan kültürünün etkisiyle Ortodoks Kilisesi'ni kurmuştur. Hristiyanlık ve Hristiyanlar, M.S. 30-300 yılları arasında özellikle Roma İmparatorluğunun egemenliğindeki topraklarda yayılmıştır. Nitekim İmparatorluk sınırlarının İspanya'dan İskoçya'ya, Almanya'dan Romanya'ya, Balkanlar'dan Hazar Denizi'ne, Basra Körfezi'nden tüm Kuzey Afrika'ya kadar uzandığı 4. yy.ın sonlarında, Hristiyanlık, İmparator 2. Teodosyus döneminde Roma İmparatorluğu'nun resmi devlet dini olarak kabul edilmiştir (Küçük&Tümer 1993:187). Roma Katolik Kilisesi, Batı Avrupa'da, Frenkleri, Keltleri, Angloları, Saksonları, Slavları, Macarları ve İskandinavlıları; Bizans Ortodoks Kilisesi, Doğu Avrupa ve Balkan halklarını Hristiyanlaştırmaya çalışmıştır (Küçük&Tümer 1993:189).

Hristiyan monoizmi de bu yayılma döneminde ortaya çıkmıştır. İlk monoistlerden Aziz Augustine, Hristiyan olmayanların, devletin vatandaşlarına verdiği haklardan yararlanma gibi bir hakları da olamayacağını; gerçek dinden (Hristiyanlık) yoksun bir devletin (Roma'nın) de "Gerçek bir Ulus" olamayacağını savunmuştur (Parekh 2000:37-43).

5. yy.a gelindiğinde Avrupa içerisinde Germen Kavimleri (Vizigotlar, Ostrogotlar) ile İmparatorluk arasında ortaya çıkan çatışmalar sonrasında; Germenler İtalya, İspanya, Fransa ve Britanya'yı ele geçirmişler; Roma İmparatorluğu'nu M.S. 395 ile 490'lar arasında Batı ve Doğu

İmparatorlukları olarak ikiye bölmüşler ve Batı Roma'nın sahibi olmuşlardır. Roma İmparatorluğu'nun çöküşüyle birlikte Batı Avrupa'da Latin ve Germen etkileriyle bugün Ortaçağ Kültürü denilen sosyal yapı (feodalizm) ortaya çıkmıştır.

Roma'nın ikiye bölünmesinden sonra Roma'dan geriye kalan Batı Avrupa toplumları arasında Hristiyan Katolik piskoposların otoriterliği devam etmiş ve piskoposlar Roma geleneklerinin koruyucusu durumuna gelmiştir. Feodal düzen içerisinde asiller ile birlikte üst sınıfı oluşturan Roma Kilisesi'nin egemenlik alanı 4. ve 10. yy.lar arasında önemli ölçüde artmıştır (Parekh 2002:36). Ortaçağ Karanlık Dönemi de denilen bu “Kilise Egemen Düzen” içerisinde Roma Kilisesi, Avrupalı toplumları Hristiyanlık temellerine dayalı birleşik bir topluma dönüştürmek için çabalamıştır. Bu düzen, neredeyse Avrupa'da 16. yy.da ortaya çıkan Reform Hareketleri'ne ve Katolik ülkelerde ise 18-19. yy.a kadar devam etmiştir (Erbaş 2004:199).

Bugünkü Batı Avrupalı nüfus “Hristiyan” kimliğini Kutsal Roma Katolik Kilisesi'nin iktidar olduğu Feodalizm döneminde kazanmıştır. Hristiyanlığı kabul etmek istemeyen Afrikalı, Ortadoğulu veya Yahudi halk ise Hristiyan monoistlerin faaliyetleri sonucunda şiddete, işkenceye maruz kalmışlar ya da göçe zorlanmışlardır.

2.1.2. Avrupalı Kimliğin Tanımlanması: Ben-Öteki Etkileşimi

Müslümanlığın 6. yy.da ortaya çıkışı Avrupa tarihi için tam bir dönüm noktası olmuştur. Avrupalı, Kutsal Katolik Kilisesi'nin de etkisiyle, karşısına çıkan bu yeni rakibe (Müslüman, Doğulu) göre kendisini yeniden sorgulamaya başlamış; “ben/biz” ve “öteki” tanımlamalarını yapmıştır. Avrupalının bu yeni “ben/biz” tanımı beraberinde “Avrupa Kıtası, Avrupa Kültürü ve Avrupa Ruh Birliği kimliklerinin temellerini de atmıştır.

8. yy.ın başlarında Müslümanların Cebelitarık Boğazı'nı geçerek Fransa'ya kadar gelmesi ve bu dönemde Akdeniz'in neredeyse bir Müslüman gölüne dönmeye başlaması sonucunda Avrupa'da Katolik Kilisesi'nin etkisiyle “Hristiyanlık” (aslında “Katolik”lik temelli) bir üst kimlik olarak canlanmaya başlamıştır (Küçük&Tümer 1993:194).

Ortaçağ Avrupa uygarlığının yükseldiği 11-13. yy.larda Batı Avrupa kuramsal olarak birleşik bir yapı teşkil ediyordu. İktidar, Dünyevi Lider (Kutsal Roma-Germen İmparatoru) ve Ruhani Lider (Papa) arasında paylaşılmıştı. Hakim olan feodal sistem içerisinde çok sayıda ayrı derebeyler yani aristokratlar (asker ve ruhban sınıfı) bulunuyordu. Köylüler, mülkiyetin asillerde olduğu mekanla sınırlandırılmış alan içerisinde ucuz işgücü olarak kabul ediliyor;

asillerin iktidarı da mülkiyetlerindeki güçlerin yani toprağın ve serflerin miktarı ile ölçülüyordu. Toprak mülkiyeti olanlarla buralarda çalışan köylüler/serfler arasındaki mesafeye de “senyörlük” deniliyordu.

Roma Katolik Kilisesi’nin monoizm temelli çalışmaları sonucunda 11 ve 13. yy.lar arasında Avrupa’da “Kutsal Haçlı Seferleri Dönemi” başlamıştır. İki yy. içerisinde toplam 8 adet Haçlı Seferi düzenlenmiştir (Küçük&Tümer 1993:388). Bu dönem içerisinde Hristiyanlar ve Müslümanlar arasında sayısız savaşlar yapılmıştır. Hatta 4. Haçlı Seferi sırasında Avrupa’dan Bizans’a yani İstanbul’a gelen Katolik Haçlı Ordusu, Ortodoksluğun merkezi olan şehri yağmalamış ve Ortodoksların İstanbul’dan göç etmelerine dahi neden olmuştur.

Haçlı Seferleri sonucunda Kutsal Roma Katolik Kilisesi her ne kadar Kudüs’te sürekli bir egemenlik kuramamış ise de bu seferlerin Avrupa’daki dini, siyasi, iktisadi ve sosyal hayatı derinden etkileyen sonuçları ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlardan bazıları şunlardır: Ruhban sınıfı otorite kaybetmiş; feodalizm sorgulanmaya başlanmış; toplumdaki işbölümünün değişmesiyle serfler/köylüler çeşitli haklar elde etmeye başlamış; Merkezi Monarşik Krallıklar güç kazanmaya başlamış; ticaretin gelişmesine bağlı olarak köyden kente göç ve kentleşme ortaya çıkmış; refah düzeyindeki ilerlemelere bağlı olarak nüfus da artmaya başlamış; ticaretle uğraşan yeni bir sınıf “brujuvazi” ortaya çıkmış; İslam medeniyeti yakından tanınmış; sonuç olarak iktisadi, sosyal ve kültürel hayat canlanmıştır (KOÖSGDİB 2004:4).

2.1.3. Dünya Kaynaklarının Keşfi ve Sömürgecilik

15 ve 16. yy.lar Avrupa’nın sosyal ve iktisadi olarak dışa açıldığı, “öteki dünya”yı keşfetmeye ve göç etmeye başladığı yıllardır. Gemicilikteki ilerleme sonucunda 1492’de İspanyollar Amerika Kıtasını ve 1498’de Portekizliler de Hindistan Yolu’nu keşfetmişlerdir. Bu keşifler, Avrupa’dan özellikle Amerika kıtasına doğru büyük bir göçü başlatmıştır (Ferro 2002:215). Amerika kıtasına ilk olarak brujuvazi gitmiş ise de daha sonrasında devlet eliyle ordular da götürülmüştür. Amerika kıtasındaki Aztek, İnka ve Maya medeniyetleri ile yerli Kızılderili halk katledilmiş ve sömürülmüş; misyonerler kanalı ile Hristiyanlık yayılmıştır (Ferro 2002:44).

Sömürgecilikle birlikte Avrupa dışındaki altın, gümüş ve diğer hammadde rezervleri ile yabancı ucuz işgücü Avrupa’ya taşınmaya başlanmıştır. Ticari faaliyetlerin bu şekilde gelişmesinin bir sonucu olarak da savaşların anlamını (din yerine ticaret temelli savaşlar) değiştirmiştir. Sömürgecilik ve kölelik kurumsallaştırılması, kapitalist rekabete bağlı maliyet dengeleri

açısından, hammadde ve işçiliğin ucuza temini anlamında öne çıkmıştır. Sonuçta Avrupa'nın artan refaha bağlı olarak bu dönemde nüfus 1450-1600 yılları arasında %50 artarak 90 milyona ulaşmıştır (KOÖSGDİB 2004:7).

2.1.4. Aydınlanma ve Mezhep Savaşları

15. yy.da denizciliğin ilerlemesi Avrupalı'nın kökenini yani "Klasik Yunan Felsefesi"ni de Roma İmparatorluğu sonrası yeniden keşfederek kendisini yeniden tanımlamasını da sağlamıştır. Bu dönem "Rönesans (Yeniden Doğuş)" olarak adlandırılmaktadır. Rönesans hareketleri ilk olarak Katolik'liğin merkezi olan Vatikan'ın bulunduğu İtalya'da başlamıştır. 1453'te Osmanlı İmparatorluğu egemenliğine giren Bizanslı bilginlerin İtalya'ya göç etmeleri ve Antik Yunan Felsefesi'ni İtalya'da tanıtımları Rönesans'ın doğuşunun temel nedenleri olarak kabul edilmektedir (Davies 2006:144).

Göç yoluyla Bizans'tan getirilen İbranice, Latince ve Yunanca eserler İtalya'da derinlemesine incelenmiştir. Rönesans hareketlerinin Batı Avrupa'ya yayılmasıyla birlikte skolastik düşünce sistemi sorgulanmaya başlanmış; bilim, sanat, mantık, hümanist ve pozitivist düşünce sistemi yayılmaya başlamıştır. Kilise'nin sorgulanması, insan haklarına yapılan vurgu sonucunda Rönesans, Avrupa'daki din ve inanç sistemi üzerinde derin etkiler yaratarak Reform Hareketleri'nin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Erbaş 2004:147).

Avrupa'da Kutsal Roma Katolik Kilisesi'nin egemenliğine karşı ilk muhalefet Martin Luther'in şahsında Almanya'da ortaya çıkmıştır. Luther, 1517 tarihli protestosunda Katolik Kilisesi'nin dogmalarına karşı reform istemiş, bu yeni fikirler toplum nezdinde kısa sürede benimsenmiş ve yayılmıştır. "Reform (Yeniden Düzenlemek)" hareketleri olarak da bilinen Luther'in savunduğu fikirler sonuçta Avrupa'da Protestanlığın doğmasına neden olmuştur. Protestanlık, başta Alman toplum kültürü olmak üzere zamanla tüm Avrupa'yı etkilemiştir. Roma Kilisesi'ne karşılık Almanya (Lutherizm), İngiltere (Anglikan Kilisesi), İsveç, Danimarka, Norveç ve İsveç gibi ülkelerde Milli Kiliseler ortaya çıkmıştır. Reform Hareketleri, Katolik Kilisesi'nin baskıcı etkisi altında olan Fransa'da ise Jean Calvin (1509-1564) ile başlamıştır. Calvin, Alman reformist Martin Luther'den etkilenmiştir (Erbaş 2004:154-168).

Avrupa tarihinde 15. yy.da Rönesans ile başlayan dönüşüm 16. yy.da Dini Reform ile devam etmiş ve 17. yy. İngiltere'sinde Isaac Newton ve sonrasında aynı zamanda bir liberal olan Locke ile birlikte "Aydınlanma Çağı" olarak adlandırılan dönem başlamıştır (Yıldırım 1992:111).

Aydınlanma fikri, İngiltere'den Fransa'ya ve oradan da Almanya'ya kadar yayılmış ve sonuçta Batı Avrupa'daki bilim ve felsefede büyük gelişmeler yaşanmıştır. Bu fikrin ifade eden temel kavramlar şunlardır: Akılcılık, Deneycilik, Dünyevi Mutluluk, Hazcılık, Pragmatizm, Bilim ve Doğa, Mekanist Devlet, Akıldini, Pragmatist Eğitim.

Almanya'da Katolik devletler ile Protestanlar arasında 1555 Augsburg Barışı yapılarak Fransa'ya karşı birlik sağlanmıştır. 1555 antlaşması sonucunda; Almanya içindeki her devlete vatandaşlarının dinini belirleme yetkisi tanınmış (Erözden 1997:43); Protestan Alman Devletlerini yöneten prensler ülkeleri içerisindeki din işleri üzerinde mutlak egemen olarak kabul edilmişler; Katolik ve Protestan Alman Devletleri arasında mezhep temelli nüfus göçleri yaşanmış; bir bakıma Ulus-devletin önü açılmıştır (Erözden 1997:51).

2.2. ULUS-DEVLET, VATANDAŞLIK VE MÜLTECİLİĞİN ORTAYA ÇIKIŞI

14. yy.da feodal yapıdaki Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu ve Papalık müessesesi Avrupa'da zayıflayınca belli bir aile veya zümreye bağlılığı temsil eden Merkezi Monarşik Krallıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun dağılmasıyla ilk olarak Fransa ve Almanya; Vikingler'e verilen savaş sırasında birleşen Anglo-Sakson krallar tarafından İngiltere; Müslümanlara (öteki) karşı Hıristiyanlık temelinde verilen savaşlar sonucunda 1492'de İspanya birer ulus-devlet olarak ortaya çıkmıştır. Bu devletlere daha sonra 16 ve 17. yüzyıllarda Hollanda, İsveç, Prusya ve diğerler ulus-devletler katılmıştır. 14-17. yüzyıllarda ortaya çıkan bu devletlerdeki ulusçuluk anlayışı elbette ki bugünkü anlamından uzak idi; ancak Avrupa'daki üst kimliğin aşarak yerel ve milli kimliklerin ön plana çıkışı bakımından, ilk etapta monarşik yapıda da olsalar, bu ulus-devletlerin ortaya çıkmaları Avrupa için büyük bir değişim olmuştur (Erözden 1997:98-103).

Feodal dönemde, nüfusun hareketliliği yani göç ve seyahat iktidar tarafından gevşek olarak kontrol ediliyordu. Yabancıların yerleşmesine veya seyahat etmelerine karşı kısıtlama ve tepkiler kamusalda ziyade özel toplumsal alandan geliyordu. Göç, gerçekten toplumsal bir olguydu. Ancak sömürgeciliğin artması ve Mutlak Monarşik Krallıkların belli bir ulusçuluk anlayışı ile ortaya çıkması sonrasında 14. ve 15. yy.dan itibaren Avrupa'da göç ve seyahate bir takım resmi kısıtlamalar konulmaya başlanmıştır (Erözden 1997:98-103). Krallar veya derebeyleri tarafından vatandaşlarına verilen "Seyahat İzin Belgeleri" ve "Geçiş Mektupları" 14. yy.da ve "Pasaport"lar ise 17. yy.dan sonra kullanılmaya başlanmıştır. Bu belgeler Ortaçağ Avrupa'sında özellikle şehirlere giriş için kullanılmıştır.

Protestanlar, 1555'te yapılan Augsburg antlaşmasının uygulamada yürümediğini iddia ederek aralarında birlik kurmuşlar ve 1618 yılında ayaklanmışlardır. Böylece Almanya içinde Katolikler ve Protestanlar arasında bir iç savaş başlamıştır. Zamanla bir tarafta Katolik olmasına rağmen Fransa ile Alman, İsveç ve Hollandalı Protestanlar; diğer tarafta Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu liderliğindeki Alman Katolik Devletleri, Habsburglar ve İspanya 1648 yılına kadar sürecektir karışık bir savaşı başlatmışlardır. Savaş Protestanlar'ın zaferi sonucu 1648 tarihli Westphalia (Vestefalya) barışı ile bitmiştir (Erbaş 2004:187).

Bu antlaşma sonrasında Avrupa'da; kendi yasalarına göre davranan; kendi ekonomik ve siyasal çıkarlarını izleyen; istediği tarafta yer alan, ittifaklar kuran ve bozan modern, bağımsız ve liberal devlet ortaya çıkmaya başlamıştır (Coser 1956:45). Modern Bağımsız ve Liberal Ulus-devlet anlayışı ve bu anlayışın oluşturduğu uluslararası sistem Westphalia (Vestefalya) Barışı ile ortaya çıkmıştır (Erözden 1997:12).

Reform hareketleri Avrupa'daki kimlik anlayışını da değiştirmiştir. Katolik ve Ortodoks mezheplerinin yanında Protestanlık, Kalvenizm, Anglikanizm gibi yeni mezhepler ortaya çıkarak Avrupa'daki mezhep birliği bozulmuştur. Katolik olarak kalan ülkelerde, diğer mezheplere karşı mücadele edebilmek amacıyla "Engizisyon Mahkemeleri" kurulmuş ve binlerce insan öldürülmüş veya göçe zorlanmıştır (Erbaş 2004:191).

Protestanlara yönelik en büyük şiddet hareketi Fransa'da ortaya çıkmıştır. Fransızlar tarafından "Güneş Kral" veya "Büyük Louis" olarak bilinen 14. Louis, Fransız Protestanları yani Kalvinistleri, Katolik mezhebine geçmeleri için zorlamaya başlamıştır. Nitekim 14. Louis, 1685 yılında yayımladığı "Fontainebleau Fermanı" ile Fransa'da Protestanlığı (Kalvinizm ve Huguenotluk) yasadışı kabul etmiş ve yasaklamıştır.

14. Louis, böylece, 4. Henry dönemindeki Fransa'da yaşanan din savaşlarının ardından 1598 yılında yayımlanan ve Protestanlara diğer Katoliklerle eşit hakların tanındığı "Nantes Fermanı"nı yürürlükten kaldırmıştır. Kral, Protestanları vatandaşlıktan çıkarmıştır. Kral tarafından uygulanan bu baskı üzerine sayıları 200.000-500.000 arasında olduğu tahmin edilen binlerce Fransız Reformist-Huguenot, Protestanlığın kabul edildiği ülkeler olan İngiltere, Hollanda, İsviçre, Norveç, Danimarka, Prusya ve hatta Amerika Kıtası'na göç ederek "Mülteci" konumuna düşmüşlerdir. Böylece mültecilik Avrupa'da ilk olarak tanımlanmıştır.

Fransız Protestanlar, 1671-1689 yılları arasında bir Fransız sömürgesi olan Güney Afrika'daki "Ümit Burnu"na yerleştirilmeye başlanmıştır. Bugün Güney Afrika Cumhuriyeti'nde Ümit Burnu civarında yaşamakta olan beyazlar bu mültecilerin torunlarıdır. Dilleri, Avrupa diline yabancılaşmıştır. Toplumun menşei ise çok çeşitlidir: Fransalı Huguenotların yanında Hollandalı Kalvinistler, Alman Protestanlar, Flemenkler, Walonlar, Malezyalılar, Hintliler vb. (Wikipedia 2006).

2.3. DEVRİMLER DÖNEMİ

2.3.1. Sanayi Devrimi ve Yeni Sosyal Sınıflar

16. yy. sonlarında İngiltere'de ilk olarak tarım kesiminde "pazar için verimli üretim" anlayışı yeni bir üretim ilişkisi olarak ortaya çıkmıştır. İngiltere'de kapitalizm gelişirken toplumsal yapı da değişmiştir. Ortaya çıkan brujuvazi sınıfı ve elinde bulundurduğu kapitalist üretim anlayışı sonucunda köylünün mülkiyetinde bulunan topraklara el konulmuş ve köylüler kente göç etmeye zorlanmıştır (Hobsbawm 1998:23).

Sanayi Devrimi, ilk olarak İngiltere'de tekstilin 1730'da makineleşmesi ile ortaya çıkmıştır. Bu gelişme sonrasında İngiltere, seri üretim gücünü diğer Avrupalı devletlere ve Amerika Kıtasına karşı tekelinde bulundurmak için teknoloji ihracatını yasaklamış ve bu yasak yaklaşık olarak 1820 yılına kadar sürmüştür (Wallerstein 1992:71). 18. yy. sonlarında demir-çelik sanayi gelişmeye başlamış ve kömürle çalışan buharlı motor yapılmıştır.

İngiltere'de Sanayi Devrimi geliştiği dönemde ne dünyanın ve ne de Avrupa'nın nüfusu bu güne oranla çok kalabalık değildi. Dünya nüfusunun yaklaşık olarak 700 milyon olduğu 18. yy. başlarında yaklaşık olarak 70 milyon insan (dünya nüfusunun %10'u) Batı Avrupa'da yaşıyordu (KOÖSGDİB 2004:12). Ancak Sanayi Devrimi ile birlikte yiyecek dağılımının dünyada artması ve tıpta ortaya çıkmaya başlayan küçük gelişmeler sonucunda 18.yy.da dünya nüfusu hızla artmaya başlamıştır (Ferro 2002:201).

İngiltere'de 18.yy.da ortaya çıkan ve Sanayi Devrimi'nin Birinci Aşaması olarak adlandırılan makineleşme sürecinin asıl hammaddesi "işçi ve kölelerin kaslarını kullanarak ortaya çıkardıkları ucuz ve sömürülebilen işgücü"dür. Bu sayede İngiltere sanayisi 1850'te tam olarak olgunlaşmış ve bu olgunlaşma Avrupa'daki iktisadi ve siyasi yapıları yeniden şekillendirmiştir (Hobsbawm 1998:214). Güçlenen sanayisine paralel olarak İngiltere'de milliyetçilik akımı da

artmaya başlamış; bunun sonucu olarak da 1858’de Büyük Britanya Pasaportu’nun sadece İngilizlere verilmesine karar verilmiştir. Böylece, bugünkü modern anlamıyla pasaport bir Siyasi Kimlik Belgesi (fotoğrafsız) olarak resmen kullanılmaya başlanmıştır.

Avrupa’daki “Yedi Yıl Savaşları” sonrasında İngiltere bir dünya gücü olarak ortaya çıkmasına rağmen devletin maliyesi oldukça bozulmuştur. Bu durumu düzeltmek isteyen İngiltere Kralı, başlarında bir İngiliz Vali bulunan ve bir zamanlar İngiliz ve diğer Avrupalı göçmenleri taşıyarak oluşturdukları Amerika Kıtası’ndaki 13 Koloni’ye yeni vergiler koymuş; ancak kolonilerin tepkisiyle karşılaşmıştır. Koloni halkları 1774 Philedelphia Kongresi’nde alınan bir kararla İngiltere’ye karşı savaş ilan etmişlerdir. Koloniler 1776 Philedelphia Kongresi’nde bağımsızlıklarını ilan etmişler; İngiliz sömürü politikası kınanarak “Amerikan Bağımsızlık Bildirisi” ve “İnsanlar Hakları Bildirisi” kabul edilmiştir. George Washington komutasındaki koloni güçleri tarafından yenilgiye uğratılan İngiltere geri çekilmiş ve 1783 yılında imzalanan Versay Barış Antlaşması’yla 13 koloninin bağımsızlığını kabul etmiştir. Bağımsızlıklarını ilan eden koloniler dahili işlerinde serbest olmak şartıyla 1787 yılında A.B.D.’yi kurmuşlardır (İnalçık 2005:44).

2.3.2. Fransız Devrimi ve Yükselen “Milliyetçilik”

“Yedi Yıl Savaşları” sonucunda Fransa’nın İngiltere karşısında güç kaybetmesi sonucunda Fransız toplumu kaosa sürüklenmiştir. 17. yy. savaşlarının ülke ekonomisini iflasın eşiğine getirmesi sonucunda, 16. yy.dan itibaren yönetimde bulunan Mutlak Monarşi içerisinde egemen sınıf olan aristokratlar kiliseyle ittifak kurmuşlar, gerek ekonomik kaostan kurtulabilmek için ve gerek yükselmekte olan brujuvaziye zayıflatabilmek için brujuvazinin ve halkın (köylüler ve işçiler) üzerindeki vergi yükünü arttırmışlardır. Aslında bu oluşum Fransa’da yeni bir yapıyı yani “Halk-Brujuvazi İttifakı”nı ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu yeni ittifak brujuvazinin aristokrasiye karşı toplum nazarında güçlenmesini sağlamıştır (Hobsbawm 1998:197).

Fransız İhtilali, Paris halkının 14 Temmuz 1789 tarihinde Krallık baskısının simgesi olarak gördüğü Bastille Hapishanesi’ni ele geçirerek siyasi tutukluları serbest bırakmasıyla başlamıştır. Paris halkının zaferiyle sonuçlanan ayaklanma sonucunda Meclis 18 Ağustos 1789’da “İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi”ni ilan etmiştir. Ancak bu gelişmeler de ekonominin giderek kötüye gittiği Fransa’da kaosu sona erdirmemiş ve özellikle kırsal kesimdeki ayaklanmalar devam etmiştir. Bu dönemde tarihinde ilk kez tüm Fransızlar oy kullanmış; Kral ve Kraliçe idam edilerek Mutlak Monarşi yıkılmış ve Fransa Cumhuriyeti kurulmuştur (Sarica 1995:70-105).

Fransız İhtilali'nin, Avrupa ve dünyayı da derinden etkileyen, sonuçları şunlardır: Sınıf egemenliğinin siyasal biçimi değişmeye başlamış; aristokrasiye karşı burjuva demokrasisi gelişmiş ve liberalizm güçlenmiş; eşitlik, özgürlük ve adalet ilkeleri yaygınlaşmaya başlamış; "milliyetçilik" ilkesi siyasi bir karakter kazanmış ve çok uluslu devletlerin parçalanmasında etkili olmuş; dağınık halde bulunan milletler siyasi birliklerini kurmaya başlamış; "İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi" Fransızlar tarafından dünya çapında bir bildiriye dönüştürülmüştür (Sarica 1995:127-141).

Napolyon I, 1799-1804 yılları arasında Fransa Cumhuriyeti'nin ilk başkanı ve 1804-1814 yılları arasında Fransa İmparatoru ve İtalya Kralı olmuştur. Napolyon I, devrim sonrası Fransa'da ortaya çıkan kural karışıklığını gidermek ve ayrıca çevreye karşı baskı kurabilmek amacıyla ünlü "Napolyon Kurallarını" ortaya atmıştır. Bu kurallara göre oluşturulan medeni hukuk (kural veya kodlar); bireyin statüsünü, mülkü ve mülkiyeti ayrı ayrı tanımlamıştır. Kamu yönetim sistemi, suç ve ceza kanunları, yargılama usulleri, yargıçların ve mahkemelerin yetkileri vb. kurallar yeniden düzenlenmiştir (Hart 2003:171-175). Bu kurallar zamanla tüm Avrupa'ya yayılmış ve ülkelerin medeni hukukları için bir temel oluşturmuş olmasıdır. Rusya, Büyük Britanya, İskandinavya ülkeleri hariç olmak üzere etkilenen ülkeler şunlardır: İtalya, İspanya, Portekiz, Belçika, Hollanda, Almanya'nın bazı eyaletleri, İsveç, Avustralya ve sömürge devletler (Hart 2003:399).

18. yy. Avrupa'sında İngiltere ve Fransa arasındaki sömürgecilik temelli savaş devam ederken Avrupa'nın merkezinde yer alan Almanya'da da Aydınlanma Çağı'nın ve Sanayi Devrimi'nin etkileri görülmeye başlanmıştır. 18. yy.da canlanmaya başlayan Alman kültürü ve Alman ulusçuluğu, edebiyatta J.Goethe ve F.Schilder, felsefede İ.Kant ve G.W.F.Hegel, müzikte ise J.S.Bach, W.A. Mozart ve L.Beethoven'tan etkilenmiştir (Yıldırım 1992:213).

Sanayi Devrimi'nin birinci aşamasının sonu olarak kabul edilen 1870 yılında Avrupa'daki iktisadi, siyasi, kültürel ve toplumsal hayatı oluşturan bileşenler şunlardır: Kapitalist ekonomik sistem Amerika, Afrika ve Asya'ya yaygınlaştırılmış; emperyalizm ve sömürü meşrulaştırılmış; İktidar için gerek duyulan güç kaynaklarının mahiyeti değişmiş (KOÖSGDİB 2004:13); iktidarın kullanıldığı alan yerelden globale genişlemiş; kapitalizm kendi zıttı olan Sosyalizm'i doğurmuş; hızla sanayileşen ülkeler emperyalist politikalar üretmeye başlamış; milliyeti temsil eden pasaport (Fransızca ve yerel dil kullanılarak) kullanımı yaygınlaşmıştır. Bahsedilen bu

değişiklikler aslında Avrupa toplumunun ve sömürgesi durumunda olan diğer dünyanın açıkça yeniden yapılanmasından başka bir şey değildir.

Almanya'nın 1871'de Başbakan Bismarck tarafından birleştirilmesi sonrasında Almanya, ülkedeki sosyalist akımların da etkisiyle, sosyal devlet olma yolunda ilerlemiş; hatta Japonya dahi Bismarck'ın politikalarını örnek almıştır. Ancak 1890 yılında İmparator II. Willhelm'in de etkisiyle general C.Leo von Caprivi, Bismarck Hükümeti'ni devirmiştir. Bunun ardından Caprivi, sosyal yasaları kaldırmış, kara ve deniz ordularına yönelik silahlanmasını arttırmıştır (Abrams 2006:43). Sonuçta, Bismarck sisteminin bozulması üzerine çıkar temelli çatışmalar içine düşen Avrupa, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına yol açmıştır (Robbins 2005:17).

2.4. I N C İ D Ü N Y A S A V A Ş I S O N R A S I M Ü L T E C İ L İ K S O R U N S A L I

2.4.1. Savaş Sonrası Avrupa ve Dünya

Bu ilk Dünya Savaşı, sömürgeci devletlerin yeni sömürgeler elde etmek, yeni hammadde ve işgücü kaynaklarını ele geçirmek, ticari piyasalarını genişletmek, yerel brujuvaların karlarını ve finans-kapitallerini artırmak ve böylece metropollerindeki liberal demokrasileri geliştirmek için başlattıkları (Robbins 2005:181) bir “Küresel Egemenlik Savaşı” olmuştur. Zira I.Dünya Savaşı öncesinde Avrupalı emperyalist devletlerin Avrupa dışındaki yatırımları toplamı 120-160 milyar altın Frank'a yaklaşmıştı. Bu yatırımların %45'i İngiltere'ye, %25'i Fransa'ya ve %13'ü de Almanya'ya aitti. Sömürgeci Avrupalı Devletler 1914 yılı başında; Afrika'nın %92'sini (İngiltere %30; Fransa %30; Almanya %12; Portekiz %8; Belçika %6; İtalya %5; İspanya %1; Bağımsız %8), Polinezya'nın %98,9'unu, Asya'nın %56,5'ini, Avustralya'nın %100'ünü ve Amerika'nın da %27,2'sini kontrol altında tutuyorlardı (Ülman 1972:58). Savaş sonunda ise Avrupa başta olmak üzere bir çok ülkede ve bölgedeki iktidar değiştirmiştir. Savaşın sonuçları şöyledir:

1. Brujuvazi ve idaresindeki ulusal ve uluslararası şirketler, “milliyetçi” ve “ulus-devletçi” kimlikleri ile savaşın hem sebebi, hem yürüten ve hem de sonuçlandırıcısı olmuştur.
2. Kapitalizm temelli Liberal Demokrasi kendi zıttını iktidara taşımıştır: Sosyalizm ve Sosyal Demokrasi.

A. Rusya'da Çarlık (İmparatorluk) yıkılmış ve 8 Kasım 1917'de Viladimir İlyiç Lenin'in başkanlığında sosyalist Bolşevik Sovyet Yönetimi kurulmuştur (Hopsbawm 1996:112).

B. Almanya'da Kasım 1918'de bir sosyalist ayaklanması olmuş ve sosyalistlerin önderliğinde cumhuriyet kurulmuştur (Davies 2006:211).

3. Toprak hakimiyetine dayalı tarım-din imparatorluklar yıkılmış, rejimler değişmiş ve Ulus-devlet ön plana çıkmıştır (Ülman 1972:181). Coser çatışma sonrasında yeni grupların ortaya çıkmakta olduğu vurgulamaktadır (Coser 1956:44). I.Dünya Savaşı sonrasında da yeni ulus-devletler ortaya çıkmıştır: Beyaz Rusya, Çekoslovakya, Ermenistan, Estonya, Finlandiya, İzlanda, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya (eski Lehistan), Türkiye, Ukrayna, Yugoslavya (Boşnak, Sırp, Hırvat, Sloven ve Karadağlılar). Avusturya ve Bulgaristan'da ise Cumhuriyet kurulmuştur.
4. Dahrendorf, çatışmaların kurumlar kanalıyla önlenebileceğini; ancak kurum içi otoritelerin de her zaman eşit olarak dağıtılmadığını ifade etmektedir (Dahrendorf 1959:210). Coser ise, çatışmaları önlemek için “emniyet supabı kurumları”nın kurulduğunu; ancak bunların gerçek amacının ise grupları denetim altında tutmak olduğunu belirtmektedir (Coser 1956:58). I.Dünya Savaşı sonrasında da uluslarüstü bir aktör olarak “barışı korumak ve çatışmaları önlemek” için Milletler Cemiyeti (League of Nations) kurulmuştur. Bu kurumla birlikte sömürgecilik teriminin yanına “mandatörlük” de eklenmiştir.
5. Yeni kıta Amerika, eski kıta Avrupa'nın yardımına çağırılmıştır. A.B.D. Başkanı Woodrow Wilson'un adıyla anılan ve Alman sosyolog Immanuel Kant'dan (1724-1804) esinlenen ilkeler kabul edilmiştir. Bu ilkeler şunlardır: Toprak ve savaş tazminatı alınmayacak, sömürgecilik yapılmayacak, her ulus kendi geleceğini belirleyecek (1648 Vestefalya Antlaşması'nın bir tekrarı gibi), gizli anlaşmalar son bulacak, silahlanma sona erecektir (Robbins 2005:191).
6. 1648 Vestefalya Antlaşması sonrasında “Ulus-devlet” kavramı ile birlikte ortaya atılan ve 1789 Fransız İhtilali ile iyice yükselen “Milliyetçilik” ilkesi, dünyadaki kaynakları egemenliği altına alma yarışında olan sömürgeci devletler arasında rekabetin doruk noktasına çıktığı 20. yy.ın başlarından itibaren milli özellikler yerine ırsi doktrinin temel alındığı “İrkçılık”a dönüşmeye başlamıştır. Böylece milliyetçilik saldırgan bir şekle bürünerek İtalya'da “Faşizm”i ve Almanya'da da “Nazizm”i ortaya çıkarmıştır.
7. Savaşan devletler başta olmak üzere tüm devletlerce “pasaport ve vize uygulaması” yaygınlaştırılmıştır. Bunun altında yatan asıl amaç ise, özellikle askerlik çağına gelmiş vatandaşların sınır dışına göç etmelerini ve aynı zamanda şüpheli görülen yabancıların da ülkeye girişlerini engellemek olmuştur (Marrus, 1985:92).
8. Avrupa menşeli uluslararası banka ve şirketler (özellikle İngiliz şirketleri) zayıflamış, A.B.D. menşeli olanlar ise güçlenmiştir (KOÖSGDİB 2004:16).
9. Milli Brujuvalar, devlet yönetimine ortak olmuşlardır. Devletlerin, dünya üzerinde sahip oldukları veya olacakları egemenlik gücünün, milli brujuvalarının gücü ile doğru orantılı olduğu anlaşılmıştır.

10. Savaşın bir sonucu olarak ortaya çıkan; bireysel güç kaynaklarından yoksunluk, yaşama hakkı talebi, güvensizlik, işsizlik ve gelirsizlik, ölüm tehdidi ve şiddet gibi sebepler insanları göçe zorlar iken; aşırı milliyetçiler ise göçmenlere karşı “Yabancı Düşmanlığı”nı yaymıştır.

Yaklaşık olarak 4 yıl süren savaş ve şiddetin sonucunda 10 milyona yakın insan ölmüş, 20 milyondan fazla insan yaralanmış (Bunların bazıları savaş sonrasında ölmüştür.) ya da sakat kalmış, 30 milyon insan da ya kaybolmuş ya da yaşadıkları yerlerden başka yerler göç etmek zorunda bırakılmıştır (Wikipedia 2006):

Savaş boyunca yapılan harcamalar 210 milyar \$’ı, savaşan ülkelerin taşınır ve taşınmaz mallarına verilen zarar ise 30 milyar \$’ı bulmuştur. Savaş, ekonomik bakımdan Avrupa’yı çöktürürken A.B.D. ve Japonya’yı güçlendirmiştir (Robbins 2005:261-263).

I.Dünya Savaşı sonrası Avrupa’nın batısı, merkezi, güneyi, doğusu ile çevresindeki tüm devletlerin toplumsal (kamusal ve özel) alanlarında tam bir kaos ortaya çıkmıştır. Mevcut durum 1618-1648 yılları arasında Katolikler ile Protestanlar arasında yapılan “30 Yıl Savaşları”ndan farksızdır. Benzer şekilde Avrupa’daki iktidar dengeleri ve egemenlik haritası yeniden oluşturulmuştur. 1648’de Katolikliğe karşı Protestan kimliği güçlenirken; 1918’de Kapitalist Liberal Demokrasiye karşı Sosyalist ideoloji ve kimliği ortaya çıkarak Rusya ve Almanya’da iktidara gelmiştir.

I.Dünya Savaşı’nı başlatan “milliyetçilik” akımının etkisiyle, savaş sonrasında da Avrupa ve dünyada devletler ve uluslararası çatışma ve savaşlar yaşanmıştır. 1918-1939 yılları arasında ortaya çıkan ulus-devletler şunlardır: 1919 Afganistan (Birleşik Krallık’tan), 1921 Moğolistan (Çin’den), 1921 İrlanda ve Kuzey İrlanda (Birleşik Krallık’tan), 1922 Sovyetler Birliği (Rusya İmparatorluğu yıkıldıktan sonra), 1923 Türkiye (Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra emperyalist güçlere karşı verilen Kurtuluş Savaşı sonrasında), 1929 Vatikan (İtalya’dan), 1932 Irak (Milletler Cemiyeti’nden).

2.4.2. Uluslarüstü Bir Güç Olarak “Milletler Cemiyeti”

Dünya barışını korumak ve sürekliliğini sağlamak tarih boyunca birçok filozofun ve siyaset bilimcinin hayali olmuştur. Bu nedenle de sayısız siyasi teoriler ortaya atılmış; ancak bu gerçekleştirilememiştir. Aydınlanma döneminin ünlü sosyologlarından Alman Immanuel Kant (1724-1804) tarafından “Pax Eterna” (Kalıcı Barış Projesi) denemesi 1795 yılında ortaya atılmıştır (NECULAI 2005:30). Kant bu denemesi ile; “Haklı Savaş” kavramı yerine, “Kalıcı

Barış” kavramını geliştirmiş ve idealini bunun üzerine kurmuştur. Denemesinde, evrensel çapta sürekli ve “kalıcı barış”ı sağlayabilmek için tasarladığı teorisinin siyasi ve hukuki boyutlarını ele alarak savaşı bir dünyanın nasıl mümkün olabileceğini ortaya koymaya çalışmıştır. Kant, her ne kadar Modern Demokratik Barış Teorisyenleri tarafından kritik edilse de, ona göre, yeryüzünde “kalıcı barış”ı sağlayabilmek için gerçekleştirilmesi gereken altı ilke şunlardır (NECULAI 2005:30-32):

1. İçinde yeni bir savaş nedenini saklayan hiçbir anlaşma, “Barış Antlaşması” olarak kabul edilmemelidir.
2. İster büyük olsun ister küçük, hiçbir bağımsız devlet, ne miras, ne müdahale, ne alışveriş, ne de hibe yoluyla asla başka bir devletin egemenliği altına girmemelidir.
3. Mevcut ordular, zamanla tamamen ortadan kaldırılmalıdır.
4. Devlet, ülkenin dış menfaatlerini gözetme gerekçesiyle borçlanmaya girişmemelidir.
5. Hiçbir devlet, zor kullanarak başka bir devletin esas teşkilatına veya hükümet şekline karışmamalıdır.
6. Savaş sırasında hiçbir devlet, düşman ülkede suikastçiler/katiller ve zehirleyiciler kullanmak, kapitülasyonlara aykırı hareket etmek, düşman devletin uyruklularını kendi devletlerine karşı ihanete kışkırtmak gibi barış yapıldığında devletlerin birbirilerine güven duymalarını imkânsız kılacak yollara başvurmamalıdır.

I.Dünya Savaşı henüz tamamlanmadan önce, her çatışma veya savaşın sonunda olduğu gibi, savaş sonrası dünya düzenine ilişkin görüşler ortaya atılmaya başlanmıştır. Amaç, “evrensel kalıcı barışı sağlamak ve korumak” olarak dile getirilmiştir. Buna yönelik ilk fikir A.B.D. Başkanı Wilson tarafından ortaya atılmış, savaş sonrasında ise başta İngiltere olmak üzere diğer galip devletler tarafından da desteklenmiştir (Robbins 2005:191).

Coser’ın “emniyet supabı kurumları” (Coser 1956:58) ve Dahrendorf’un da “genel düzeni bozabilecek alt gruplar arasındaki çatışmaların kurumlar kanalıyla önlenmesi” görüşlerini temel aldığımızda; Milletler Cemiyeti’nin savaş sonrasındaki dünya düzenini denetim altında tutabilmek için galip devletlerce kurulan bir “emniyet supabı kurumu” olduğu ortaya çıkmaktadır. Keza Milletler Cemiyeti Yasası, Versay Antlaşması’nın birinci bölümü olarak hazırlanmış; bu antlaşmanın 10 Ocak 1920 tarihinde onaylanmasıyla da yürürlüğe girmiştir. I.Dünya Savaşı’nın galip devletleri olan Birleşik Krallık, Fransa, İtalya, Japonya ve Çin (A.B.D. Kongresi’nin Versay Antlaşması’nı onaylamaması üzerine A.B.D.’nin yerine 5. Daimi Üye olarak katılmıştır.) Milletler Cemiyeti Güvenlik Konseyi’nin daimi üyeleri olmuştur.

Cemiyete bağılı olarak La Haye Uluslararası Daimi Adalet Divanı (Uluslararası anlaşmazlıkları çözmek amacıyla) ile birlikte Silahsızlanma Komisyonu, Sağlık Örgütü, Mandacılık Komisyonu, Uluslararası Çalışma Örgütü, Uyuşturucuyla Mücadele Kurulu, Mülteci Konseyi ve Kölelik Konseyi de kurulmuştur.

Peki, A.B.D. niçin Milletler Cemiyeti'ne yani "emniyet supabı kurumu"na üye ve hatta daimi üye olmamıştır? Ya da olmak istememiştir? Bu sorunun cevabını Zbigniew Brzezinski "Küresel Hakimiyet mi Yoksa Küresel Liderlik mi?" adlı kitabında açık olarak vermiştir (Brzezinski 2003:15):

" ... Ortak devletler ile kurulan ilk küresel örgüt -Milletler Cemiyeti- I. Dünya Savaşı'na tepki olarak kurulmuştur ve mutlak egemenliğin soyut fikri tüm üye devletlerin eşit oylama hakkının doğması ile sonuçlanmıştır. Belirtisel olarak, egemen konumu konusunda çok hassas ve coğrafi olarak avantajlı güvenlik durumunun farkında olan Amerika Birleşik Devletleri, bu gövdenin bir parçası olmamayı seçmiştir. "

I.Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan ulus-devletlere ait sınırlar, milliyetçilik gözetilerek çizilemediği için bir çok ülkede "Azınlık Sorunları" ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar savaş sonrası yapılan antlaşma metinlerinde de yer almıştır. Kimlerin vatandaş ve kimlerin azınlık oldukları hakkında yoğun tartışmalar yaşanmış; her bir devlet siyasi çıkarları ve sahip olduğu gücü doğrultusunda karar almaya çabalamıştır (Florez 1945:33-35).

Milletler Cemiyeti tarafından 1920 yılında yapılan "Uluslararası Pasaport, Ticaret Uygulamaları ve Geçiş Belgeleri Konferansı"nda vatandaşlık hakları ele alınmıştır. Konferansın sonucunda, her bir ulus-devletin vatandaşı olarak belirleyeceği bireylere bir siyasi kimlik belgesi olarak pasaport vermesi, pasaportlara vesikalık fotoğrafların eklenmesi, vatandaşların ulus-devletler arası yapacakları seyahatlerin vize uygulamalarına bağlanması, vb. konular hakkında mutabakat sağlanmıştır (Mair 1928:44). Bu mutabakat da I.Dünya Savaşı sonrası ulus-devlet temelli bir dünya sisteminin oluşturulduğunu onaylamıştır.

2.4.3. Sömürgecilikten Mandatörlüğe

Milletler Cemiyeti'nin kurulması dahi dünyada barış ve adaletin sağlanması ve korunmasını sağlayamamıştır. I.Dünya Savaşı sırasında ulusal ve uluslararası banka ve şirketlerin, küresel egemenlik sağlamadaki rolünü iyice anlayan emperyalist hükümetler, Cemiyet'e de egemen olabilmek için yarışa girmişlerdir. Kuruluş Antlaşması'nda her ne kadar "her ulusun kendi kaderini tayin etme hakkı" vurgulanmış ise de bazı ulusların kendilerine ait bir devlet

kurabilmek için yeterince gelişmedikleri varsayımına dayanarak “Mandacılık Rejimi” ortaya atılmıştır. Bu rejim adı altında Çevre ülkeler, emperyalist Batılı Merkez-devletlere paylaştırılmıştır. Kısacası, egemen ve sömürgeci devletlerin, emniyet supabı (Coser 1956:58) olarak kabul ettiğimiz uluslararası ve üstü kurum ve kuruluşları, dünyayı şekillendirmek için bir araç olarak kullanmaları da bu dönemde ortaya çıkmıştır.

Nitekim Milletler Cemiyeti tarafından dünya genelinde belirlenen 14 Mandacılık Bölgesi 6 adet Mandacı Güç arasında paylaştırılmıştır. Mandacı Güçler olarak adlandırılan emperyalist güçler şunlardır: Birleşik Krallık ve kendisine bağlı Avustralya ve Yeni Zelanda, Fransa, Belçika ve Japonya. Birleşik Krallık, bu işten oldukça karlı çıkmıştır. Özellikle Afrika’da Mısır ve Güney Afrika Cumhuriyeti haricinde bağımsız devlet kalmamıştır (Özkan 2001:51).

2.4.4. Vatandaşlık-Azınlık Sorunsalı ve Mülteciliğin Çözömsözlüğü

Coser’a göre çatışma; toplumsal yapının oluşumu, birleşimi ve korunması açısından araçsal olabilecek bir süreçtir. Ona göre çatışma aynı zamanda grup içi ve gruplar arası sınırların belirlenmesi ve korunmasını olanaklı kılmakta; grubun kimliğinin yeniden benimsenmesine katkıda bulunmaktadır. Coser, çatışma sonrasında uluslararası arenada uluslararası coğrafi sınırların da belirlendiğini belirtmektedir (1956:38).

I.Dünya Savaşı sonrasında yapılan barış antlaşmalarının gündemini yeni çizilen sınırlar, ortaya çıkan yeni ulus-devletler ve ulus-devletlerin yapılandırılması konuları oluşturmuştur. Bu gündem içerisinde ele alınan ilk konu da “Ulus-devlet ve buna dayalı vatandaşlık sistemi”nin kurulması olmuştur (Jakobson 2001:114). Ancak, savaşın Avrupa’da meydana getirdiği sosyal karışıklıklar ve yeni ortaya çıkan ulus-devletlere ait sınırlar nedeniyle bir takım ciddi sorunlarla karşılaşmıştır: (1) Ulusal Azınlık ve (2) Mülteciler Sorunu.

Özellikle yeni kurulan ulus-devletler başta olmak üzere, ulus-devletlerin sınırları içerisinde kalan ancak başka bir ulustan olan kişiler “azınlık” olarak kabul edilmiştir. Herhangi bir ulus-devlet içerisinde “azınlık” konumuna düşen kişilerin mensubu oldukları ulusa ait bağımsız bir ulus-devletin var olması durumunda ise ulus-devletler arası siyasi çıkar ve öncelikler ön plana çıkmıştır. Çünkü, azınlık olarak adlandırılan nüfusun, her bir ulus-devlet açısından birbiri ile çelişkili anlamları ortaya çıkmıştır: (1) Farklı bir ulusa mensup nüfus, ulusal ekonomi için ek bir yük demektir; (2) Ulusal ekonomiyi kurmak için de yoğun bir işgücü gerekmektedir; (3) Ulus-devlet kimliğini koruyabilmek için aynı ulustan oluşan insanlara ihtiyaç bulunmaktadır. (4)

Ulus-devlet sınırları dışında kalan soydaşların ulus-devletin egemenliğindeki sınırlara dahil edilmesi, dahil edilememesi durumunda ulusal kimliğe zarar vermeyecek biçimde korunmaları gerekmektedir. İşte bu çelişkili anlamlar nedeniyle her bir ulus-devlet kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmek istemiştir. Bu nedenle de I.Dünya Savaşı sonrası Avrupa'daki uluslararası gündemi en çok meşgul eden ve en önemli husus "ulusal azınlıklar" konusu olmuştur (Florez 1945:78).

Mülteciler sorunsalı ise Rusya'da Bolşevikler (Sosyalist Kızıl Ordu taraftarları) ve Menşevikler (Çarlık yanlısı Beyaz Ordu taraftarları) arasında 1918-1921 yılları arasında süren, 15.000.000 insanın öldüğü ve 1.400.000 kişinin de "mülteci" konumuna düştüğü İç Savaş sonrasında ortaya çıkmıştır. Savaş sonrası Rusya'yı terk eden özellikle Menşevik Ruslar Avrupalı devletlerin kapılarını çalmaya başlamıştır. I.Dünya Savaşı sonrasında siyasi, sosyal ve ekonomik sıkıntılar içerisinde bulunan ve hatta yeni kurulmuş olan Rusya'ya sınırdaş veya Menşeviklere düşman olan ulus-devletler, bu mültecileri kabul etmek istememiştir (Marrus 1985:73). Rusya İç Savaşı sırasında Menşevikleri destekleyen İngiltere ve Fransa ise özellikle 1921 yılında ortaya çıkan Menşevik Rus mülteci krizi ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu ülkeler, para yardımının yanında Doğu Avrupalı ulus-devletlere bu mültecileri kabul etmeleri için teklifte bulunmuşlar; ancak reddedilmeleri neticesinde konuyu Milletler Cemiyeti'ne taşımışlardır (Skran, 1995:89). Böylece bir tarafta İngiliz ve Fransız çıkarları, diğer tarafta bu mültecileri istemeyen ulus-devletler ve öteki tarafta milyonlarca yardıma muhtaç mültecinin bulunduğu bir ortamda "mülteci rejimi"ni oluşturmak için çalışmalara başlanmıştır. Bu uluslararası siyasi kaos içerisinde, hiçbir ulus-devlet "ulusal azınlıklar" konusuna duydukları hassasiyeti "mülteci rejimi"ne karşı göstermemiştir.

Bu nedenle de Milletler Cemiyeti tarafından ilk olarak "ulusal azınlık" konusu ele alınmış ve "uluslararası koruma" kavramı ortaya atılmıştır. Ancak, Avrupalı ulus-devletlerin çıkarları nedeniyle, bu kavram insani gerekçelerden çok savaş sonrası Avrupa'da kurulan kırılğan ulus-devlet düzeninin korunması amacıyla ele alınmıştır. Bazı ulus-devletlerin karşılıklı olarak anlaşmaları sonucunda karşılıklı toplu göç anlamına gelen "nüfus mübadelesi" gerçekleştirilmiştir. Nüfus mübadelesinin kabul edilmemesi veya sınırlandırılması talep edildiğinde ise "ulusal azınlık antlaşmaları" ortaya çıkmıştır. Bu antlaşmalarla azınlıklara, bulundukları ulus-devlet tarafından, vatandaşlık haklarının veya buna eşit hakların verilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Eğer azınlıklara ikamet ettikleri ülkede hakları verilir ise göç etmeleri de önlenir diye düşünülmüştür (Mair 1928:942). Neticede bu antlaşmaların asıl amacı da nüfus hareketlerini yöneterek muhtemel bir göçü önlemek olmuştur.

Mülteciler hakkında oluşmaya başlayan ilk uluslararası anlaşmalar, mülteciliğin yasal tanımını ve koruma tedbirlerini oluşturmaktan ziyade, kimlik belgelerinin oluşturulması ile sınırlı kalmıştır. I.Dünya Savaşı esnasında devletlerin askerlik çağındaki kişilerin ülke sınırları dışına ve şüpheli yabancıların veya düşmanların da ülke içine göç etmelerini engellemek istemesi üzerine, göçleri düzenlemek ve milliyeti belirtmek için pasaport sistemi ilk olarak bu dönemde modern anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Bu uygulamadan esinlenilerek mülteci rejimi de ilk etapta mültecilere seyahat belgelerinin veya pasaportlarının verilmesi olarak algılanmıştır. Milletler Cemiyeti'nin Mültecilerden sorumlu ilk Yüksek Komiseri olan Norveç asıllı Dr. Friedtjof Nansen'in adıyla anılan pasaport uygulamasına 1922 yılından itibaren başlanmıştır (Holborn, 1975:12).

Milletler Cemiyeti tarafından uluslararası koruma sağlanan ilk grup, Rus mülteciler olmuştur. Bu nedenle de “mülteci olmak” belli bir dönem için “Rus olmak” ile eş anlamda dahi kullanılmıştır. Bu dönemde mültecilere 1 yılına seyahat etme hakkını veren yüz binlerce “Nansen Pasaportu” dağıtılmış olmasına rağmen; bir çok Avrupalı devlet bu pasaportları tanımak istememiş ve Rus mültecilere kapılarını kapatmışlardır (UNHCR 2000:15). Sonuçta ise I.Dünya Savaşı sonrası Avrupa’da mülteci rejimini oluşturmak için esas olan “mülteciliğin tanımı” konusunda bir uzlaşma sağlanamamıştır.

Fransa, Rus mültecilere yönelik olarak göçmenlere benzer bir politika izlemiştir. Ülke, I.Dünya Savaşı sırasında yaklaşık olarak 1,5 milyon çalışabilir nitelikteki erkek nüfusunu kaybetmiş ve demografik yapısı bozulmuştur. Demografik dengeyi ve ihtiyaç duyulan işçi nüfusunu sağlayabilmek için göçmen kabul programı (Mülteci programı değildir.) başlatmıştır. Bu programla birlikte geniş göçmen ailelere ciddi paralar ödenmiş, Rusya İç Savaşı’ndan kaçan Rus mülteciler kabul edilmiş, İstanbul ve Sofya’ya göçmen büroları kurarak Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılması nedeniyle yerinden edilen Yunan ve Makedon göçmenler Fransa’ya taşınmaya çalışılmıştır. Bu girişimler sonucunda Fransa, 1922-1925 yılları arasında yaklaşık olarak 1,5 milyon göçmen işçi kabul etmiştir. Bunların 400 bin kadarını Fransa’da çalışmayı gönüllü olarak kabul eden Rus mülteciler oluşturmuştur (Marrus, 1985:114).

1929’da ortaya çıkan ekonomik kriz ise ulus-devlet içerisindeki mültecilere ve azınlıklara karşı duyulan tepkinin artmasına neden olmuştur. Ülkeler kendi vatandaşlarına iş bulamaz iken bunlara iş ve koruma vermeyi şiddetle reddetmeye başlamıştır. Milletler Cemiyeti tarafından 1933 yılında hazırlanan Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme, mültecilerin kovulmasını

sınırlamaya ve mültecilerin ulaştıkları ülkelerdeki mahkemelere, eğitime, çalışma hayatına ve refaha erişmesini sağlamayı hedeflemiştir. Sözleşmede mülteciler: sürgündekiler, savaş veya siyasi kaçaklar, siyasi tutsaklar, zorlanmış işçiler, sınır dışı edilenler, sivil mahkumlar, eski savaş tutsakları ve vatansız insanlar olarak sınıflandırılmıştır (Stenberg, 1989:45). Ancak bu sözleşme Avrupa’da siyasi ve ekonomik ortamın karışık olması nedeniyle ulus-devletler tarafından pek kabul görmemiştir.

F.Nansen’den sonra Mülteci Konseyi’nin Yüksek Komiserliği’ne James McDonald getirilmiştir. 1933-1935 yılları arasında görev yapan McDonald, Almanya tarafından şiddete maruz bırakılan ve 1935 yılında vatandaşlıktan çıkarılan Yahudi mültecilerle ilgilenmiştir. McDonald döneminde yaklaşık olarak 80.000 mülteci de Filistin’e yerleştirilmiştir. Daha önceden mülteciler için gündeme getirilmemiş olan “geri göndermeme prensibi” (non-refoulement) Yahudi mülteciler için uygulanmak istenmiştir. Bu prensip, 1930’lı yıllardaki siyasi ortam nedeniyle Avrupalı ulus-devletler tarafından tepki ile karşılanmış; ayrıca ekonomik sıkıntı içerisinde olan devletler de Yahudi göçmenleri istememişlerdir (UNHCR 2000:15). Milletler Cemiyeti tarafından organize edilen bir Uluslararası İşgücü Konferansı’nda Hollanda, Fransa ve Belçika mülteci göçünün ülkelerindeki işgücü piyasalarını tehdit ettiğini ifade etmişlerdir. Milletler Cemiyeti, 1936 yılında İspanya’da başlayan iç savaş sırasında da pek etkinlik gösterememiştir.

Sonuç olarak, mülteciler ve azınlıklar arasında sayısız benzerlik bulunmasına ve her iki kavramın da I.Dünya Savaşı sonrasında ulus-devlet sisteminin kurumsallaştırılmasıyla ortaya çıkmasına rağmen; mülteciler, azınlıklar kadar ilgi görmemiştir. Ulusal azınlık koruma sistemi, devlet içerisindeki nüfusu millileştirmeye ve sosyalleştirmeye çalışırken; mülteci rejiminin fonksiyonu ise yabancıların veya düşmanların devletin egemenlik sınırlarından girişlerini ve/veya kalmalarını önlemek olmuştur.

2.4.5. Liberalizmden Keynesyen Teoriye

I.Dünya Savaşı sonrası Avrupa’da işsizlik iyice artmıştı. Savaştan galip ayrılan İngiltere’de dahi 1 milyona yakın işsiz bulunuyordu. Ekim 1929’da A.B.D.’de, Wall Street’in iflasıyla başlayan kapitalizmin krizi sonucunda, milyonlarca kişi işten çıkartılmış, A.B.D.’nin dış ticaret hacmi yüzde 50 oranında azalmıştı. Kapitalizmin krizi, sonradan Avrupa’ya sıçramıştı. 1932’de, 2.000 A.B.D. bankası, müşterilerin çektikleri paralar nedeniyle batmıştı. Sonuçta I.Dünya Savaşı’nın ardından liberalizm krize girmişti (Wallerstein 1998:73).

İngiltere’de ise, krizin çözümüne yönelik olarak İngiliz hükümetinde etkinliği olan iktisatçı John Maynard Keynes’in etkisiyle 1931’de sterlin devalüe edilmiş ve ihracat artırılmıştı. Bu çözüm İngiltere’nin krize girmesini önlemişti.

Keynes’in teorisini dikkate alan Almanya 1933’ten itibaren, işsizliğe karşı mücadele için, devletin, yatırımlar ve kredi alanlarına müdahalesini kabul etmişti. Aynı yıl A.B.D.’de iktidara gelen Başkan Roosevelt de kamu harcamalarını genişletmiş ve ücretleri yükseltmişti. Kısacası klasik liberalizm terk edilmeye ve yeni bir ekonomik sistem uygulanmaya başlanmıştı (KOÖSGDİB 2004:21).

Keynes de 1936’da krizin nedenlerini ve çözüm önerilerini sunduğu en ünlü kitabını, “İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi”ni yayımlamıştı. Bu kitapla, 150 yıldır gerçekliğine inanılan Adam Smith, David Ricardo ve J.S.Mill gibi iktisatçıların “Laissez-faire, Laissez-passe” öz deyişi ile de sembolleştirilen fikirlerini bir tarafa atarak ekonomi teorisinde bir devrim yaratmıştır. Özet olarak Keynes, liberal ve sınırlı devlet anlayışından vazgeçilerek devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini söylemiştir. Böylece Ulus-devlet’in ekonomiye müdahale ettiği yeni bir döneme girilmiştir (Erözden 1997:44). Devlet, iş dünyasını yeniden hareketlendirmek için, vergi ve faiz oranlarında indirimler yapmaya, istihdamı teşvik eden maliye politikalarını yürütmeye başlamıştır. Söz konusu süreç II.Dünya Savaşı’na kadar sürmüştür.

3. BÖLÜM

1951 CENEVRE SÖZLEŞMESİ'NİN AVRUPA'DA ÜRETİLMESİ

3.1. II NCİ DÜNYA SAVAŞI: MİLLİYETÇİLİKTEN İRKÇILIĞA

Dahrendorf'a göre; her bir çatışma sonrasında yeni bir sistem inşa edilmekte; otorite yeniden dağıtılmakta; ancak her grup da eşit otoriteye sahip olamamaktadır (Dahrendorf 1959:64). Almanya, otoritenin eşit dağıtılmadığını düşünmesi nedeniyle, I.Dünya Savaşı'nı bitiren Versay Antlaşması'ndan memnun kalmamış idi. Ekonomik olarak da savaş borçlarının yanında 1929 yılında dünya ekonomisinde yaşanan bunalımın neden olduğu "hiper enflasyon krizi" sebebiyle iktidar mücadelesinin içine sürüklenmiştir. Sonuçta, milliyetçilik akımının bir üst aşaması olduğu sanılan "ırkçılık akımı"na dayalı Adolf Hitler önderliğindeki Milli Sosyalist Alman İşçi Partisi (Nazi Partisi) 1933 yılında Almanya'da iktidara gelmiştir. Yaşanılan ekonomik kriz ve sosyalizmin yükselişi nedeniyle Hitler, Alman brujuvazisinin de desteğini alarak ülke iktidarını tam anlamıyla eline geçirmiştir. Hitler Almanya'sı, 1933 yılında Milletler Cemiyeti'nden ayrılmıştır (Arıt 1974:33).

Japonya, I.Dünya Savaşı'ndan güçlenerek çıkmasına rağmen, aşırı milliyetçi akımlar nedeniyle, Milletler Cemiyeti'nin diyalog çağrılarını dikkate almayarak 1931 yılında Çin'in Mançurya bölgesini işgal etmiş; bu arada kendi iç sanayisini de güçlendirerek silahlanmaya devam etmiştir. Japonya da, Almanya'ya benzer şekilde, 1933 yılında Milletler Cemiyeti olan bağlarını koparmıştır (Parker 2005:28).

Versay Antlaşması'ndan memnun kalmayan diğer bir ülke olan İtalya'da da savaş sonrası ekonomi kötüleşmiş ve işsizlik artmıştır. İç siyasetin karışık olduğu bu dönemde ise sosyalist olan Benito Mussolini'nin Faşist Partisi 30 Ekim 1922 yılında iktidara gelmiştir. Hitler'in ideolojisinden esinlenerek Roma İmparatorluğu'nu yeniden kurmak gibi bir ideoloji ile sahneye çıkmıştır. Asıl amacı ise I.Dünya Savaşı sonrasında haksızlığa uğratıldığına inandıkları İtalyan Milli Kimliği'ni yeniden onurlandırmaktı. Faşist Parti, iktidara geldikten sonra uluslararası etkileşimlere ağırlık vermiş; 1922-1935 yılları arasında başta İngiltere olmak üzere Almanya, Avusturya, Macaristan, Bulgaristan ve Arnavutluk ile çeşitli antlaşmalar imzalamıştır. Bu

dönemde ise Fransa ile ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. 1935 yılına kadar silahlanmasını tamamlayan İtalya, Japonya'ya benzer şekilde, Milletler Cemiyeti'nin diyalog çağrılarını dikkate almayarak tarihin en eski devletlerinden birisi olan Etiyopya'yı işgal etmiştir (Parker 2005:34-39).

Hitler de 1936 yılında, Milletler Cemiyeti'nin etkinsizliğini bir fırsat bilerek, 1925 yılında Almanya ile Milletler Cemiyeti arasında yapılan antlaşmayı fesih etmiş; Almanya'nın Ren Irmağı'nın batısında kalan topraklarına askeri birliklerini yığmaya başlamıştır. Nitekim Milletler Cemiyeti bu konuda da her hangi bir yaptırım uygulayamamıştır (Arıt 1974:44).

Avrupa'daki diğer bir devlet olan İspanya da Faşist ideoloji yayılmaya başlamıştır. 1936 yılında Cumhuriyetçi yönetim ile karşıtı Faşist General Francisco Franco arasında İspanya İç Savaşı başlamıştır. Bu savaş esnasında Hitler ve Mussolini, Franco'nun saflarında savaşması için asker, silah ve uçak dahi göndermiştir.

Bu gelişmeler sonrasında dünya egemenliğini ele geçirmek amacını güden Almanya, İtalya ve Japonya tarafından "Berlin-Roma-Tokyo Mihveri" olarak adlandırılan bir ittifak kurulmuştur. Bu ittifakın kurulmasının ardından ise II.Dünya Savaşı'nı doğuran işgaller yaşanmaya başlanmıştır. 1937'de Japonya Çin'e karşı savaş ilan etmiştir. 1938 yılında Almanya, Avusturya'yı ve ardından da Çekoslovakya'yı işgal etmiştir. Bu işgalden bir yıl sonra ise Almanya, I.Dünya Savaşı sonrasında bağımsız bir devlet olarak yeni kurulan Polonya'ya saldırmış ve bir ay içerisinde işgal etmiştir. Bu saldırı sonrasında ise ilkinin üzerinden daha 20 yıl geçmeden II.Dünya Savaşı olarak adlandırılan savaş başlamıştır (Parker 2005:110).

II.Dünya Savaşı'nı başlatan ve bitiren aktörler Mihver Devletler olmuştur. Savaşın, Almanya'nın Polonya'ya saldırdığı 1 Eylül 1939 tarihinde başladığı kabul edilmektedir. Temmuz 1943'te İtalya, 9 Mayıs 1945'te Almanya ve son olarak da 2 Eylül 1945'te Japonya teslim olmuştur. Yaklaşık olarak 6 yıl süren savaşa işgalci veya işgal edilen ünvanı ile katılan devletler şunlardır: A.B.D., Almanya, Arnavutluk, Avusturya, Avustralya, Belçika, Birmanya, Bulgaristan, Cezayir, Çekoslovakya, Çin, Danimarka, Estonya, Etiyopya, Fas, Filipinler, Finlandiya, Fransa, Hollanda, Hong Kong, İngiltere, İran, İspanya, İtalya, Japonya, Kanada, Kore, Letonya, Libya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Madagaskar, Malaya, Malta, Mısır, Norveç, Polonya, Romanya, S.S.C.B., Singapur, Somali, Tayland, Tunus, Yeni Zelanda, Yugoslavya, Yunanistan ve Kafkasya Bölgesi.

Savaş, pimini ateşleyen Mihver Devletler'in yani Almanya, İtalya ve Japonya'nın mağlubiyeti ile sona ermiştir. Savaş sırasında neredeyse Avrupa'nın tamamını işgal eden Almanya ile Balkanlar ve Kuzey Afrika'nın belli bölgelerini işgal eden İtalya, A.B.D.-S.S.C.B.-İngiltere-Fransa tarafından; Çin kıyıları ile uzak doğuda geniş bir coğrafyayı etkisi altına alan Japonya ise sadece A.B.D. tarafından savaş sonrası işgal edilmiştir (Parker 2005:181). Bu suretle 6 yıl süren, milyonlarca insanın ölümüne ve dünya uygarlığına büyük ölçüde zarar veren II.Dünya Savaşı, Japonya'nın teslim olması sonrası askeri bakımdan sona ermiştir.

II.Dünya Savaşı sonuçları itibariyle insanlık tarihinin en kanlı savaşı olarak kabul edilmektedir. Milliyetçiliğin bir üst mertebesi olarak sanılan ırkçılık ilkesinin yaygınlaştığı çevre ülkeleri tarafından başlatılan savaş emperyalist Merkez-devletleri de içerisine alarak tam bir “Küresel İktidarlık Meydan Savaşı”na dönüşmüştür. Alman zırhlı araçlarıyla başlayan savaş, A.B.D. tarafından Japonya'ya atılan nükleer “Atom Bombaları” ile son bulmuştur.

İnsanın tüylerini dahi ürperten silah ve araçlar, milyonlarca sivilin katledilmesine, sürülmesine veya göç etmelerine neden olmuştur. Savaşan ve öldüren “insan” iken; yok edilen ise “insan hakları” olmuştur. İnsanlık, bu iktidar savaşında bir harp meydanına dönüştürülmüştür. Yüzyıllardır Avrupa'da savunulan “demokrasi, hümanizm, eşitlik, reformizm, kapitalizm, rasyonalizm, liberalizm, hürriyet, bağımsızlık ...” gibi bütün “-izm”ler ve teoriler, altında 50 milyondan fazla insanın ölmesine neden olarak (UNHCR 2000:13), bir anda yerle bir olmuştur. Bu nedenle de hiçbir gerekçe bu savaşa meşruiyet kazandıramaz.

Yaklaşık olarak 6 yıl boyunca dünyada savaş ve şiddetin hüküm sürdüğü II.Dünya Savaşı'nın faturası Tablo 3'den de anlaşılacağı gibi tam bir felaket olmuştur.. Yaklaşık olarak 60 milyona yakın insan ölmüştür. Kayıpların yarından fazlasını “sivil halk” oluşturmuştur. Özellikle, Almanya, Çin, Fransa, Japonya, S.S.C.B., Polonya ve Yugoslavya savaşta büyük nüfuslar kaybetmiştir. Söz konusu nüfus kayıpları nedeniyle ülkelerin demografik yapıları bozulmuş; savaş sonrası ekonomik kalkınma hamleleri için işgücü sıkıntısı yaşanmıştır. Savaş sonunda ortaya çıkan insani bilanço aşağıdaki tabloda belirtilmiştir (UNHCR 2000:16):

Tablo 1: II.Dünya Savaşı Sonrası İnsani Bilanço

Ülkeler	Asker	Sivil	Toplam
A.B.D	500.000	-	500.000
Almanya	3.250.000	3.810.000	7.060.000
Arnavutluk	-	-	28.000

Avustralya	29.000	-	29.000
Avusturya	380.000	145.000	525.000
Belçika	76.000	12.000	88.000
Bulgaristan	19.000	2.000	21.000
Büyük Britanya	326.000	62.000	388.000
Çekoslovakya	-	-	400.000
Çin	1.324.000	10.000.000	11.324.000
Danimarka	4.000	-	4.000
Finlandiya	-	-	84.000
Fransa	700.000	470.000	1.500.000
Hindistan	36.000	-	36.000
Hollanda	198.000	12.000	210.000
İspanya	12.000	10.000	22.000
İtalya	330.000	80.000	410.000
Japonya	1.300.000	700.000	2.000.000
Kanada	39.000	-	39.000
K.Afrika Ülkeleri	9.000	-	9.000
Lüksemburg	-	-	5.000
Macaristan	-	-	750.000
Norveç	-	-	10.262
Polonya	850.000	6.000.000	6.850.000
Romanya	520.000	465.000	985.000
S.S.C.B	13.600.000	7.700.000	21.300.000
Yeni Zelanda	12.000	-	12.000
Yugoslavya	300.000	1.400.000	1.700.000
Yunanistan	-	-	520.000
TOPLAM	23.814.000	31.198.000	56.809.262

3.2. SAVAŞIN SONU: KÜRESEL EGEMENLİĞİN İKİLİ KUTUPLAŞMASI

Mills'e göre çatışma, belli bir "çıkar"ı elde etmek ve elde edilen çıkarı da "güç"e dönüştürmek için yapılmaktadır (Horowitz 1954:22). Mills, A.B.D. toplum yapısı üzerine yaptığı araştırmalarında toplumda ekonomik, askeri, siyasi, akrabalık ve dini düzenlerin bulunduğunu; toplumu da siyasi, ekonomik ve askeri kurumların yani iktidardaki liderlerin oluşturduğu "iktidar seçkinleri"nin idare ettiğini vurgulamıştır. Ona göre bu seçkinler, ürettikleri kurum ve

kurallar ile de A.B.D. halkını yönetmektedir (Horowitz 1954:27-34). II.Dünya Savaşı sırası ve sonrasındaki A.B.D. yönetimini ele aldığımızda; A.B.D. liderliğindeki Batı Bloku'nun da dünya sistemini kurma ve de savaş sonrası yönetme planları yapar iken Mills'in tespitlerine benzer bir yapılanmanın geliştiği görülmektedir.

II.Dünya Savaşı, aslında İtalya ve Almanya'nın teslim olması ile Avrupa için bitmişti. Dünya ise Japonya-A.B.D. arasındaki savaşın, A.B.D. ise Japonya'nın topyekün teslim olmasını veya teslim alınmasını bekliyordu.

Bu dönem içerisinde A.B.D.'nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods kentinde 1-22 Temmuz 1944 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler (Mihver Devletlere karşı 26 ülke tarafından oluşturulan birlik) Para ve Finans Konferansı bir konferans düzenlenmiştir. Konferansa 45 devlet katılmıştır (DTM 2006). Konferansın konusu ise II.Dünya Savaşı sonrası dünya ekonomisinin nasıl yönetileceği olmuştur. Dünya ekonomisi derken Avrupa ekonomisinin yeniden yapılandırılması ise birinci öncelikli konu idi. Nitekim savaş öncesi merkezi bir güç olan Batı Avrupa devletleri savaş boyunca, her ne kadar sömürgeleri ile olan ilişkileri devam ediyor olsa da, "otorite"lerini büyük ölçüde kaybetmişlerdi. Kısacası Avrupa devletleri ve toplumları siyasi, ekonomik, hukuki ve ahlaki olarak dağılmışlardı.

Savaş sonrası uluslararası ekonomiye ait kuralların belirlenmesi için toplanan konferansta iki adet plan tartışılmıştır. Bunlardan birincisi 1929 ekonomik krizinde ortaya attığı teoriler ile önce İngiltere'yi ve arkasından da A.B.D. de dahil olmak üzere gelişmiş, gelişmekte olan veya az gelişmiş ekonomilere örnek olan İngiliz iktisatçı John Maynard Keynes'in savunduğu İngiliz Planı idi. Diğer plan ise II.Dünya Savaşı sırasında, toprakları savaşı görmemiş olan, güçlü ekonomisi ve askeri gücü ile A.B.D.'nin Hazine Bakanı Harry Dexter White'a ait Amerikan Planı idi. Yaklaşık olarak 20 gün süren konferansın sonunda A.B.D. Planı kabul edilmiştir. Bunun sonucunda da Uluslararası Para Fonu (I.M.F.: International Monetary Found) ve Dünya Bankası (World Bank) kurulurken; Uluslararası Ticaret Örgütü kurulmamış ve GATT düzenine geçilmesine karar verilmiştir. Bu kurumların ilk amacı savaş nedeniyle büyük sosyal ve ekonomik yıkıma uğrayan Avrupa'yı kalkındırmak olarak belirlenmiştir (Şanlı 2002:21). Ancak sonuçta "dünya ekonomi düzeni"ne ait "emniyet supabı kurumları" ve de Çevre-ulus-devletleri bağlayıcı kurallar belirlenmiştir.

A.B.D. yönetimi, Avrupa ekonomisinin yeniden canlandırılabilmesi durumunda, kapitalizmin dünyaya yayılamayacağını bildiği için bu plana büyük destek vermiştir. Nitekim, 1947 yılından itibaren dönemin A.B.D. Dışişleri Bakanı'nın adını taşıyan Marshall Yardım Planı, A.B.D.

Başkanı Truman tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (Özkan 2001:105). A.B.D. bu yardım planı sayesinde; savaş sırasında %100 istihdam, üretim ve verimliliğe ulaşan A.B.D. ekonomisi için ek bir talep yaratmayı, kar oranını yükseltmeyi, A.B.D. toplumsal dayanışmasını artırmayı, Avrupa’da yükselebilecek muhtemel sosyalizm lehindeki hareketleri engellemeyi kısacası savaş sırasında elde ettiği gücü muhafaza etmeyi ve hatta Avrupa’yı da egemenlik alanına dahil etmeyi planlamıştır.

Diğer taraftan ise dünya ekonomisinin A.B.D. menşeli olarak belirlenmesi dünya için bir dönüm noktası olmuştur. Sahneye çıkan yeni kurumlar demek yeni kurallar yani “hukuk” demektir. Nitekim, Avusturyalı sosyolog Gumpłowicz’e göre; belli bir savaşın sonunda yenenler, yenilenleri sömürmek ve egemenliği altına almak için yeni yasalar çıkartmaktadırlar (Kızılcılık 1994:384). Yeni kurallar ise yeni bir dünya sistemi demektir. A.B.D., savaş öncesi geçerli olan Avrupa merkezîyetçiliği yıkararak, II.Dünya Savaşı sonrası dünyanın kalbinin Yeni Kıta Amerika olacağını ilk sinyallerini vermiştir. Kısacası savaş sonrası ortaya çıkan dünya Ekonomik Düzen’i büyük ölçüde “made in&by USA” (A.B.D.’de ve A.B.D. tarafından üretildi) damgasını taşımıştır.

Ne kadar ilginçtir ki Dünya Ekonomik Düzeni’nin belirlendiği konferansın üzerinden 1 yıl geçmeden 3-9 Ağustos 1945 tarihlerinde Japonya’nın HI.R.O.şima ve Nagazaki kentlerine iki adet “bomba” atılmıştır. Bu bombalar ise sıradan yani konvansiyonel bombalar olmamıştır (Arit 1974:188). Aksine bu son savaşın bir ürünü olan “atom bombaları” olmuştur. Bombaların üzerinde ise yine aynı damga bulunmaktadır: A.B.D. malı.

Bu araştırmanın konusu A.B.D. veya onun sosyal, politik, iktisadi veya ahlaksal süreçleri değildir. Aslında tam aksine bu araştırmanın asıl konusu merkezi güçlerin dışında kalan-ki A.B.D. II.Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan merkezi güçlerden birisidir-bireylere, toplumlara ve devletlere ait olan süreçlerdir. Ancak Avrupa’da üretilen 1951 Cenevre Sözleşmesi’ni tartışmaya geçmeden önce bu antlaşmaların nasıl bir dünya sistemi içerisinde üretildiklerini ve Avrupa’nın bu sistem içerisindeki yerini ortaya koymak gerekmektedir.

A.B.D. tarafından Japonya’ya atılan bombalar, pozitif bilimlerin yükselmeye başladığı yüzyıldan sonra ortaya çıkan en büyük icat ve silah olarak kabul edilmektedir. Bombaların etkisiyle Japonya’da ilk anda yüz binlerce insan ölmüştür (Arit 1974:189). Ancak, bombaların yol açtığı sosyal ve çevresel etkiler ise halen devam etmektedir. Japonya’ya atılan bombalar Japonya’nın topyekün teslim olmasını sağlarken II.Dünya Savaşı da sona ermiştir.

Mills'in A.B.D. toplum yapısını ifade eder iken "iktidar seçkinleri"nin üç saç ayağından birisi olarak "askeri düzen"i yani "güç kullanma tekeli"nin altını çizmiştir (Horowitz 1959:27). II.Dünya Savaşı sonrası A.B.D. tarafından Japonya'ya atılan bombalar da bir bakıma "dünya askeri düzeni"nin inşasından başka bir şey olmamıştır. Bombaların Japonya'da yol açtığı sosyal etkiler hızla tüm dünyaya yayılmıştır. A.B.D., dünya egemenliği kulvarında "tek"liğini vurgulamaya çalışıp o dönemki müttefiki, ama aynı zamanda ideolojik olarak karşıtı durumunda olan S.S.C.B.'ye mesaj verirken; merkezi güçlerin dışındaki ulus-devletleri ve ulusal egemenlikleri de karmaşık bir dikotomiyle baş başa kalmışlardır. Böylece II.Dünya Savaşı sona erdiğinde dünya; savaş sırasında belirlenen "ekonomik düzen" ve savaşı sonlandıran "güç ve egemenlik düzeni" yani "askeri düzen" ile baş başa kalmıştır. I.M.F., D.B. ve GATT ile ekonominin yönü çizilmişti. Atom bombası ile de gücün kimde olduğu belli olmuştu.

II.Dünya Savaşı Yalta ve Postdam'da yapılan konferanslar sonrası tamamen sona ermiş; dünya sistemi ve devlet sınırları yeniden belirlenmiştir (Parker 2005:249). Savaşı başlatan Almanya, her iki merkezi gücün yani A.B.D. ve S.S.C.B.'nin, bunlara Fransa ve İngiltere'yi de eklemek mümkündür, isteği üzerine ikiye bölünmüştür. Böylece olası bir Alman sosyal dayanışması engellenmek istenmiştir. Almanya ve İtalya savaş sonrası "müttefikler" tarafından işgal edilerek demokrasi ve liberalizmin yerleşmesi sağlanmıştır. A.B.D., sosyalist S.S.C.B.'nin Japonya üzerindeki etkisini silebilmek için 6 yıl boyunca ülkede kalmış ve liberalizmin kurumsallaşmasını sağlamıştır. A.B.D. ve S.S.C.B., aralarına üçüncü bir gücün girmesini istememişlerdir. 1947 yılında liberal anayasa kabul edilmesine rağmen "imparatorluk" kurumu kaldırılmamıştır. Bunun nedeni ise Japonların, imparatorlarını "tanrı" olarak kabul etmeleri, A.B.D.'nin de Japon halkını bu "tanrı" yoluyla yönetmeyi tercih etmesidir. A.B.D. tarafından Japon halkına iletilecek her konu önce imparatora iletilmiş, arkasından da imparator tarafından Japon halkına buyurulmuştur. Japonya-A.B.D. arasında 1947 yılında "saldırmazlık antlaşması" imzalanmasının ardından, A.B.D., 1951'de ülkeden ayrılmış; ancak arkasında kendisine bağımlı bir liberal hükümet bırakmayı da ihmal etmemiştir (Arit 1974:211).

Avrupa'da başlayan II.Dünya Savaşı da bir önceki savaş gibi bir "Küresel Egemenlik Savaşı" olmuştur. Savaş sonunda ise ulusal ve bölgesel iktidar değişikliklerinin yanında, I.Dünya Savaşı'ndan farklı olarak, küresel iktidarlar arası kutuplaşma da ortaya çıkmıştır. Savaşın bildik sonuçları şöyledir:

1. Savaş öncesi geçerli olan dünya egemenlik dengesi Avrupa'nın aleyhine bozulmuştur. Avrupa, dünya egemenliğini kaptırdığı gibi; coğrafi sınır olarak Sovyetler Birliği'nin muazzam askeri gücü nedeniyle sosyalizm tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır.
2. Eski kıta Avrupa tükenmiş ekonomisi ve dağılmış toplum yapısı ile yeni kıtanın kuzeyine yani A.B.D.'ye muhtaç hale gelmiştir. Batı Avrupa'nın, A.B.D. desteği ile yeniden kalkındırılması ve yapılandırılması gündeme gelmiştir. A.B.D., savaştan en karlı güçlü çıkan devlet olmuştur.
3. Savaş sırasında "Faşizm" karşısında "Müttefik" olan "Kapitalist" devletler ile "Sosyalist" S.S.C.B.'nin, savaş sonrasında, ideolojik ve siyasi çıkarlar nedenleriyle karşıt duruma gelmeleri sonucunda A.B.D. ve S.S.C.B. merkezli "İki Kutuplu Dünya Sistemi" ortaya çıkmıştır.
4. Eski tip emperyalizmin yöntemleri olan ilhak etmek, yönetmek ve sömürmek yerine; kutuplara bağlı uydu devletler yaratmak ve bu yolla sömürmeye devam etmek anlayışı ortaya çıkmıştır.
5. "Soğuk Savaş" ya da "Korku Düzeni" olarak adlandırılan bu yeni dünya sistemi ile bazı yazarlara göre dünya üç bölgeye ayrılmıştır: (1) Kapitalist Blok, (2) Sosyalist Blok, (3) 3.Dünya: İlk iki bloğun haricinde kalan ve Ulusal Kurtuluş Hareketleri'nin genelde egemen olduğu; ancak aralarında belli bir dayanışmanın olmadığı diğer devletler.
6. Savaş sonrasında A.B.D. tarafından kapitalist ve S.S.C.B. tarafından da sosyalist ideolojilere dayalı "Ekonomik ve Siyasal Sistem"ler ile "Askeri Örgütler" oluşturulmaya başlanmıştır. Oluşturulan bu ideolojik sistemler, 3.Dünya'ya ihraç edilmeye ve bu bölgeler egemenlik altına alınmaya çalışılmıştır.
7. Toplumsal dayanışma ise; A.B.D. merkezli "Kapitalist Blok"ta yer alan ulus-devletlerde "Sosyalizm Karşıtlığı" ve S.S.C.B. merkezli "Sosyalist Blok"ta yer alan ulus-devletlerde ise "Kapitalizm Karşıtlığı"na dayandırılmaya başlanmıştır.
8. Savaşın, birincisinden daha kısa sürede yayılarak bir "Dünya Savaşı" olarak adlandırılması ve sonuçlarının tüm dünyayı etkilemesi, kapitalizmin bir "Dünya Sistemi" haline geldiğini onaylamıştır.
9. Batılı müttefikler zafer kazanmalarına karşılık; Avrupa'ya "barış" gelmemiştir.
10. II.Sanayi Devrimi yaşanmıştır. Brujuvazi iyice güçlenerek hem ulusal ve uluslararası ve hem de çok uluslu şirketleri kurmuştur. Çok Uluslu Şirket (ÇUŞ)'ler ortaya çıkmıştır. Brujuvazisi güçlü olan devletin, dünya egemenliğinde söz sahibi olacağı bir kez daha kanıtlanmıştır. Savaş sırasında ortaya çıkan ulusal, uluslararası ve uluslarüstü kurumlar, yardım kuruluşları, Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) birer güç merkezi haline gelmiştir (Hopkins&Wallerstein 1999:69).

11. I.Dünya Savaşı sonrası sarf edilen tüm barışçıl çabalar sonuçsuz kalmış; liberalizmin varlığı ile koşullandığı iddia edilen demokrasi ve insan haklarına ait tüm ilkeler yıkılmıştır.
12. Hitler ve Mussolini tarafından geliştirilen “ırkçı” Faşist ideolojilerin iktidarları yıkılmış; savaşı başlatan Almanya, İtalya ve Japonya, müttefik ülkeler tarafından işgal edilmiştir. İşgal edilen ülkeler A.B.D. tarafından demokratikleştirme programlarına dahil edilmiş ve liberal demokratik sisteme eklenmiştir.
13. II.Dünya Savaşı’na kadar “sistem karşıtı hareketler” olarak adlandırılan Sosyalist veya Sosyal-Demokrat Partiler ile Ulusal Kurtuluş Hareketleri, savaş sonrası, Avrupa da dahil olmak üzere, iktidara gelmişlerdir.
14. Modern Ulus-devlet tartışılmaya başlanmıştır.
15. Dünya egemenlik ve harp literatürüne kimyasal silahın yanında “nükleer silah” yani A.B.D. menşeli “Atom Bombası” kavramı girmiştir.

A.B.D. asıllı sosyolog I.Wallerstein’a göre II.Dünya Savaşı sonrası, aynı zamanda bir “sosyal sistem” olan, bir “dünya sistemi” ortaya çıkmıştır. Wallestein, bu dünya sisteminin Batı menşeli olan kapitalizmin tarihsel gelişiminden başka bir şey olmadığını, sistemin aralarında sürekli bir rekabet ve mücadele bulunan devletlerden oluştuğunu belirtmiştir. Ona göre dünya sistemi, “Çevre”, “Yarı-Çevre” ve “Çevre” devletlerden oluşmaktadır. Merkez’de yer alan gelişmiş devletler, diğer gelişmekte olan veya az gelişmiş devletleri sömürmeye devam etmektedirler (Wallerstein 2004:33). II.Dünya Savaşı sonrasında kurulan dünya sistemi göz önüne alındığında dünyanın ideolojik olarak 3 bölgeye; ulus-devletlerin sahip oldukları güçleri bazında bakıldığında ise Merkez ve Çevre-ulus-devletler olarak 2 bölgeye ayrıldıkları görülmektedir.

3.3. AVRUPA’DA TEMEL SORUNSAK OLARAK MÜLTECİLER

II.Dünya Savaşı sırasında yaklaşık olarak 40 milyondan fazla insanın Avrupa içinde yer değıştirdiğı tahmin edilmektedir. Savaş sonunda sadece Almanya’da sayıları 11,3 milyonu bulan yabancı işçi ve ülkeleri içinde yerinden edilmiş kişinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Savaşı takip eden aylarda ise Nazizm’e duyulan öfke nedeniyle Alman kökenli yaklaşık olarak 13 milyon kişi Sovyetler Birliği, Çekoslovakya , Polonya ve diğer Doğu Avrupa devletlerinden sürülmüştür. Bu arada Stalin liderliğindeki Sovyetler Birliği’nin uyguladığı statükocu şiddet nedeniyle 2 milyondan fazla Rus, Beyaz Rus, Ukraynalı, Polonyalı, Estonyalı, Litvanyalı, Letonyalı ve diğerleri de Rusya dışına kaçmıştır. Gerek etnik Almanlar ve gerek ise Stalin’den

kaçanların büyük çoğunlu da başta Almanya, İtalya ve Avusturya başta olmak üzere Avrupa devletlerine sığınmıştır (UNHCR 2000:13).

II.Dünya Savaşı sonu ve takip eden yıllar sonunda Avrupa, yerinden edilen Avrupalılar ile Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'dan kaçan ya da sürülen kişilere ev sahipliği yapmak zorunda kalmıştır. Kıta nüfusunun 1940'lı yıllarda 550 milyon civarında olduğu dikkate alındığında (Groningen 2006) nüfusun yaklaşık olarak % 10'unun ülkeleri içinde yerinden edilmiş kişi ve mültecilerden oluştuğu ortaya çıkmaktadır.

Savaş sonrası Avrupa'da tükenen ekonomik kaynaklar ile iflas eden sosyal kontrol mekanizmalarına bir de "yerinden edilmiş kişilerin statüsü meselesi" eklenmiş, bu nedenle de savaş sonrası Avrupa'nın temel sorunu "mülteciler" olmuştur.

Müttefikler tarafından, savaş sırasında Avrupa'da altyapısı alt-üst olan yani yıkılan yerlerde bulunan ve savaştan zarar gören insanlar için bir takım çalışmalar yapılmıştır. Birleşmiş Milletler henüz kurulmadan 2 yıl kadar önce Kasım 1943'te Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi (U.N.R.R.A.) kurulmuştur. U.N.R.R.A., savaşın sona erdiği 1945 yılına kadar Avrupa'da Müttefik işgali altında olan yerlerde çalışmış; ancak Sovyetler Birliği bu kurumun kendi bölgesinde faaliyet göstermesine izin vermemiştir (UNHCR 2000:14).

II.Dünya Savaşı'nı bitiren Yalta ve Postdam Konferanslarından sonra ise mültecilere ve ülkeleri içinde yerinden edilmiş kişilere yönelik çalışmalara hız verilmiştir (Parker 2005:291). Ancak bu dönemde mültecilerin tercihleri pek dikkate alınmamıştır. U.N.R.R.A. tarafından özellikle Stalin'den kaçan ve geri dönmek istemeyen Doğu Avrupa ve Batlık kökenli yaklaşık 1 milyondan fazla mülteci Mayıs-Eylül 1945 arasında Sovyetler Birliği'ne yerleştirilmiştir. Yerleştirme sonunda ise bu mülteciler Stalin tarafından işçi kamplarına gönderilerek cezalandırılmışlardır. U.N.R.R.A. tarafından, mültecilerin tercihleri dikkate alınmadan, yapılan bu zoraki yerleştirmeye mültecileri istemeyen Batı Avrupalı devletler sessiz kalırken %70 oranıyla U.N.R.R.A.'nın en büyük finansörü olan A.B.D. ise itiraz etmiştir (UNHCR 2000:11).

II.Dünya Savaşı sonrası süper güç haline gelen A.B.D.'nin isteği üzerine 1947 yılında U.N.R.R.A. kapatılarak yerine Uluslararası Mülteci Örgütü (I.R.O.) kurulmuştur. I.R.O., ilk başta mültecilere yönelik olarak 3 yıllık (Temmuz 1947-Haziran 1950) bir program başlatmış; temel olarak da "geri göndermeme prensibi"ni uygulayacağını belirtmiştir. Ancak, bu prensibin asıl amacının ne olduğu kısa zamanda ortaya çıkmıştır. Nitekim A.B.D., bu örgütü kullanarak

diğerlerinin arasından seçtiği yaklaşık olarak 30.000'e yakın vasıflı mülteciyi Almanya ve İtalya'daki limanları kullanarak yeni kıta Amerika'ya nakletmiştir. Bu uygulamadan Kanada, Avustralya, İsrail ve Latin Amerika ülkeleri de istifade etmiştir (Stenberg 1998: 73).

I.R.O. kanalıyla Avrupa dışına taşınan mülteciler, kısa zamanda gittikleri ülkelerdeki ekonomileri ateşlemeye ve kalkındırmaya başlamışlardır. Böylece 1950'li yıllara gelindiğinde yeni bir göç çeşidi ortaya çıkmıştır. Bunun farkına geç varan Doğu Avrupalı ülkeler başta olmak üzere Avrupalı devletler, I.R.O.'nun bir göçmen örgütüne döndüğünü ve Avrupalı vasıflı insan gücünü azaltarak Avrupa'yı geri bıraktırmayı amaçladığını iddia etmişlerdir (Skran 1995:87).

Bu arada kutuplar arasında Soğuk Savaş'ın başladığını işaret eden bir gelişme yaşanmıştır. A.B.D. Kongresi, A.B.D. tarafından mülteciler için sağlanan her türlü fonun, sosyalist devletlere mensup vatandaşlar için kullanılmasın yasaklamıştır. I.R.O., 1952 yılına gelindiğinde fonksiyonu kalmadığı gerekçesi ile A.B.D. yönetimi tarafından kapatılmıştır .

Yukarıdaki gelişmelerden anlaşılacağı üzere aslında, birincisine benzer şekilde, II.Dünya Savaşı'ndan sonra da uluslararası tartışmaların esas temelini "insan hakları" oluşturmamıştır. Mültecilerin savunmasızlığından ve çaresizliğinden istifade eden bir çok liberal kapitalist ülke, konuya, ucuz ve vasıflı işgücü olarak yaklaşmış; liberalizmin doğduğu yer olan Avrupalılar ise bu yaklaşıma yine liberal hesaplar nedeniyle karşı çıkmıştır. Avrupa'daki mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler için kurulan U.N.R.R.A. ve I.R.O.'nun en büyük finansörü olan A.B.D. ise bu uygulamadan en büyük payı almıştır (Stenberg 1998:75).

İnsan haklarının ne zaman gerçek anlamda tartışılmaya başlanacağı, cidden, uzun uzun tartışılması gereken bir konudur. Dünya II.Dünya Savaşı'ndan daha felaket bir tecrübe bir kez daha mı yaşamalıdır? Yardım kuruluşlarına, sözde yardım adı altında verilen paralar, karşılıksız olarak mı verilmektedir? Yoksa insani yardımdan da yine maddi bir gelir mi beklenmektedir? Ne yazık ki : "Evet"!

3.4. MİLLETLER CEMİYETİ'NDEN BİRLEŞMİŞ MİLLETLERE

Birleşmiş Milletler (B.M., United Nations) ifadesi ilk olarak II. Dünya Savaşı sırasında Mihver Devletler (Almanya, Japonya, İtalya)'e karşı dayanışma içerisine giren 26 ülke tarafından 1 Ocak 1942 tarihinde A.B.D.'nin merkezi Washington D.C.'de imzalanan B.M. bildirisinde kullanılmıştır. Bu bildiri ise iki egemen güç olan A.B.D. ve İngiltere tarafından daha önce yayımlanan "Atlantik Bildirisi"ne dayandırılmıştır. A.B.D. tarafından Japonya'ya atom

bombasının atılmasından 12 gün sonra Washington’da bir araya gelen büyük devletler A.B.D., S.S.C.B., İngiltere ve Çin temsilcileri tarafından B.M.’nin kuruluş çalışmaları başlatılmıştır. Üye sayısının “4” olması nedeniyle kurulacak B.M. Güvenlik Konseyi’nde kararların nasıl oylanacağı sorun olmuş; ancak ekibe daha sonradan Fransa da eklenerek sorun çözülmüştür (Woodridge 1950:45-49). Mevcut bir sorunun çözümü gibi görünen bu olay aslında “küresel egemenlik savaşı”nın masa başı bölümünü oluşturmuştur. Ancak, “atom bombası”na sahip olmuş olmanın verdiği güç ile A.B.D., 5 üyeli B.M. Güvenlik Konseyi’nin oluşturulması sonucunda Batı İttifakı yani A.B.D. “küresel egemenlikteki tekliğini” diğer devletlere de onaylatmıştır. Güvenlik Konseyi’nin 5 olan oy sayısı “3/5” oranıyla kapitalist ideolojinin lehine sonuçlanmıştır. Kapitalist ideolojinin egemen gücü ise A.B.D. idi.

Coser’ın ifade ettiği “emniyet supabı kurumları” (Coser 1956:58); Dahrendorf’un çatışmaların kurumsallaşarak önlenebileceği ancak kurum içi otoritenin her bir gruba eşit olarak dağıtılmayacağı (Dahrendorf 1959:210); Mills’in üzerinde durduğu “siyasi düzen” ve iktidar seçkinlerinin kontrolündeki mahkemelere ilişkin her üç sosyoloğun da fikirleri Birleşmiş Milletler üzerinde kesişmektedir. Bu kurumla birlikte, Wallerstein’in de ifade ettiği gibi II.Dünya Savaşı sonrasında yeni bir “dünya sistemi” kurulmuştur.

25 Nisan 1945’te Almanya, İtalya ve Japonya’ya savaş açan devletler San Fransisco’da toplanarak yüzonbir maddelik “Birleşmiş Milletler Antlaşması”nı oybirliği ile kabul etmişlerdir. Yetmiş maddelik “Uluslararası Adalet Divanı Statüsü”nün de eklendiği B.M. Kurucu Antlaşması 24 Ekim 1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir. B.M. her ne kadar “Milletler Cemiyeti”nin siyasal ve hukuksal mirasçısı gibi görünse de ondan farklı ve daha kapsamlıdır. B.M. Antlaşması’na ait maddeler özet olarak aşağıdaki metinleri içermekte (BMMYK 1998:4-48) olup, çözümlemeleri de özet olarak sunulmuştur:

1. 1nci bölümün 2nci maddesinde tüm üye devletlerin eşit oldukları kabul edilmiştir. Aynı madde içerisinde örgütün, barış ve güvenlik adına örgüte üye olmayan devletlere karşı da antlaşma maddelerini uygulayabileceği belirtilmiştir: Tüm ulus-devletler yeni dünya sistemi kapsamına alınmıştır.

2. Bölüm 4’ün “oylama” kısmında ise üye devletlerin aidatlarını ödememesi durumunda Genel Kurul’da oy kullanamayacağı; oy kullanabilmek için ise ya paranın verilmesi ya da diğer üye devletleri ikna etmesi gerektiğinin altı çizilmektedir: Gücün (paranın) altı çizilmiştir.

3. 5nci bölümün “Güvenlik Konseyi Bileşimi” kısmında uluslararası barış ve güvenliğin A.B.D., İngiltere, Fransa, S.S.C.B. ve Çin’e teslim edildiği belirtilmekte; B.M. üyesi her devletin de bu 5 devlet tarafından uluslararası barış ve güvenlik konusunda alacakları kararları kabul edeceği ve uygulayacağı vurgulanmıştır: Otorite eşit olarak dağıtılmamıştır.

4. 5nci bölüm 26nci maddesinde 5 egemen devlet tarafından, dünyadaki ekonomi ve insan kaynaklarının silahlanmaya harcanmasını önlemek için bir sistem kuracakları yani dünya sisteminin jandarmalığını yapacakları belirtilmiştir. Askeri düzeni kontrol edecek güçler de belirlenmiştir.

5. 9ncu bölüm “Uluslararası Ekonomik ve Sosyal İşbirliği” kapsamında B.M.’nin; dünya halklarının kalkınması, insan haklarına ve temel özgürlüklere kavuşturulması için örgütler kurabileceğinin altı çizilmiştir. Emniyet supabı kurumlarının çoğalacağı ifade edilmiştir.

6. 11nci bölüm 73. maddede ise; henüz kendi kendini yönetemeyen halkların ise B.M. tarafından ya da sorumlu egemen devletler tarafından “vesayet rejimi” ile yönetileceği; Vesayet Konseyi’nin de Güvenlik Konseyi üyelerinden oluşacağı yani sömürgeciliğin meşrulaştırıldığı açıkça ifade edilmiştir. Merkez’in Çevre’yi sömürmeye devam edeceği ifade edilmiştir.

7. Bölüm 14’deki “Uluslararası Adalet Divanı” kısmında; tüm üyelerin, taraf oldukları tüm uyuşmazlıklarda, Divan tarafından verilecek kararlara uymakla yükümlü olduğu; Divan üyelerinin ise üye devletlerce sunulacak adaylar arasından Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul üyeleri tarafından mutlak çoğunluk ile seçileceği yani “adalet”in de emniyet supabı kurumu haline getirilerek tekelleştirildiği ortaya çıkmıştır.

8. Bölüm 19’da yani son kısımda ise antlaşma metni hakkında; devletlerce imzalanacak onay belgelerinin A.B.D. Hükümetine tevdi edileceği; 5 egemen devlet tarafından da metnin onaylanması ile antlaşmanın yürürlüğe gireceği ve antlaşmanın A.B.D. arşivinde saklanacağı belirtilmiştir. Merkez gücün kim olduğu vurgulanmıştır.

B.M.’nin kurulduğu gün 51 olan üye devlet sayısı günümüzde 191’e ulaşmıştır. Hatırlanacağı üzere I.Dünya Savaşı sonrası kurulan Milletler Cemiyeti Güvenlik Konseyi’nin 5 daimi üyesi, zamanın güç dengelerini yansıtır biçimde, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya ve Çin (A.B.D.’nin katılmaması üzerine seçilmiştir.) tarafından paylaşılmış idi. Almanya, savaş sonunda mağlup

sayıldığı için ve Rusya da sürmekte olan İç Savaş nedeniyle savaştan çekildiği için Konsey'e alınmamıştı.

Milletler Cemiyeti'nden B.M.'ye geçiş aynı zamanda dünyadaki güç dengelerindeki değişimi de gözler önüne sermektedir. 1945 yılında kurulan B.M. Güvenlik Konseyi'ne iki yeni üye dahil olurken eski üyelerden ikisi saf dışı kalmıştır. Bu iki yeni üye aynı zamanda II.Dünya Savaşı sonrası oluşturulan dünya sisteminin baş aktörleri olan A.B.D. ve S.S.C.B.'den başkası değildir.

Peki, yine akla aynı soru gelmektedir: Milletler Cemiyeti'ne üye olmak istemeyen A.B.D. için neler değişmiştir ki B.M.'in kurucusu olmuştur? Bu sorunun yanıtını Zbigniew Brzezinski açık olarak vermiştir (Brzezinski 2003:5):

“1945 yılında Birleşmiş Milletler kurulduğunda, örgütün güvenlik rolünde anlamlı bir rol oynaması için küresel gücün gerçeklerinin sağlanması gerektiği ana devletler için açıkça ortadaydı. Buna rağmen egemen devletlerin eşitliği prensibi tamamen atılamazdı. Uzlaşma sonucu B.M. Genel Kurulu tüm üye devletler için oylama eşitliği, ve B.M. Güvenlik Konseyi'nde, II. Dünya Savaşı'nın galipleri olarak çıkan beş önde gelen güç için-A.B.D. en güçlü idi-veto hakkı sağladı. Bu formül ulusal egemenliğin çok az sayıda güçlü devlet hariç, çoğunlukla bir illüzyon olduğunun taktik olarak kabul edilmesi idi.”

Brzezinski açıkça şunu dillendirmektedir: A.B.D. ve S.S.C.B. tarafından dünyanın II.Dünya Savaşı sonrasında nasıl olacağı daha 1945 yılında belirlenmiştir.

Gustaw Ratzenhofer'e göre “devlet” ve “hukuk”, sosyal gruplar (aktörler) arasındaki çatışmanın ürünüdür. Çatışma sonunda güçlü grubun güçsüz olanı egemenliği altına almasıyla da “devlet” ortaya çıkmaktadır. “Hukuk” ise güçlü grubun diğer grupları yönetmek için koyduğu kurallar bütünü olarak ortaya çıkmaktadır (Kızılcılık 1994:388). Bir dönemler Amerikan Sosyoloji Topluluğu'nun da başkanlığını yapan R.E. Park'a göre ise, savaşlar sonunda doğal bir düzen ortaya çıkmakta; bu doğal düzen içerisinde de en güçlüler “egemen” olmaktadır (Ritzer 1996:48).

Araştırmamızın teorik modelinde Coser, Dahrendorf, Mills ve Wallerstein'e ilişkin sunduğumuz görüşler ile 1944-1945 yılları arasında imzalanan antlaşmaları birlikte ele aldığımızda 3.Dünya ulus-devletleri açısından bir takım dikotomilerin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. II.Dünya Savaşı sırasında 1944 Konferansı sonucunda “dünya ekonomi düzeni”; sonrasında 1945 B.M. Kurucu Antlaşması ile de ulus-devlet temelli “dünya siyasi düzeni” ve “dünya hukuk düzeni” belirlenmişti. Dünya ekonomisini düzenleyen ekonomi hukuku, ulus-devletlerce uygulanacak

iktisadi normları emreder iken; siyasi düzen de 5 ülkenin egemenliğini vurgulamış ancak aynı zamanda her bir ulus-devletin de eşit olduğunu dillendirmişti. “Adalet” ise B.M., yani galip devletler, tarafından merkezileştirilmişti. Bu noktada araştırmamızın teorik modelinde sunduğumuz Mills’in sosyal hayata dair şu gözlemleri akla gelmektedir (Poloma 1993:291):

“İnsanların tarihi yaşamakta özgür olduğunu söylemeliyim; fakat bazı insanların daha özgür olduğunu da... Çünkü böyle bir özgürlük, tarihin yapılabileceği karar ve güç araçlarına ulaşabilmeyi gerektirir.”

1944 ve 1945 yılları arasında II.Dünya Savaşı’nın galip devletleri tarafından, özellikle A.B.D., oluşturulan “emniyet supabı kurumları ve onlara ilişkin kurallar” göz önüne alındığında; Merkez’in özgürlüğü artırılır iken Çevre’ye her hangi bir özgürlük alanı tasarlanmadığı anlaşılmaktadır.

B.M. çatısı altında 1948 ve 1949 yıllarında hazırlanan Temel Cenevre Sözleşmeleri ile 1951 Mülteci Haklarına İlişkin Cenevre Sözleşmesi de yukarıda resmedilmeye çalışılan “yeni dünya sistemi” tarafından üretilmişlerdir. Bu sözleşmelere ait metinler de yine yukarıda yapılan tespitler hatırd tutularak yorumlanmıştır.

3.4.1. B.M. Temel Cenevre Sözleşmeleri’nin Çözümlemesi

B.M.’ye bağlı kurumlarının oluşturulmasının ardından ise 1948 ve 1949 yılında yeni antlaşmalar ortaya çıkmıştır. Cenevre Sözleşmeleri olarak adlandırılan bu antlaşmalar yine egemen güçler tarafından Çevre-ulus-devletleri düzenlemek için konulmuştur. Nitekim, hukuk demek ahlaki düzenleme ve bağlayıcı hükümler demektir. Hukuk, idari konuları içerdiği gibi cezai hususları da içermektedir. Hukukun evrenselleştirilmesi demek ahlakın da tektipleştirilmesi demektir.

Cenevre Sözleşmeleri şunlardır: 1948’de İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi; Cenevre Sözleşmeleri olarak da bilinen 1949 Savaş Halindeki Silahlı Kuvvetlerin Hasta ve Yaralılarının Vaziyetlerinin Islahı İçin Sözleşme, 1949 Denizdeki Silahlı Kuvvetlerin Yaralı, Hasta ve Kaza Geçirmiş Mensuplarının İyileştirilmesi Hakkında Sözleşme, 1949 Savaş Tutsaklarına Uygulanacak İşlemlere İlişkin Sözleşme, 1949 Savaş Zamanında Sivil Kişilerin Korunmasına İlişkin Sözleşme.

Yukarıda bahsedilen evrensel kabul ve sözleşmelerin başlıkları farklı da olsa ortak bir çok yönleri bulunmaktadır. Tamamının odak noktasını “birey” oluştururken; “toplum”

tanımlanmamıştır. Metinlerde, “ahlakın üstünlüğüne”, “bireysel hak ve yükümlülükler”, “şiddet tanımının evrensel kabulüne”, “evrensel değerlerin mutlaklığına”, “evrensel değerleri dışlayan birey ve kurumların kınanmasına” ve nihayetinde “liberal demokratik kurumlara” vurgu yapılırken; “toplum kültürü” yine yok sayılmıştır. Zira toplum kültürünün tanınması demek yasa yapıcı egemen güçlerce dikte edilen ideolojilere karşıt konulması demek olurdu; keza asıl amaç da böyle bir karşıtlığın asla oluşmamasıydı. Ve en önemli nokta olarak da birey odaklı evrensel haklar, onlara saygı duyması ve gerçekleştirmesi gereken tek kurum olarak egemen oldukları kabul edilen, ama son tahlilde egemen ve eşit olmadıkları tespit edilen, modern “ulus-devlet”lerin sorumluluğuna verilmiştir (Parekh 2002:172).

Cenevre Sözleşmeleri sonucunda modern ulus-devletler, egemenlik sınırları dahilindeki ulusal ve azınlık vatandaşları ile egemenlik sınırlarına giren diğer insanların (yabancılar, mülteciler, vatansızlar vb.) evrensel insan haklarından yararlanmalarını sağlamakla görevlendirilmişlerdir (Parekh 2002:172). Ancak, evrensel insan hakları elbette ki modern devletin birinci sorumluluğudur; ancak kabul edileceği gibi tek sorumluluğu da değildir. Bilindiği üzere devlet tanımı gereği egemenlik sınırları dahilindeki toplumsal güçler tarafından oluşturulan en üst kapsayıcı kurum olması nedeniyle kendisini oluşturan toplumun değerlerini ve kimliğini temsil etmekte ve bu toplum tarafından yapılandırılmaktadır. Bu nedenle de her toplum evrensel insan haklarını ve değerlerini kendi kültürel kurumları vasıtasıyla değerlendirebilmekte ve yeniden yapılandırabilmektedir. Hatta evrensel kabul edilen insani hak ve değerlerinden bazıları bir takım toplumların temel değerleriyle de çatışabilmekte ya da farklılık gösterebilmektedir.

Her savaş ve çatışma sonrası sosyal sistemler ve ekolojik düzenler, savaş ve çatışmanın doğaları gereği, değişmektedir. Yeni bir düzen kurulmaktadır. Sınırları içerisinde egemen olarak kabul edilen güç, iktidar veya devletler kendilerini yeniden tanımlamaktadırlar (Coser 1956:47). Genellikle iktidara ait ideoloji de devlet ideolojisi olarak kabul edilmekte ve sosyal düzen buna göre yeniden üretilmeye başlanmaktadır.

II.Dünya Savaşı sonrası da ulus-devletler tarafından bu söylenenler yapılacak idi. Ancak buna pek fırsat bulamadılar. Çünkü onların yerine, egemen güçler tarafından, hem ekonomik ve hem de hukuksal normlar belirlenmişti. Merkez dışındaki ulus-devletlerden beklenen ise sadece bu normlara uymaları idi. Bunları kabul etmeleri durumunda, hem dünya barışı sağlanacak ve hem de ulus-devlet kimlikleri tanınacaktı. Aksi durumda ise haklarında Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Adalet Divanı tarafından gereken yapılacaktı. Sözleşmeler ile savaş hukuku dahi belirlenmişti. Örneğin, savaşta şiddet kullanma sınırları kabul edilmişti. Silaha-silah dengesi

konulmuştu. Ancak Çevre-ulus-devletler açısından değişen pek bir şey olmamıştı. Çünkü artık ellerinde ne ulusal egemenlikleri, ne ulusal ekonomileri hakkında otoriteleri ve “bomba” nedeniyle savaşılmaya cesaretleri vardı. Nitekim, şiddet kullanma sınırının aslında A.B.D.-S.S.C.B. arasındaki küresel egemenlik dengesinin sağlanmasını amaçladığı anlaşılıyordu.

1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, egemen güçler tarafından diğer Çevre-ulus-devletlerin üzerine konulan bir tektipleştirme yani asimilasyon aracıdır. Çevredeki farklı sesleri zamanla sönmülemeyi amaçlar. Bunun kontrolünü sağlamak için de bir mahkeme dahi kurulur. Bu mahkeme de Çevre-ulus-devletlerin yeni dünya sistemi içerisinde eritilmesini sağlamakla görevlendirilir. Sonuçta, yenilenler yenilenlerce egemenlik altına alınır. Çevre-ulus-devletin eli kolu bağlanır.

Cenevre Sözleşmeleri’nde her bir ulus-devlet sözde eşit olarak kabul edilmiş ve bu nedenle de hepsine eşit sorumluluklar verilmiştir. Ancak, II.Dünya Savaşı sonrası dünyada ortaya çıkan siyasi tablo ve güçler dengesine yukarıda ulus-devlet hakkında belirtilen kabullerin arkasından bakıldığında; A.B.D.-S.S.C.B. dikotomisinde kalan ulus-devletler açısından bir takım açmazlar ortaya çıkmıştır. Bu açmazların temelinde şu sorular yatmaktadır:

1. Her ikisi de birer nükleer güç olan A.B.D.-S.S.C.B. dikotomisinin dışında kalmak mümkün müdür? Bunun başarılabilmesi için harekete geçirilmesi gereken kurumlar nelerdir?
2. Bu dikotominin varlığı, Cenevre Sözleşmelerinde kabul edildiğinin aksine, ulus-devletlerin gerçekte eşit olmadıklarını koşullamakta mıdır?
3. Ulus-devletin devamlılığı için iki kutuptan birisine mensup olmak demek o güce bağımlı olmak demek midir?
4. O güçle gönüllü olarak da olsa kurulacak bağımlılık temelli bir etkileşim, ulusun devlete devrettiği egemenliğin de karşıya devri anlamına mı gelir?
5. Ulus-devlet egemenliğinin sınırlar dışındaki başka bir devlete veya kuruma devri durumunda Cenevre Sözleşmeleri’nce ulus-devletin sorumluluğuna verilen “temel insani hakların karşılanması” görevini, egemenliğin devredildiği devletin veya kurumun kimliğinden soyutlanarak, başarı ile yürütmek mümkün müdür?

Bağımsızlığını; 1951 öncesinde, Avrupalı Sömürgeciliğin veya Sosyalizmin tasfiyesinden sonra kazanan “çevre” devletler yukarıda belirtilen soruların sürekli muhatapları olmuşlardır.

3.4.2. B.M. 1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi'nin Çözümlemesi

1948-1949 yılları arasında hazırlanan Cenevre Sözleşmeleri, sonraki yıllarda B.M. egemenliğinde hazırlanan diğer antlaşmalara da temel oluşturmuş ve halen oluşturmaktadır. Söz edilen 4 sözleşmede de “mülteci” kavramı tanımlanmakta ve “mülteci hakları”na göndermeler yapılmaktadır (UNHCR 1998:94-278).

Avrupa’da ortaya çıkan mülteci sorunsalına, A.B.D.’nin liberal çıkarları doğrultusunda yaklaşması, S.S.C.B.’nin mülteciler hakkında alınan tüm kararları ve kurulan kurumları reddetmesi nedeniyle 1950 yılının sonuna kadar Avrupa’da kalıcı bir “mülteci rejimi” oluşturulamamıştır. Mevcut durum, siyasi çıkar hesapları nedeniyle, I.Dünya Savaşı sonrasında yaşanan “mülteci rejimi” oluşturma krizine benzemiştir. Batı Avrupalı devletler ise kalıcı bir çözüm bulunması hususunda 1950 yılına kadar A.B.D. ile anlaşmaya çabalamışlardır (UNHCR 2000:18).

Nitekim, Avrupa’nın mültecilere yönelik kalıcı bir çözüm için çabaladığı dönemde dünya, II.Dünya Savaşı sonrası yine karışmaya başlamıştır. Daha birkaç yıl önce evrenselleştirilen Cenevre Sözleşmeleri bir tarafa bırakılmış; bölgesel gerilimler ve savaşlar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Berlin Duvarı inşa edilerek Almanya fiziksel olarak da ikiye bölünmüş ve Federal Almanya kurulmuş, Sovyetler 1949 yılında ilk atom bombalarının denemesini yaparak A.B.D. ile eşit askeri güce sahip olmuş, Batılı Müttefikler tarafından Kuzey Atlantik Paktı Örgütü (NATO) kurulmuş, Mao Zedong Çin’de zafer kazanmış, Kore Savaşı başlamıştır (Marrus 1985:141-144).

Bu gelişmelerin gölgesinde A.B.D. ve Batı Avrupalı devletler arasında sağlanan uzlaşma sonucunda 1 Ocak 1951 tarihinde B.M. Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commissioner for Refugees) kurulmuştur. Komiserlik tarafından, Cenevre Sözleşmeleri temel alınarak hazırlanan “1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme” de B.M. tarafından 2-25 Haziran 1951 tarihleri arasında Cenevre’de düzenlenen “Mülteciler ve Vatansız Kişilerin Statüsü Hakkındaki Birleşmiş Milletler Konferansı”nda sunulmuştur. 28 Haziran’da imzaya açılan Sözleşme, 22 Nisan 1954’te yürürlüğe girmiştir (UNHCR 2000:19).

Sözleşmenin giriş bölümüne, mülteciliği zaman ve mekan olarak tanımlayan iki ifade konulmuş; imzalayacak devletlerden iki seçenektan birini tercih etmesi beklenmiştir. Seçenekler şunlardır: (1) “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar”; (2) “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar” (BMMYKTT 1998:68).

Mülteciliğin tanımında zaman ve mekana ait iki farklı durumun ortaya çıkış sebebi, ifade edilmese de her bir devlet tarafından kısa sürede anlaşılmıştır. Nedenleri şunlardır: (1) Soğuk Savaş nedeniyle Batılı kutupta yer almak isteyen diğer devletlere Sözleşme'yi kabul ettirerek imzalayan devletlere yükümlülükler vermek; (2) Kutuplaşmayı hızlandırarak Batılı devletlerin yükünü hafifletmek; (3) 1 Ocak 1951 sonrasında meydana gelebilecek mülteci hareketleri hakkında Batı'nın sorumluluğunu baştan ortadan kaldırmak; (4) Batı'ya yönelik olarak ortaya çıkabilecek kontrolsüz göç hareketlerini engellemek ve sadece belirtilen şartlara haiz mültecilerin Batı'ya girişlerini sağlamak.

Cenevre Sözleşmeleri'nde bulunan dikotomiler, emniyet supabı kurumlarının doğası gereği, 1951 Mülteci Sözleşmesi'nde de yer almaktadır. 1948 yılında insan hakları evrenselleştirilip ulus-devletlerin sorumluluğuna verilir iken; mülteci haklarının, Avrupa'nın ve II.Dünya Savaşı'nın merkeze koyularak, bir alan ve mekan ile kısıtlanmasına teşebbüs etmek dahi Sözleşme'nin evrensel değerler taşımaktan ziyade Batı'nın o dönemki çıkarlarını gözettiğini işaret etmektedir.

Nitekim, söz konusu mekan ve zaman kısıtlaması, sömürgeciliğin tasfiyesi döneminde Afrika'da ortaya çıkan olaylar sonrasında 1951 Sözleşmesi'ne ek olarak hazırlanan 1967 Protokolü ile kaldırılmıştır (BMMYKTT 1998:314).

UNHCR, B.M.'ye bağlı tarafsız bir yardım kuruluşu olarak kurulmuştur. Komiserliğin, mülteciler için harcayacağı fonun da Sözleşme'ye taraf ülkelerden sağlanacak yardımlardan oluşturulmasına karar verilmiştir. Ancak, Komiserliğin fonu yönetme yetkisi pek bulunmamaktadır. Çünkü, yardım sağlayan ülkeler yaptıkları yardımların “hangi alanlarda, hangi ülkelerde, ne zaman, nasıl ve kimler için” kullanılmasına veya kullanılmamasına müdahale etme hakkına sahiptirler (UNHCR 2000:166). Bu durumda UNHCR'in tarafsızlığından ve esnekliğinden bahsetmek mümkün müdür?

UNHCR, Batılı müttefiklerin ulusal çıkarlarını koruyacak ve kendilerine en az maliyeti getirecek bir uluslararası kurum olarak kurulmuştur. B.M., Batı Bloku'nun bir organı olarak kurulduğuna göre UNHCR'in da uluslararası olması aslında beklenmemiştir. Bugün, 1951 Sözleşmesi'ni kabul eden 134 ülke bulunmaktadır. 54 ülke de UNHCR'in İdari Komitesi (EXCOM)'nde görev yapmaktadır (UNHCR 2006:268). A.B.D. ise UNHCR'in kurulmasını desteklemesine, EXCOM'da etkili bir aktör olmasına, neredeyse kurulduğundan itibaren

UNHCR'nin en büyük finansörü olmasına ve sözleşme imzalaya açılalı neredeyse 55 yıl olmasına rağmen 1951 Mülteci Sözleşmesi'ni hala imzalamamıştır.

3.5. II.Dünya Savaşı Sonrası Ulus-Devlet Algılaması

1945 sonrası oluşturulan “dünya sistemi”nin gerçekte eşit “ulus-devlet”lere dayandırılmadığı anlaşılmıştır. Galip devletler tarafından hazırlanan B.M. Kurucu Antlaşmaları'nın da ulus-devletlerin egemenlik haklarının eşitliğini değil; Merkezde yer alan emperyalist devletlerin küresel egemenlik haklarının dengesini sağladığı aşikardır. Bu durumda ise Merkez-devletler tarafından, Merkez dışında kalan devletlerin sömürülmesinin devamlılığına, karar verildiği ortaya çıkmaktadır. Kısacası, ulus-devletlerin sahip oldukları ulusal egemenlikleri, II.Dünya Savaşı sonrası yapılan antlaşmaların satır aralarında yatan Merkez-devlet çıkarları, elinden alınmıştır. II.Dünya Savaşı sonrası ulus-devlet çözümlemeleri bu sayılılar kabul edilerek yapılmıştır.

Yukarıdaki sayılılara zıt olarak ise, Cenevre Sözleşmeleri'nin çözümlemesinde anlaşıldığı gibi, ulus-devletler eşit ve egemen olarak kabul edilerek bu devletlere yeni sorumluluklar da verilmiştir. Bu sorumluluklar, “vatandaşlığın genişletilmesi” olarak algılandığında, devlet-vatandaş ilişkileri çerçevesinde vatandaşlığın içerdiği hak ve özgürlükler düzeyinde, vatandaş lehine tanımlamaları da kapsadığı ortadadır. Ancak, devletlerin dünya sisteminden soyutlanmaları da mümkün değildir. Emperyalist devletlerce üretilen yeni dünya sistemi içerisinde ulus-devlete hem yeni sorumluluklar verilmiştir ve hem de Merkez'de yer almaması durumunda ulusal egemenliğinin de olmayacağı anlatılmıştır. Böyle bir tanımlama, hem ulus-devletler arası ve hem de ulus-devlet ile vatandaş arası çatışmaları koşullamaktadır.

Merkez'de yer almayan ulus-devletin rolü aslında açıktır: (1) Yeni dünya sisteminin ve emperyalist güçlerin varlığını kabul etmek, (2) İki kutuplu düzen içerisinde iki kutuptan birisi ile etkileşime geçmek ve bu kutubun ideolojisini benimsemek, (3) Toplumsal dayanışmasını bu ideoloji doğrultusunda yapılandırmak, (4) Temel dayanağı olan vatandaş ile çatışmamak için “Cenevre Sözleşmeleri”nce kendisine verilen liberal temelli sorumlulukları yerine getirmek.

Kapitalizm, II.Dünya Savaşı'na kadar devam eden eski tip emperyalizm nedeniyle, bir çok tehdit ile karşılaşmıştı. Anti-emperyalist milliyetçi akımlar, sosyalizmin alternatif olarak ortaya çıkması ve 1929 yılında yaşanan Kapitalizmin Krizi sonrasında ise II.Dünya Savaşı ortaya çıkmıştı. Kapitalizmin karşısına çıkan bu tehditleri ortadan kaldırmanın yolu ise; ulus-devlet'e

yeni sorumluluklar yüklemektir: Modern Refah Devlet Modeli veya Ulusal Kalkınmacılık (Erözden 1997:201).

Refah Devleti yani Modern Ulus-Devlet, Cenevre Sözleşmeleri ile ortaya koyulan “insan haklarını” vatandaşlarına sağlamakla sorumludur. Bu haklar da; altyapı, sağlık, eğitim, sosyal güvenlik uygulamaları ile sağlanmalıdır. Böylece, devlet tarafından bireye tanınan haklar artırılarak sosyal çatışmaların önlenmesi sağlanacaktır. Refah Devlet modeli ile birey hakları artıp birey daha özgür kılınır iken devletin “kamu yükü” de artacaktır (KOÖSGDİB 2004:34).

Bu arada kapitalist ideolojinin üretildiği merkez olan Avrupa Kıtasının, özellikle Batı Avrupa’nın, A.B.D. eliyle kalkındırılmasına ve buna paralel olarak da II.Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında kurulan uluslararası kurumlar kanalıyla dünyanın geri kalan kısmının kapitalist sisteme eklenmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilmiştir.

4. BÖLÜM

1951 SONRASI AVRUPA VE DÜNYANIN YENİDEN ÜRETİLMESİ

4.1. AVRUPA’NIN ÖNEMİ

Avrupa’nın, 2. Bölüm’de bahsedildiği üzere, ve özellikle de Batı Avrupa devletlerinin, 14.yy.dan başlayarak 19. yy.ın sonunda zenginleşmiş olmalarını sağlayan onlarca sebep bulunmaktadır. Sosyal, kültürel, ahlaki, ekonomik, siyasi, siyasi vb. kurumlara ait sayısız örüntüden bahsetmek mümkündür. Ancak Avrupa’nın emperyalist bir güç olmasını sağlayan nedenler denildiği zaman bir takım kavramlar italik olarak kabarmaya ve ön plana çıkmaya başlamaktadır.

Savaş sonrasında Avrupa’nın yapılandırılıp kalkındırılarak yeniden üretilmesine yönelik planlar henüz II.Dünya Savaşı’nın sürdüğü sıralarda yapılmaya başlanmıştır. Özellikle Batı Avrupa’nın en büyük müttefiki olan A.B.D., Avrupa’nın kısa zamanda kalkındırılmasının sürekli olarak altını çizmiştir. A.B.D. ve Avrupalı devletler, Avrupa’nın yeniden yapılanması sağlanamaz ise; (1) Sosyalizmin ve Sosyalizmin yükseleceğini, (2) Kapitalizmin canlanamayacağını, (3) Uluslararası ticaretin kapitalizme katılamayacağını çok iyi biliyorlardı (Judt 2005:52-56).

Dönemin A.B.D. Dışişleri Bakanı olan George Marshall’ın adıyla anılan “Marshall Yardımları” ile Avrupa’ya yönelik A.B.D. desteği başlamıştır. Dönemin A.B.D. Başkanı Harry S. Truman’ın 1947 yılında imzaladığı “Truman Doktrini” olarak bilenen A.B.D. “Avrupa Onarım Programı” ile “Marshall Yardımları” yürürlüğe girmiştir. Yardımların dağıtılması için Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü kurulmuştur. Yardımlar başta İngiltere Fransa, Almanya, İtalya, Yunanistan ve Türkiye olmak üzere toplam olarak 17 Avrupa ülkesini kapsamıştır. Bu paket kapsamında A.B.D., 1955 yılına kadar yaklaşık olarak 51 milyar \$’lık yardımda bulunmuştur (Judt 2005:67).

Avrupa’nın II.Dünya Savaşı sonrasında yeniden yapılandırılması için yüzlerce ve hatta binlerce farklı fonksiyona sahip kurum kurulmuştur. Bu kurumlardan Avrupa’yı ve fonksiyonları nedeniyle dünyadaki diğer devletleri ve toplumları etkileyen belli başlı kurumları yani güç ve iktidar kaynakları müteakip maddelerde tartışılıp yorumlanmıştır.

4.2. GÜÇ KAYNAKLARI BAĞLAMINDA ULUSLARARASI KURUMLAR

Araştırmamızın teorik modelinde Coser, Dahrendorf, Mills ve Wallerstein'e ilişkin sunduğumuz görüşlere dayanarak II.Dünya Savaşı sonrasında kurulan “emniyet supabı kurumları” birer kaynak olarak kabul edilmektedir. Kurumların oluşturulmasında başat rol alan aktörler bu kurumları kendi rasyonel amaçları doğrultusunda kullanarak güçlerini egemen kılmak için birer güç kaynağı olarak kullanmışlardır.

4.2.1. Amerikan Planı, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası

II.Dünya Savaşı'nın bitmesine yaklaşık 1 yıl kala A.B.D.'nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods kentinde 1-22 Temmuz 1944 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı düzenlenmiştir. 44 ülke konferansa katılmıştır. Konferansta John Maynard Keynes'in hazırladığı İngiltere Planı ve A.B.D. Hazine Bakanı Harry Dexter White'ın hazırladığı Amerikan Planı ele alınmıştır. İnceleme sonucunda Amerikan Planı kabul edilmiştir. buna göre de Uluslararası Para Fonu (I.M.F.: International Monetary Found) ve Dünya Bankası (D.B.: World Bank) kurulurken; Uluslararası Ticaret Örgütü kurulmamış ve GATT düzenine geçilmesine karar verilmiştir (Şanlı 2002:25).

I.M.F. ve D.B.: Avrupa'nın A.B.D. desteği ile kalkındırılmasına yönelik ilk çalışmalar, daha B.M. dahi kurulmadan önce, Temmuz 1944'de D.B.'nin ve I.M.F.'nin kurulması ile başlamıştır. D.B.'ye üye olabilmenin ilk şartı olarak da I.M.F.'ye girmiş olmak koyulmuştur. A.B.D., İngiltere, Fransa, Almanya ve Japonya I.M.F. Yönetim Kurulu'nun daimi üyeleri olarak belirlenmişlerdir. Her iki kurum da fiili olarak 1947 yılından itibaren faaliyetlerine başlamıştır. Bugün her iki kurumun da 181 üyesi bulunmakta olup; sermayelerinin %55'i Yönetim Kurulu Üyeleri başta olmak üzere 11 üyenin elinde bulunmaktadır (DTM 2006).

I.M.F.'nin kuruluş görevi: Global finansal düzeni takip etmek, borsa, döviz kurları, ödeme planları gibi konularda denetim ve organizasyon yapmak, aynı zamanda teknik ve finansal destek sağlamaktır (DTM 2006). Kısacası, dünya piyasalarını yönetmektir.

D.B.'nin kuruluş görevi: Savaşın Avrupa'da meydana getirdiği yıkımları düzeltmek ve Çevre devletlerin kaynak ve imkanlarını iyileştirmektir (DTM 2006). Kısacası, devletlere (özellikle de Çevre devletlere) borç finansmanı sağlamaktır.

D.B.'ye bağlı 5 ana kuruluş bulunmaktadır: Uluslararası Kalkınma ve İmar Bankası (IBRD), Uluslararası Kalkınma Ajansı (IDA), Uluslararası Finans KURUMU (IFC), Çok taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA), Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID) (Chossudovsky 1999:12). Bu kurumlara ait bilgiler ile kuruluş amaçları hakkında yapılan yorumlar aşağıdadır:

Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD): IBRD, 1944 yılında Bretton Woods Anlaşması sonrasında I.M.F. ile birlikte kurulmuştur. IBRD, Dünya Bankası'nın ana borç veren kuruluşudur. Kişi başına geliri nispeten yüksek olan kalkınmakta olan ülkelere borç vermektedir. IBRD tarafından verilen krediler; otoyollar, okul, hastane gibi altyapı yatırımlarına ve hükümetlerin ülke ekonomilerinin işleyişini geliştirmek üzere hazırladıkları programlara yöneliktir. IBRD'nin 179 üyesi bulunmaktadır (DTM 2006). Kısacası, IBRD, borç verdiği kredilerin Merkez-devletlerde ek talep yaratmasını sağlar iken; krediyi alan ulus-devletlerin dünya piyasalarındaki rekabet gücünün artmasını da engellemektedir.

Uluslararası Kalkınma Ajansı (IDA): IDA, 1960 yılında; IBRD'den borçlanamayacak kadar fakir olan ülkelere özel şartlarda yardım sağlamak üzere kurulmuştur. IDA borçları, özellikle kişi başına milli geliri 800 ABD \$'ı ve daha az olan ülkelere verilmektedir. 158 üye ülke bulunmaktadır (DTM 2006). Avrupalı sömürgeciliğin tasfiyesi döneminde kurulmuş olan bu kurum da eski sömürgeleri kontrol altına almayı amaçlamaktadır.

Uluslararası Finans Kurumu (IFC): IFC, 1956 yılında kalkınmakta olan ülkelerde, özel sektörü geliştirmek maksadıyla kurulmuştur. IBRD ve IDA, kamu sektörüne borç verirken, IFC, doğrudan özel sektöre borç vermektedir. IFC, özel sektöre uzun -vadeli borçlar, pasif yatırımları, garanti sözleşmeleri ve stand-by finansmanı, risk yönetimi ve yarı-pasif araçlar, tercihli hisse senetleri ve gelir tahvilleri ihracı gibi araçlarla borç sağlamaktadır. IFC'nin 168 üyesi vardır (DTM 2006). Kapitalizmin dünya sisteminde yaygınlaştırılması için iki metod uygulanmıştır: (1) Kapitalizmin ulus-devlet kanalıyla ve ulusal kalkınma programları ile yaygınlaştırılması. (2) Çevre-ulus-devletlerde brujuvazi yaratılarak yerli sanayinin dışa bağımlı olarak gelişmesini sağlamak ve yine kapitalizmi yaygınlaştırmak.

Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID): ICSID, 1966 yılında hükümetler ve yabancı yatırımcılar arasında çıkan anlaşmazlıkların çözümüne yönelik altyapıların oluşturulmasını teşvik ederek, uluslararası yatırım akımlarının arttırılmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur. ICSID, ayrıca tavsiyelerde bulunmakta, araştırmalar yapmakta ve uluslararası

yatırım hukuku alanında yayınlar çıkarmaktadır. ICSID'in 122 üyesi vardır (DTM 2006). 1956 yılında IFC'nin kurulmasından sonra Çevre-ulus-devletlerde sayıları artmaya başlayan Merkez menşeli brujuvaziye güvence altına almak ve kapitalizmin küreselleşmesini hızlandırmak ve yaymak için kurulmuştur.

Çoktarafli Yatırım Garanti Ajansı (MIGA) : MIGA, 1988 yılında kalkınmakta olan ülkelerde olan yabancı yatırımları teşvik etmek üzere kurulmuştur. MIGA, yatırımcılara, savaş ve kamulaştırma gibi ticari olmayan risklere karşı yatırım garantisi sağlamaktadır. MIGA, ayrıca kalkınmakta olan ülkelere yatırım pazarlama hizmetleri ve danışmanlık hizmetleri de sağlamaktadır. MIGA'nın 131 üyesi bulunmaktadır (DTM 2006). Bu kurum da Washington Konsensu'su sonrasında alınan "kapitalist küreselleşme" kararı ile başlayan neo-liberal kapitalist politikaların Çevre-ulus-devletlerde uygulanması, Merkez menşeli brujuvazinin Çevre-ulus-devletler üzerindeki egemenliğini artırmak ve yeni oluşmakta olan finans (borsa, sigortacılık vb.) piyasalarını Merkez'de merkezileştirmek için kurulmuştur.

4.2.2. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)

A.B.D. önderliğindeki Avrupalı müttefikler tarafından Avrupa'yı hem içe ve hem de dışa karşı korumak ve kollamak amacıyla 1949 yılında NATO kurulmuştur. Dışarıdaki rakip S.S.C.B. iken içerdeki rakip ise Almanya idi. Almanya'nın NATO egemenliği altında silahlanması ve Güvenlik kaygısı duymayan bir Avrupa'nın A.B.D. eli ile yeniden üretilmesi yani kapitalizmin yeniden kurumlandırılması amaçlanmıştır (Ganser 2005:9).

NATO'nun diğer önemli bir görevi ise Avrupa içerisinde ortaya çıkabilecek muhtemel bir sosyalist hükümetin veya hareketin önüne geçmek olmuştur. NATO tarafından Soğuk Savaş Dönemi'nde bu uğurda yürütülen faaliyetler, 1990 yılında İtalya'da açığa çıkmıştır. Sağcı bir terörist olarak bilinen Vinciguerra, yakın koruma hakkının devlet tarafından kaldırılması sonucunda Soğuk Savaş sırasında kendisine İtalyan hükümeti tarafından verilen tüm direktifleri açıklamıştır. Bunun üzerine Vinciguerra, ömür boyu hapse mahkum edilmişse de İtalyan medyası tarafından bu bilgi değerlendirilerek konu çözülmüştür: NATO'nun Gizli Orduları (Stay Behind Forces) (Ganser 2005:27-47).

Edinilen bulgulara göre; Gizli Orduların yaratılmasında Amerikan Merkezi Haberalma Örgütü (CIA) ile Birleşik Krallık Gizli Haberalma Örgütü (SIS ya da MI6) kurucu misyona sahiptir. İtalya'da "gladyo (kılıç)", Fransa'da "plan bleu (mavi plan)", Almanya'da "CIC veya SS" adı

altında örgütlenen gizli orduların, NATO üyesi Avrupalı ülkelerin yanında tarafsız ülkeler olan İsveç, Finlandiya, Avusturya ve İsviçre’de de oluşturulduğu ortaya çıkmıştı. Sağcı liberaller, milliyetçiler hatta faşistler dahi bu orduların gizli görevlerinde kullanılmıştı. Asıl amaç her ne kadar muhtemel bir S.S.C.B. işgaline karşı Avrupa’yı korumak, işgal engellenemez ise işgal bölgesindeki direnişi örgütlemek olarak deklare edilse de asıl amacın çok farklı olduğu ortaya çıkmıştı. Soğuk Savaş’ın yaşandığı yıllar boyunca üye ülke topraklarında sosyalist partilere, yazarlara veya halka karşı sayısız operasyon düzenlenmişti. Bunların hepsi de sosyalistlerin üzerine atılmış, Avrupa’da sosyalizme karşıtlık temelli bir dayanışmanın oluşturulması amaçlanmıştı (Ganser 2005: 237).

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO: North Atlantic Treaty Organization), 9 Nisan 1949 tarihinde kurulmuştur. Kuruluş amacı, resmi olarak açıklanmasa da, Avrupa’yı muhtemel bir S.S.C.B. işgaline karşı korumak, Almanya’nın silahlanmasını kontrol etmek, A.B.D.’nin Avrupa’ya yerleşmesini sağlamak ve Avrupa’da ortaya çıkabilecek sosyalizm veya sosyalizm temelli hareketleri engellemek için kurulmuştur (GANSER 2005:9-13). Soğuk Savaş döneminde, üyesi olan devlet ordularını yeniden yapılandırmış ve kurumsal standartlar sağlamıştır. Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra dünyadaki en geniş uluslararası askeri teşkilat haline gelmiştir. Başta A.B.D. olmak üzere Batıl devletler tarafından etkin bir güç kaynağı olarak kullanılmaktadır.

4.2.3. Avrupa Konseyi

NATO ile aynı yıl içerisinde benzer amaçları taşıyan ancak sivil bir kurum daha kurulmuştur: Avrupa Konseyi. Konsey, II.Dünya Savaşı sonrası özellikle Fransa ve Almanya arasında sağlanan barışın korunmasını ve böylece Avrupa’nın yeniden yapılandırılmasını hızlandırmak için kurulmuştur. Bünyesinde bulunan Avrupa İnsan Hakları Divanı kanalıyla da İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde belirlenen normların Avrupa içi ve çevresi üye devletlerce uygulanmasını yargılamak hedeflenmiştir. Amaç yine aynıdır: Avrupa’nın güvenliğini sağlarken Çevre-ulus-devletleri de kontrol etmektir.

Konsey, 5 Mayıs 1949 tarihinde kurulmuştur. Siyasal nitelikli bölgesel bir örgüttür. Avrupa’daki barış ve bütünlüğün sağlanması için kurulmuştur. Konsey üyeleri demokratik devletlerden oluşmaktadır. Bugün üye sayısı, Rusya Federasyonu dahil olmak üzere, 40’dır. Kuruluş amaçları şunlardır: Üyeler arasındaki ortak ilkeleri korumak, ekonomik ve siyasal gelişme için birlik oluşturmak, ekonomik-sosyal-kültürel-bilimsel-hukuksal ve yönetsel

ortaklık kurmak, insan hakları ve özgürlüklerini koruyarak geliştirmek, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin uygulanmasını sağlamaktır (Tezcan 2002:11). Kısacası, bünyesinde bulunan Avrupa İnsan Hakları Divanı ile Cenevre Sözleşmeleri sonrasında ortaya koyulan liberal politikaların benimsenmesini, yani karşıt ideolojinin yayılmasını önlemektir.

4.2.4. AKÇT'den AET'ye

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), II. Dünya Savaşı sonrasında sanayi açısından özellikle önemli iki temel hammadde olan “kömür ve çelik” sektörünü güçlendirmek ve bunları uluslararası bir otorite ile kontrol ederek barışı sürdürmek amacıyla Belçika, Almanya, Fransa, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya arasında imzalanan Paris Antlaşması ile 18 Nisan 1951'de kurulmuştur. Üye ülkeler tarafından imzalanan 25 Mart 1957 tarihli Roma Antlaşması ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur. 1958 yılında yürürlüğe giren bu antlaşma ile üye ülkeler arasında gümrük birliği yani malların gümrük vergisi ödenmeksizin üye ülkeler arasında serbestçe alınıp satılmasına karar verilmiştir (Judt 2005:48-52).

Devam eden süreç içerisinde Topluluğa, 1973'te İngiltere, İrlanda ve Danimarka, 1981'de Yunanistan, 1986'da ise İspanya ve Portekiz üye olmuşlardır. Topluluk, 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile “Avrupa Birliği” adını almıştır.

4.2.5. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)

A.B.D. tarafından Avrupa'ya sağlanan Marshall Yardımları'nın dağıtılması için kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OEEC)'nin 1960 yılında adının ve üyelik kapsamının genişletilmesi sonrasında ortaya çıkmıştır. Bu değişimin asıl amacı şudur: A.B.D.'nin kuruluşunu desteklediği OEEC'nin zamanla güçlenmesi, Avrupalı malların uluslararası piyasalarda A.B.D. mallarını tehdit eder hale gelmesi ve OEEC üyelerinin A.B.D. mallarına gümrük uygulamaları nedeniyle A.B.D.'nin isteği üzerine değişim gerçekleşmiştir. Bugün A.B.D., geleneksel olarak Batı Bloku'nun liderliğini üstlenmiştir. Örgütün, Avrupa dışından A.B.D., Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve Japonya olmak üzere toplam üye sayısı 24'tür (OECD 2006).

Örgütün kuruluş amaçları şunlardır: Üye ülkelerde büyümeye, kalkınmaya, dünya ticaretinin ayırım gözetmeksizin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Örgütün ne kadar başarılı ya da başarısız olduğu sonraki bölümlerde ortaya konulacaktır.

4.2.6. G-7 ve Washington Konsensusu

G-7, diğer adıyla Davos Dünya Ekonomik Forumu, 1973 Petrol Krizi sonrasında kurulmuştur. Kuruluş amacı üye devletlerin ekonomik çıkarlarını gözetmek ve bu yönde küresel ekonomiyi etkileyecek kararlar almak olmuştur. Bu birlik ilk olarak G-7 adı altında 1975’de A.B.D., İngiltere, Japonya, Almanya, Fransa, İtalya ve Kanada (1976’da katılmıştır) tarafından kurulmuş; 1998’de Rusya Federasyonu’nun katılımı ile G-8 adını almıştır.

G-7 adı altında bir araya gelen üye Merkez-devletlerce belirlenen yeni ekonomik politikanın adı olarak “Washington Konsensusu” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade ile anlatılmak istenen gerçeklik şunlardı: (1) Ulusal Kalkınmacılık Programları, yani ulus-devletin ulusal ekonomideki egemenliği bitmiştir. (2) Dünya artık bir küreselleşme dönemine girmiştir. (3) Mal, hizmet ve sermayenin sınırları hareketi devlet kontrolüne takılmayacak ve serbestçe hareket edecektir (Şanlı 2002:167).

G-8 Birliği, K.Amerika, Avrupa ve Asyalı Japonya tarafından liberal kapitalist düzenin bir başka deyişle liberal ahlakın küreselleştirilmesi için bir kaynak olarak kullanılmaktadır. Örgütün diğer bir anlamı da 2005 verilerine göre dünya toplam nüfusunun % 13,34’üne sahip 8 ülkenin (A.B.D. 4,60; İngiltere 0,93; Japonya 1,98; Almanya 1,27; Fransa 0,94; İtalya 0,90; Kanada 0,50 ve Rusya 2,22), geri kalan % 86,6’sını da etkileyecek ekonomik kararlara imza atmasıdır. Bu noktada araştırma konusunun bir gereği olarak G-8 üye devletleri ile dünyanın geriye kalan Çevre-ulus-devletlerinin sahip oldukları ekonomik güçler karşılaştırılarak; G-8 üyelerinin çıkarları doğrultusunda başarılı olup olmadıkları tartışılacaktır.

4.2.7. Dünya Ticaret Örgütü (D.T.Ö.)

D.T.Ö. (WTO: World Trade Organization), çok taraflı liberal ticaret sisteminin yasal ve kurumsal organıdır. 1947 yılında A.B.D.’nin girişimi ile kurulan Tarifeler ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT)’nin yerini almış; ülkeler arasındaki gümrük tarifelerinin tartışılması ve indirilmesi için 1 Ocak 1995 tarihinde kurulmuştur. 120’ye yakın üyesi bulunmaktadır (DTM 2006).

Örgüt, gerçek anlamda, Neo-Liberal politikaların yaygınlaştırılmasını, ulus-devletin ekonomik hayattan elini tamamen çekmesini, ekonominin “özel alan”a devredilmesini, dış yabancı yatırımcılar ve sermaye önündeki ulus-devlet sınırlarının kaldırılmasını ve serbest dünya piyasasının maksimizasyonunun sağlanmasını amaçlamaktadır. Wallerstein’in 01 Ekim 2003 tarihinde Yorum:122 numarası ile yayımladığı makalesinde; A.B.D., Avrupa Birliği ve Japonya (eski G-7’yi andırır biçimde) ülkeleri, örgüt içerisinde bütünleşik bir blok oluşturduklarını; bu bloğun karşısında da son dönemlerde G-21 olarak adlandırılan Brezilya, Çin, Hindistan ve Güney Afrika Cumhuriyeti başta olmak üzere toplam 21 ülkenin bulunduğunu; G-21 ülkeleri, dünya nüfusunu yaklaşık olarak %50’sini ve tarıma dayalı toplumların da %70’ini temsil ettiklerini belirtmiştir. G-21, özellikle Batılı devletlerin tarım sektörlerine uyguladıkları sübvansiyonları kaldırmaları gerektiğini talep etmektedir.

4.2.8. AET’den AB’ye Avrupa

Avrupa’nın birleştirilmesine yönelik “federal” ya da “konfederal” planlar, Ortaçağdan itibaren zaman zaman gündeme getirilmiştir. Avrupa Birliği düşüncesinin tarihine baktığımızda; Saint-Pierre ve Victor Hugo’nun “Birleşik Avrupa Devletleri” kurulmasına ilişkin planları; İmmanuel Kant’ın “sonsuz barışın sağlanması”na yönelik projesi (Robbins 2005:191); Montesquieu, Voltaire, Proudhon ve Saint Simon gibi bir çok Aydınlanmacı’nın siyasal liberalizm ve barış esasa alan bir entegrasyon ya da birlik fikrini savundukları görülmektedir. 18. yy.da J.J.Rousseau da, uluslarüstü nitelikli bir federal birlik yoluyla, devletler arasındaki uyuşmazlıkların çözümünün ve çatışmaların önlenmesinin mümkün olacağını savunmuştur (Neculai 2005:127).

Fakat, Avrupa bütünleşmesine yönelik gerek fonksiyonel gerekse federal birlik öneren tüm projeler özellikle 17. yy.dan itibaren yayılan ulus-devlete ait algılamının 18. yy. sonunda ortaya çıkan “milliyetçilik akımı” ile bütünleşmesi ve süre giden siyasi çatışmalar nedeniyle gerçekleştirilememiştir (Neculai 2005:127). 1815 Viyana Kongresi sonrasında gerçekleşen iki ayrı birleşme olan Alman Gümrük Birliği (Zollverein) ve İtalyan Birliği de süreklilik sağlayamamıştır. Nitekim Birleşik bir Avrupa fikri, I.Dünya Savaşı’nın başlaması ile ancak 20. yy.ın ikinci yarısında gündeme getirilmiştir.

II.Dünya Savaşı sonrası Avrupa’da kurulan ilk kurum Marshall Yardımları’nın dağıtımını koordine etmek için 1948’de kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC) olmuştur. Bu örgütü de, özellikle Fransa ve Almanya arasında sürekli bir barışın sağlanması için 1949’da kurulan Avrupa Konseyi takip etmiştir.

Birleşik bir Avrupa için, Belçika, Almanya, Fransa, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya tarafından 1951’de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ile başlayan süreç sırasıyla 1957’de Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile devam etmiştir (Judt 2005:89-92).

Sonraki yıllarda Topluluğa, 1973’te İngiltere, İrlanda ve Danimarka, 1981’de Yunanistan, 1986’da ise İspanya ve Portekiz üye olmuşlardır. Topluluk, 12 üye tarafından 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile “Avrupa Birliği” adını almıştır (Sezgin 2005:114). Böylece; din, sömürgecilik, milliyetçilik ve ırkçılık temelli savaşlar nedeniyle yüzyıllardır sağlanamayan “Avrupa Birliği Hayali” gerçek olmuştur.

Avusturya, İsveç ve Finlandiya’nın 1995’te katılımı ile A.B.’ye üye devlet sayısı 15’e çıkarılmıştır. 2003 yılında ise; Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Slovakya, Litvanya, Letonya, Estonya, Malta ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi’nin katılımı ile üye sayısı 25’e yükselmiştir. Araştırmanın yapıldığı dönemde, Romanya ve Bulgaristan’ın 2007 yılında Birliğe tam üyelikleri planlanmış olsa da; aşağıdaki tabloda bu ülkelere yer verilmemiştir (U.S.Census 2006). Türkiye ve Hırvatistan ise Üyelik Müzakereleri’ne halen devam etmektedirler.

Tablo 2: Avrupa Birliği’nin Oluşum ve Genişleme Süreci (1951-2003)

YIL	ÜYELER	TOPLAM NÜFUS	AÇIKLAMA
1951	6 Üye	177.689.540	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) Dönemi.
1952		178.683.275	
1953		179.831.140	
1954		180.961.319	
1955		182.180.375	
1956		183.486.404	
1957	Almanya Fransa İtalya Belçika Hollanda	184.835.879	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)
1958		186.302.892	
1959		187.849.079	
1960		189.267.138	
1961		190.956.706	
1962		193.051.156	
1963		194.919.726	
1964		196.716.332	

1965	Lüksemburg	198.460.551	Dönemi.
1966		200.028.268	
1967		201.092.887	
1968		202.155.348	
1969		203.637.088	
1970		205.240.573	
1971		206.853.885	
1972		208.200.226	% 31,5 Nüfus
1973	9 Üye	273.736.378	Artışı
1974		274.752.327	
1975	İngiltere	275.271.995	Petrol Krizi
1976	İrlanda	275.539.165	Sonrası
1977	Danimarka	275.960.595	Ekonomik
1978		276.400.667	Rahatlama.
1979		276.997.727	
1980		277.812.022	% 3,74 Nüfus
1981	10 Üye	288.192.371	Artışı
1982		288.560.883	
1983	Yunanistan	288.826.826	Ekonomik
1984		289.130.495	Yük.
1985		289.501.279	% 17 Nüfus
1986	12 Üye	338.661.004	Artışı
1987		339.404.264	
1988		340.434.959	
1989	İspanya	342.101.993	Ekonomik
1990	Portekiz	343.707.749	Yük.
1991		345.227.089	
1992		346.823.258	Avrupa Birliği
1993		348.347.828	(A.B.)
1994		349.571.487	% 6,6 Nüfus
1995	15 Üye	372.677.482	Artışı
1996		373.741.896	A.B.: Soğuk
1997		374.714.527	Savaş Sonrası
1998	Avusturya	375.608.458	Ekonomik

1999	Finlandiya	376.563.700	Rahatlama.
2000	İsveç	377.667.061	
2001		378.758.902	
2002		379.740.343	
2003		380.661.533	% 19,85 Nüfus
2004	25 Üye	456.239.935	Artışı
2005		456.953.258	AB: Soğuk Savaş Sonrası Stratejik Genişleme.
2006	Polonya	457.604.494	
2007	Macaristan	458.197.136	
2008	Çek Cumhuriyeti	458.731.322	
2009	Slovenya	459.207.222	
2010	Slovak Cum.	459.625.125	
2011	Litvanya	459.982.438	
2012	Letonya	460.276.784	
2013	Estonya	460.509.060	
2014	Malta	460.680.519	
2015	Güney Kıbrıs	460.792.879	

Avrupa Birliği, tarihinde 5 kez egemenlik alanını genişletmiştir. Bunlardan ilki ona 1973 genişlemesi, Petrol Krizi sonrası daralan AET ekonomisini rahatlatmak ve Merkez'deki duruşun devamlılığını sağlamak için yapılmıştır. 1980 ve 1986 yıllarındaki genişlemeler ise ekonomiye ağır yük getirmesine rağmen yine de stratejik bir genişleme olarak kabul edilmektedir. 1995 yılındaki genişlemenin de 2003'te yapılması öngörülen genişleme öncesinde AB ekonomisinin hazırlanması olarak yorumlanmaktadır. 2003'te ise Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni dünya sistemine hazırlık olarak değerlendirilmektedir.

4.3. DÜNYANIN YENİDEN ÜRETİLMESİ: POST-MODERN SÖMÜRGEÇİLİK

Ünlü sosyolog ve siyaset bilimcisi olan Immanuel Wallerstein, Dwight D. Eisenhower'ın A.B.D. Başkanı olarak görev yaptığı 1953-1961 yılları arasında A.B.D. kapitalizminden kelimenin tam anlamıyla soğumuş, A.B.D. dışı ile ve özellikle de sömürgeciliğin Afrika'daki etkileri üzerine çalışarak kapitalizmin etkileri hakkında geniş araştırmalar yapmıştır. Wallerstein'a göre; "II.Dünya Savaşı sonrası dünya hiç de adil bir dünya değildir." Merkez ülkeler olan gelişmiş kapitalist devletler, diğer gelişmekte olan veya az gelişmiş devletleri sömürmektedir (Wallerstein 2004:114). Öyleyse "kapitalizm"; ister ticaretin, para ilişkilerinin ve değişiminin yaygınlaşması (Weber 1978:22) ya da ulusal bir pazarın ortaya çıkması ve gelişmesi olarak adlandırılın (Braudel 1985:204), sonuçta büyük bir kaynaktır. Kaynakların

harekete geçirilmesiyle üretilen “güç” de aktörler arası etkileşimlerde kullanılmaktadır (Giddens 1996:47).

II.Dünya Savaşı sonrası oluşan dünya sisteminde aktörlerin ulus-devletler olması nedeniyle, 1945 sonrası kapitalizmin Avrupa ve dünyada yeniden üretilmesi sürecine, araştırmamızın teorik modeli çerçevesinde kaynakların mülkiyeti ve mülkiyetin hareketliliği arkasından bakılmış ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

4.3.1. Keynesyen Teori ve “Ulusal Kalkınmacılık”

II.Dünya Savaşı sonrası galip devletlerce oluşturulan yeni dünya sistemi içerisinde “ekonominin kalkındırılması” konusu ulus-devletlerin birinci gündem maddesi olmuştur. Bu kalkınma sağlanırken de aynı zamanda Cenevre Sözleşmeleri ile ulus-devlet sorumluluğuna verilen “insan haklarının sağlanması” ödevinin de yerine getirilmesi bir zorunluluk haline gelmişti. Bu nedenle ulus-devletler, 1944 yılında A.B.D. belirlenen ekonomi düzenlemeleri doğrultusunda, 1945 itibari ile ekonomilerini yeniden yapılandırmaya, sermaye piyasalarını oluşturmaya ve sanayilerini kurmaya yönelmişlerdir. Bu amaçları gerçekleştirmek için ulus-devletler tarafından Refah Devlet Modeli yani “Ulusal Kalkınmacılık Programları” uygulanmaya başlanmıştır (Güllüce 2004:68).

Batı Avrupalı devletler ise ilk etapta Avrupa Ekonomik ve İşbirliği Teşkilatı tarafından dağıtılan “Marshall Yardımları” ile kalkınmıştır A.B.D. tarafından, Avrupa’ya yönelik olarak ilk etapta %90’ı doğrudan hibe olmak üzere 11,4 milyar \$’lık bir yardım yapılmıştır. Devam eden yıllarda ise 40 milyar \$’lık daha kredi açarak Avrupa’nın kapitalist sisteme tekrar eklenmesi ve kapitalizmin dünya geneline yaygınlaştırılması sağlanmıştır (Judt 2005:67). Bu arada II.Dünya Savaşı sonrasında 6 yıl kadar A.B.D. işgalinde kalan Japonya da A.B.D. tarafından demokratikleştirilerek liberal kapitalist sisteme eklenmiştir. Batı Avrupalı devletler, 1955 yılına gelindiğinde ekonomik anlamda toparlanmışlardır. Bu dönem içerisinde Batı AET ülkelerindeki Kişi Başına Düşen Milli Gelir (KBDMG) yaklaşık olarak 7.100 \$’a yaklaşmıştır. Aynı dönemde A.B.D.’nin KBDMG’si 10.500, Japonya’nın 2.700, Çin’in 500, Avrupa ortalaması ise 4.000 \$ civarında gerçekleşmiştir (Groningen 2006).

A.B.D. ve onun tarafından liberalleştirilen Japonya’da ise 1960’lı yıllara gelindiğinde yeni bir toplum yapısı ortaya çıkmaya başlamıştır: “Bilgi Toplumu”. Bu toplumsal yapı içerisinde ise “beyaz yakalı” olarak adlandırılan, profesyoneller, mühendisler, teknisyenler ve bilim adamları hakim sınıf olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle A.B.D.’de ise 1957 yılında beyaz yakalı sınıfa

mensup kişi miktarı “mavi yakalı” olarak adlandırılan işçi miktarını geçmiştir (Nevins&Commager 2005:285).

Bağımsızlığını II.Dünya Savaşı sonrasında veya sırasında kazanmış çevre-ulus-devletler (ki bu devletlere, Avrupalı sömürgeciliğin ve Sosyalizmin tasfiyesi sonrası onlarca yeni ulus-devlet katılmıştır.) tarafından, II.Dünya Savaşı sonrasında, Ulusal Kalkınmacılık Programları kapsamında, yoğun altyapı çalışmaları başlatılmıştır. “Vatandaşlığı genişletmeyi” hedefleyen bu girişimler ilk etapta “kamu yükünü” artırmıştır. Bu noktada ise kuruluş amacı doğrusunu isterseniz bu durumdaki devletleri desteklemek olan, A.B.D., İngiltere, Fransa, Almanya ve Japonya’nın Yönetim Kurulu’nda daimi üyelik yaptıkları Dünya Bankası (D.B.) ve Uluslararası Para Fonu (I.M.F.) devreye girmiştir (Şanlı 2002:49-50).

1950’li yılların sonuna kadarki dönemde I.M.F. ile Çevre-ulus-devletler arasında neredeyse 50’den fazla Stand-by anlaşması imzalanmış; 4 milyar \$’dan fazla kredi verilmiş ve alınmıştır. Soğuk Savaş nedeniyle özellikle Çevre-ulus-devletler içerisinde başlayan rejim krizleri ise Çevre’yi karışıklığa itmiştir. Bu rejim bunalımının temelinde ise şu gerçek yatmıştır: “Ulusal kalkınmacılık programı” kapitalist ideoloji ile mi yoksa sosyalist ideoloji ile mi yürütülecektir? Özellikle, kapitalist sömürgeciliğe karşı zafer kazanarak (ki bu halkların ulus-devlet haline gelmelerini A.B.D. de desteklemiştir.) bağımsızlıklarını kazanan yeni ulus-devletler, kapitalizme karşı zafer kazanmış olmanın verdiği bilinçle, sosyalist ideolojiyi benimseyerek devlet eliyle kalkınmaya çalışmışlardır (Şanlı 2002:74). Ancak diğer ulus-devletler gibi, II.Dünya Savaşı sonrası kurulan düzen nedeniyle, ulusal kaynakları yeterli olmamış ve iflasa sürüklenmişlerdir.

Çevre’de yer alan yeni ve eski ulus-devletlerde, ekonomiler kötüleştikçe; askeri darbeler olmuş ve ordunun gücü artmış (ki bu silah harcamalarının artmasını da sağlamıştır.); Afrika’da etnik temelli çatışma ve savaşlar ortaya çıkmış; savaşlarda kullanılan silahlar Merkez-devletlerden tedarik edilmiştir. Sonuçta Çevre devletler; askeri rejimlerle, iç savaşlarla, silah satıcılarıyla, işçi ve öğrenci olaylarıyla, işsizlerle, demokratik rejim taraftarları ile ve en önemlisi de milyonlarca mülteci durumuna düşen masum insanla dolup taşmıştır (Hobsbawn 1996:403).

1960’lı yılların sonuna gelindiğinde Merkez ve Çevre-ulus-devletler arasındaki ekonomik kalkınmışlık oranı giderek artmıştır. O yıllara ait KBDMG ortalamaları şu şekilde olmuştur: A.B.D 13.200, AET ortalaması 9.250, Avrupa ortalaması 7.500, Japonya 6.000, Türkiye 2.500, Hindistan 800, Pakistan 750, Çin 650, Tanzanya 500 (Groningen 2006). Kısacası, dünya

nüfusunun %20'sini oluşturan gelişmiş ülkeler ile %80'ini oluşturan gelişmekte olan ülkeler arasındaki fark açılmaya başlamıştır. Tablo 5'de I.M.F. ve Çevre-ulus-devletler arasında 1953-2000 yılları arasında imzalanan stand-by anlaşmaları gösterilmiştir (Şanlı 2002:183).

Tablo 3: I.M.F. ile Çevre-ulus-devletler Arasında Yapılan Stand-By Anlaşmaları

I.M.F. ile yapılan stand-by anlaşmaları					
(Milyon \$ olarak)					
Yıl	Stand-By Adedi	Toplam	Yıl	Stand-By Adedi	Toplam
1953	2	55	1977	17	5,475
1954	3	113	1978	19	5,877
1955	3	113	1979	15	2,643
1956	3	98	1980	22	3,803
1957	9	1,195	1981	22	10,795
1958	9	968	1982	23	16,206
1959	11	1,013	1983	30	25,025
1960	12	351	1984	30	18,569
1961	12	416	1985	27	11,675
1962	21	2,129	1986	24	4,907
1963	17	1,52	1987	23	5,391
1964	19	2,16	1988	18	4,54
1965	23	2,154	1989	14	6,608
1966	24	575	1990	19	13,911
1967	25	591	1991	14	14,652
1968	31	2,227	1992	22	19,203
1969	25	538	1993	15	15,279
1970	23	2,381	1994	16	8,428
1971	18	502	1995	19	23,385
1972	13	314	1996	21	27,918
1973	12	282	1997	14	17,996
1974	15	1,394	1998	14	45,069
1975	12	337	1999	9	48,334
1976	17	1,443	2000	16	58,921

Koyu renkle belirtilen yıllar, dünyada ekonomik krizlerin yaşandığı dönemleri belirtmektedir.

4 Ocak 1998 yılında LOS ANGELOS TIME’da yayımlanan bir araştırmaya göre, I.M.F.’den uyum kredileri (Stand-By) ile borç alan ülkelerden % 54’ünün durumunun kötüleştiği % 36’sının da tamamen bozulduğu ifade edilmiştir. Bu gerçek de Merkez’in bir kurumu olan I.M.F.’nin Merkez tarafından Çevre-ulus-devletleri yönetmek amacıyla nasıl bir güç kaynağı haline getirilerek kullanıldığını göstermektedir.

1968 yılında dünyada patlak veren “demokrasi krizi” ise tüm dünyayı kısa sürede sarmış ve etkilemiştir. Merkez-devletlerde dahi, işçi hakları, savaş ve ırkçılık karşıtlığı ve cinsiyet eşitliği isteyen halk ile devlet karşı karşıya gelmiştir. Bu nedenle de bu yıllarda yaşanan bu kaosa “Demokrasi’nin Krizi” denilmiştir. Merkez’de bunlar olurken Çevre’de ise tam bir kaos yaşanmıştır. Halk, baskıcı rejimlere, emperyalizme, şiddete vb. karşı ayaklanmış ve gelişmiş ülkelerdekine benzer demokratik sistemlerin oluşturulmasını talep etmiştir (Hobsbawm 1996:143). Bu dönemde, Merkez’de brujuvazi-işçi anlaşmaları sağlanarak; Merkez işçileri ile Çevre işçileri arasında bir dayanışma sağlanması önlenmiştir. Nitekim, kapitalizmin en büyük güç kaynağı ve karşısındaki en büyük rakip, toplumsal dayanışmadır.

1973 yılında ise dünya “Petrol Krizi”ni konuşmaya başlamıştır. 1973’deki Arap-İsrail Savaşı’ndan sonra Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Teşkilatı (OAPEC) tarafından Merkez’e bir tepki olarak petrol varil fiyatlarının yaklaşık olarak 4 kat artırılması ile başlatılmıştır. OAPEC, Cezayir, Endonezya, İran, Irak, Nijerya başta olmak üzere yaklaşık olarak 12 devletten oluşuyordu. OAPEC üyesi devletler, Merkez’in Filistin’de uyguladığı politikalar üzerinde baskı kurmayı amaçlamışlardır. Kriz ilk etapta Avrupa ve Japonya’ya yani Merkez’in iki önemli gücünü büyük oranda etkilemesine rağmen, A.B.D. pek etkilenmemiştir. Kapitalist bloğun bu krizden etkilenmemesi ve hatta eskisinden daha da güçlü çıkabilmesi için 1975 tarihinde G-7’ler olarak bilinen örgüt kurulmuştur. G-7’nin yoğun baskıları sonucunda Merkez’de yaşanan kriz 1979’da Çevre’ye ihraç edilmiştir (Hart 2003:142).

Petrol Krizi sonrası şu sonuçlar ortaya çıkmıştır: Merkez monopolleşmeye devam etmiş, OAPEC üyesi ülkelerin petrolden kazandıkları paralar Avrupa bankalarına yatırılmış, petrol karşılığı silah programı başlatılarak OAPEC üyesi devletlere Merkez (her iki kutuptan da) silahları satılmış ve sonuçta yine Merkez Brujuvazisi kazanmıştır. Merkez-OAPEC çatışmasının dışında kalan diğer Çevre devletler ise daha da fakirleşmiş, fakirleştikçe sosyal düzenleri

bozulmuş, iç ve dış borçlar dayanılmaz hale gelmiş, bu nedenle askeri darbeler ortaya çıkmış, demokratik rejim istekleri artmış, devletin artan kamu harcamaları nedeniyle vatandaşın üzerindeki vergi yükü artmış ve sonuçta ulus-devlet ile vatandaş ilişkileri bozulmaya başlamıştır.

4.3.2. Ekonomik Küreselleşme: Neo-Liberalizm

Petrol Krizi'nin 1979'da kısmen de aşılmış olması dünyaya huzur ve barışı getirmemiştir. Esasen rekabetin, mücadelenin ve çatışmaların birer temel gerçek oldukları liberal kapitalist sistemin hakim olduğu bir dünya sistemi içerisinde “dünya barışının sağlanması”, barışın zıttı olan kaos ve savaş ortamından beslenen iktidarlar tarafından “asla” istenilmemekte ve hatta dile bile getirilmemektedir.

G-7 zirvesinin düzenlendiği dönemde “Washington Konsensusu” adı altında Merkez tarafından alınan kararlar A.B.D. Başkanı Ronald Reagan'ın ve İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'in iktidarlığı döneminde uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulamalara göre; Keynesyen politikalara son verilmiş, devlet harcamaları azaltılmış, özelleştirilmeye gidilmiş, sosyal-devletin gereği olan sosyal hizmetler Özel Alan'a devredilmiş, işçi ücretleri düşürülmüş, devlet vergileri azaltılarak brujuvazinin önü açılmıştır. Bu uygulamalar ilk etapta Merkez toplumlarından çok büyük tepkiler almıştır. Bugün İngiltere'de Thatcher dönemini kimse hatırlamak dahi istememektedir. Kısacası, Merkez'deki ulus-devlet'in sosyal-devlet kanadı kaldırılmıştır (Şaylan 2003:41).

1980'li yıllarda dünya “Borç Krizi”ni konuşmaya başlamıştır. Bu noktada söz konusu krize geçmeden Merkez ve Çevre-ulus-devletler arasındaki ekonomik kalkınmışlık oranını gözler önüne sermek gerekmektedir. 1980 yılı itibari ile; devletlere ait KBDMG ortalamaları şu şekilde olmuştur: A.B.D 18.500, AET ortalaması 14.000, Avrupa ortalaması 13.000, Japonya 13.500, Türkiye 4.000, Hindistan 900, Pakistan 1.150, Çin 1.050, Tanzanya 600 (Groningen 2006).

Çevre-ulus-devletlerin, borç krizine girmeleri Merkez-devletleri de etkilemiştir. Nitekim, Çevre, ulusal kalkınmacılık programları altında I.M.F. kanalıyla aldığı kredilerin taksitlerini ödeyemez hale gelmiştir. Taksitlerin ödenmemesinin yanında, kamu gelirleri azalan Çevre-ulus-devletler, Merkez mallarına olan taleplerini de kısmış ve ithalatı durdurmuşlardır. İşte tam bu noktada Merkez brujuvazisi krize girmiştir (Şanlı 2002:187). Nitekim, %100 istihdamın, üretimin ve verimliliğin hedeflendiği liberal kapitalizm için talebin ortadan kalkması demek kriz yani

karların azalması demektir. Bu durumun Merkez toplumlardaki sosyal dayanışmayı olumsuz yönde etkileyeceğini düşünen Merkez yöneticileri ve brujuvaları tarafından ise bu krizi aşmanın yolu kısa zamanda bulunmuştur. Böylece kriz, Merkez açısından, aşılmıştır. Çözüm şudur: Merkez-devletler Washington Konsensusu'nda alınan karar gereğince “monetarizm” denilen “sıkı para politikaları uygulayacak”; buna karşılık olarak da Çevre devletler “Keynesyen Teoriye yani Ulusal Kalkınmacı Politikalara” devam edecektir (Şaylan 2003:62).

Özellikle 1981-1985 yıllarını kapsayan 6 yıllık dönem içerisinde, I.M.F. ile Çevre-ulus-devletler arasında tam olarak 132 adet Stand-by anlaşması yapılmıştır. Bu anlaşmalar sonucunda Çevre'ye 80 milyar \$'dan fazla kredi verilmiştir (Bkz. Tablo:4). Verilen krediler de, I.M.F. ve D.B.'nin Yönetim Kurulu'ndaki üye devletlerin çıkarları gözetilerek verilmiş ve kredilendirilmiştir (Şanlı 2002:189). Kısacası emniyet supabı kurumları kanalıyla Çevre-ulus-devlet ve vatandaşı yeniden sömürölmeye başlanmıştır.

Yukarıda belirtilen Stand-by anlaşmaları sonucunda, Çevre-ulus-devletlerce (Türkiye de dahil) bugün hala içinde bulunulan süreç ortaya çıkmıştır. Bu süreci kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Merkez-devletler, monetarizmi kullanarak, kamu harcamalarını kısımtaktadır. Bu sayede biriktirilen toplumsal fazlalar da I.M.F. kanalıyla Çevre-ulus-devletlere kredi olarak verilmektedir.
2. Krediyi alan Çevre hükümetleri kısa vadede rahatlamakta ve kamu harcamalarını artırmaktadır. Artan kamu harcamaları ve yerli brujuvaziye verilen düşük kredili faizler nedeniyle iç piyasalar hareketlenmekte ve iç talep artmaktadır. Gerek Merkez hükümetlerinin krediyi verirken şart koşması ve gerek ise Merkez menşeli dış yabancı sermayenin halkı medya kanalı ile koşullaması sonucunda iç talep genellikle yabancı mallara yönelik olmaktadır.
3. Çevre'de, Merkez mallarına yönelik olarak artan iç talep sonucunda ise; Merkez'deki aşırı üretimin emilmesi sağlanmakta ve kar oranları yine artırılmaktadır. Bu sayede de işsizlik, toplumsal dayanışmanın zedelenmesi vb. gibi halkın liberal kapitalizme karşı örgütlenmesi önlenmektedir.
4. Çevre'de ise, dış krediler nedeniyle yaşanan ekonomik rahatlama kısa vadede tüketilmekte; yabancı mallara veya yerli brujuvazi ile ortak olan yabancı brujuvaziye aktarılan toplumsal fazlalar kısa zamanda devletin “kamu açığı” vermesine neden olmaktadır. Sonuç ise yine aynı olmaktadır: Borç Krizi!

5. Sonuçta; Merkez'in Çevre'ye kredi vermesine ve Çevre'nin de Merkez'den borç almasına; yani bir başka ifade ile Çevre'deki toplumsal fazlaların kredi faizi olarak Merkez'e aktarılmasına dayalı bir dünya ve sosyal sistem oluşturulmuştur.

1975 yılında Washington Konsensusu ile alınan ve Çevre-ulus-devlet yapılarını değiştiren ve Merkezin küresel egemenliğini artıran diğer bazı kararlar şunlar olmuştur: Para politikalarının yani Merkez Bankalarının özerkleştirilmesi; Vergi kontrolünün Maliye Bakanlıklarından alınarak özerk kuruluşlara devredilmesi; Piyasa ve rekabetin siyasetin dışına taşınması yani özerk üst kurullara verilmesi (Örneğin; enerji, rekabet, şeker, tütün, radyo ve televizyon, insan hakları, muhasebe standartları, üniversite öğrencileri, bankacılık vb. üst kurulları) (Şaylan 2003:81). Bu uygulamalar sonucunda ulus-devletin egemenliği özelleştirilmiş yani Merkez menşeli uluslarüstü kurum ve şirketler ulus-devlet egemenliğine ortak edilmiştir.

Ekonomik olarak bağımsızlığını kazanmamış devlet ya da ulusların “egemenliklerinden” ve “özgürlüklerinden” söz etmek mümkün değildir. Bireyin özgürleştirilmesini amaçladığı deklare edilen B.M. Kurucu Antlaşması ve diğer Cenevre Sözleşmelerinin gerçekte, II.Dünya Savaşı sonrasında geçen 35 yıla rağmen, bırakınız mültecilerin haklarını savunmayı, henüz mülteci konumuna düşmemiş olan ulus-devlet vatandaşlarının haklarını dahi gözetmediği ortaya çıkmıştır. Bu noktada ise Ulus-devlet ile Merkez'in egemenliğindeki güç kaynakları olan uluslarüstü kurumlar arasında kalan ulus-devlet vatandaşına ait gerek bireysel hakların ve gerek ise siyasal egemenliğini devrettiği ulus-devlete ait egemenliğin (Merkez tarafından varlığı halen kabul edilmektedir.) halen var olup olmadığının sorgulanması gerekmektedir.

1980'lerin ortalarına gelindiğinde ise ortaya yine aynı tablolar çıkmaya başlamıştır Çevre'de artan borç krizi, Merkez brujuvazisini tehdit etmektedir. Çevre toplumlarındaki sosyal dayanışma ve kontrol mekanizmaları artan işsizlik, yoksulluk, güvensizlik, anomileşme nedeniyle iflas ederken; bu kriz dalgası da, Merkez algılamasına göre, Merkez'deki refah toplumlar için bir tehdit oluşturuyordu. Faraza, böyle bir durumun ortaya çıkması demek, Ç.U.Ş. ve uluslarüstü kurumlar tarafından kontrol edilmeye çalışılan küresel sermayenin kaçması anlamına gelirdi. Kapitalist algılamaya göre, nitekim böyle bir tecrübe 1929 Buhranı'nda tecrübe edilmişti ve bir kez daha yaşanmaması gerekmekte idi (Özkan 2001:112).

Çevre-ulus-devletler, Ulusal Kalkınmacı Politikalara devam ederken, Merkez ise “özelleştirme”yi tecrübe ediyordu. 1980'li krizlerin aşılmasının ardından ise Merkez, “özelleştirme” tecrübelerini Çevre-ulus-devletlere ihraç etmeye başlamıştır (Şaylan 2003:81).

Çevre-ulus-devletler, borç krizine girmiş olmalarına rağmen endüstrileşme yolunda epey bir yol da almışlardı. Toplumsal fazlaları artma eğiliminde idi. Bu dönem içerisinde özellikle Güney Amerika ve Güney Asyalı şirketler Merkez ait Ç.U.Ş.'ler ile rekabet edebilir bir duruma gelmişlerdi. Ancak, neredeyse tüm Çevre-ulus-devletleri Merkez'den kredi kullanmıştı. 1970'lerde yaşanan Petrol Krizi sonucunda ise Çevre'nin borçları artmıştı. Kredi faizlerini ödemekte güçlük yaşamakta, vatandaş üzerindeki vergileri artırmakta; ancak sosyal bunalımlarla karşılaşmakta idiler (Şaylan 2003:92). O dönem Çevre bu dikotomiye yanıt arıyordu. Yanıt ise çok da gecikmedi aslında. Merkez'den geldi.

Böyle bir dönem içerisinde Merkez tarafından tecrübe edilen “özelleştirme” yani sosyal-devletin feshi konusu Çevre-ulus-devletlerin önüne konulmuştur: Ya borcunu nakit öde! Veyahut da birlikte karar vereceğimiz kamu mallarını özelleştir! Özelleştirme, 1990'lı yıllarda hızlanarak Çevre'ye yayılmış; halen genişlemeye devam etmekte ve Çevre-ulus-devletlerden Merkez'e yönelik nüfus hareketlerini tetiklemektedir.

5. BÖLÜM

1951 CENEVRE SÖZLEŞMESİ SONRASI MÜLTECİ HAKLARI

5.1. AVRUPALI SÖMÜRGEÇİLİĞİN TASFİYESİ VE MÜLTECİLER

II.Dünya Savaşı sona erdiğinde dünya hala I.Dünya Savaşı sonrasında Milletler Cemiyeti tarafından kurulan “mandatörlük sistemi”nin izlerini taşıyordu. Ancak, bu arada II.Dünya Savaşı yaşanmış, dünyadaki güç dengeleri değişmiş ve dünyada yeni bir düzen sağlanmıştı. II.Dünya Savaşı sonrasında kurulun yeni düzenin egemen aktörleri olan A.B.D. ve S.S.C.B. de 3.Dünya olarak adlandırdıkları bölgelerle ilgilenmeye başlamışlardı (Judt 2005:44).

3.Dünya olarak adlandırılan Avrupalı eski emperyalist devletler tarafından mandatörlük adı altında yönetilen sömürgeler de çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Bu çatışmaların görünürdeki aktörleri yerel ulusal bağımsızlık hareketleri ve sömürgeci devletler olur iken; belirleyici aktörleri ise A.B.D.-S.S.C.B. egemenlik çatışması ve dikotomisi olmuştur.

1954-1962 yılları arasında Avrupa medeniyetine yakın bir bölge olan ve kuzey Afrika'nın batısında yer alan Cezayir'de yaşananları anlamak, “Avrupalı Sömürgeçiliğin” tasfiye edilirken arkasında bıraktıklarını yorumlamak açısından büyük önem taşımaktadır. 1954 yılında Cezayir Kurtuluş Savaşı başladığında, Afrika'daki bağımsız devletler Mısır, Etiyopya, Liberya ve Güney Afrika Cumhuriyeti olmak üzere sadece 4 adet idi. Kısacası Afrika, I.Dünya Savaşı sonrası Milletler Cemiyeti tarafından kurulan mandatörlük sisteminin izlerini hala taşıyordu.

Cezayir, 1848 yılında Fransa'nın egemenlik alanına girmiş; Fransız sömürgesi olması nedeniyle, II.Dünya Savaşı sırasında Fransızlar tarafından bir üs olarak kullanılmıştır. Ancak, savaş sonrası ortaya çıkan yeni dünya sistemine göre Kapitalist-Sosyalist kutuplaşmasının dışında kalan Cezayir'de, Fransız sömürgeçiliğine karşı “ulusal kurtuluş hareketi” örgütlenerek güçlenmeye başlamıştır. Bunun sonucunda da 1954 yılında Cezayir Halk Kurtuluş Hareketi ile Fransa arasında çatışmalar başlamıştır. Fransızların, Cezayir halkına karşı aşırı şiddet kullanmaya (Soykırım olarak da kabul edilmektedir.) başlaması sonucunda çatışmaların şiddeti artmıştır. Bu dönem içerisinde yaklaşık olarak 1.200.000 Cezayirli mülteci Tunus ve Fas'a

sığınmış, 1.000.000'a yakın Fransız ve 160.000 Fransız yanlısı Cezayirli Cezayir'i terk etmiş, 300.000 Cezayirli ve bunu karşılık da 24.000'i asker olmak üzere 30.000 Fransız ölmüştür (UNHCR 2000:38-39).

Fransa-Cezayir savaşı nedeniyle, Cezayir'den ayrılarak Fransa'ya gelen Cezayirliler Fransız vatandaşlığına alınmıştır. Fransızların belli bir bölümü de Fransa yerine İspanya, Kanada ve İsrail'e yerleştirilmişlerdir.

Fransa, B.M.'nin daimi üyesi ve UNHCR'in da kurucularından olmasına rağmen, çatışmaları bir iç mesele olarak kabul etmiş; Tunus ve Fas'a sığınan Cezayirli mültecileri de 1951 Sözleşmesi kapsamı dışında kabul ederek bu kişileri “mülteci” olarak kabul etmemiş ve yardıma bulunmamıştır. Dünyada tepkilerin artması sonrasında B.M. konuya müdahale etmek zorunda kalmıştır. Cezayirli mültecilere, 1951 Sözleşmesi'nin dışında olmalarına rağmen yardım edilmesine karar verilmiştir. Cezayirli mülteciler için harcanacak fon İsviçre tarafından karşılanırken, bu fon ile alınan yardım malzemeleri de A.B.D.'den gelmiştir. Bu arada A.B.D., Avrupa sömürgeciliğine karşı olması nedeniyle, UNHCR'in bölgedeki faaliyetlerine tam destek vermiştir.

Yaklaşık olarak 8 yıla yakın süren Fransız şiddeti, Cezayir'in, A.B.D. ve B.M.'nin desteği ile, 3 Temmuz 1962'de “ulusal “bağımsızlığı”nı kazanması sonrasında son bulmuştur. Cezayirli mültecilerin büyük bir bölümü geri dönmüştür (UNHCR 2000:42-43). Savaş sonrasında ise Cezayir toplum yapısı “milliyetçilik” ve “Fransız düşmanlığı” akımlarının hakim olduğu ve sömürgecilik döneminde Fransa ile işbirliği yapan Cezayirlilerin hedef alınarak öldürülmeleri nedeniyle iyice karışmıştır. Bugün ise Cezayirliler, hala Fransızca konuşmakta ve sömürgeciliğin izlerini taşımaktadırlar.

1954 yılında Cezayir Kurtuluş Savaşı'nın başlaması ve 1962'de bağımsızlığın kazanılması ile sonuçlanmasının ardından İngiliz, Fransız, Belçika, İspanya ve Portekiz'in sömürgesi halinde olan başta Afrika olmak üzere dünyadaki diğer bağımlı halklar da örgütlenmeye/örgütlenmeye başlamıştır. Bunun sonucunda ortaya çıkan iç ve uluslararası savaşlar nedeniyle milyonlarca insan mülteci durumuna düşmüştür. Ancak 1951 Sözleşmesi'nin yetersizliği nedeniyle, aslında Avrupalı sömürgeci devletler tarafından mülteci konumuna düşürülen haklar, yine Avrupalılar tarafından 1951 Sözleşmesi kapsamında ilk etapta kabul edilmemiş ve yararlandırılmamıştır.

Birleşik Krallığa ait bir sömürge olan Uganda'nın 1962 yılında bağımsızlığını elde etmesinin ardından mülteci krizi ortaya çıkmıştır. Birleşik Krallık tarafından sömürgecilik döneminde bölgeye yerleştirilen Güneydoğu Asya kökenli kişiler ülkeyi terk etmek zorunda kalarak mülteci durumuna düşmüştür. Bu mültecilerden 29.000'i İngiltere'ye, 6.000'i Kanada'ya ve 1.500 kadarı da A.B.D.'ye yerleştirilmiş ve vatandaşlığa kabul edilmiştir (UNHCR 2000:45).

Literatürde “Avrupalı Sömürgeciliğin Tasfiyesi” olarak adlandırılan bu dönem sonunda dünya üzerinde onlarca devlet ortaya çıkmıştır. II.Dünya Savaşı'nın yaşandığı yılları da kapsayan bu dönem içerisinde ortaya çıkan devletler aşağıda belirtilmiştir (UNHCR 2000:46):

1. Birleşik Krallık'ın sömürgecilğinde bulunan bölgelerden; 1940-1949 yılları arasında Ürdün, Pakistan (1971'de Bangladeş ayrılmıştır.), Hindistan (1949'da Butan ayrılmıştır.), İrlanda Cumhuriyeti, Kuzey İrlanda, Burma, Sri Lanka, İsrail olmak üzere 8 ülke; 1950-1969 arasında Sudan, Gana, Malezya (1965'te Singapur ayrılmıştır) ve Kıbrıs başta olmak üzere 26 ülke; 1970-1979 arasında Nijerya, Sierra Leone, Kuveyt, Jamaika, Trinidad ve Tabago, Uganda, Kenya, Tanzanya, Malavi ve Malta başta olmak üzere 37 ülke; 1980 sonrası ise 6 ülke olmak üzere 1940-1990 yılları arasında toplam 77 adet devlet ortaya çıkmıştır.
2. Fransa'nın sömürge alanından; 1940-1949 yılları arasında Lübnan, Vietnam, Suriye ve Laos olmak üzere 4 ülke; 1950-1969 arasında Kamboçya, Fas, Tunus, Guinea ve Kamerun olmak üzere 20 ülke; 1970-1990 arasında 2 ülke olmak üzere toplam 26 devlet ortaya çıkmıştır.
3. Diğer sömürgeci devletlerin egemenliğinde bulunan sömürge devletlerden ortaya çıkan tablo ise şöyle olmuştur: İtalya'dan 2, Belçika'dan 3, İspanya'dan 3, Portekiz'den 5, Hollanda'dan 2, Danimarka'dan 1, Japonya'dan 1, Avustralya'dan 2 ve Yeni Zelanda'dan 3 olmak üzere toplam 22 devlet ortaya çıkmıştır.

Bu devletlerin her birinin çok uzun kurulma ve bağımsızlığını kazanma hikayesi bulunmaktadır. Gerçek anlamda yaşanmış olan savaşlar, soykırımlar, kutuplaşmalar, yerel siyasi ve ekonomik egemenlik çatışmaları, mülteciler, antlaşmalar vb. kavramlarla dahi özetlenemeyecek kadar dramatik sosyal süreçleri bulunmaktadır. Bu süreçlerin temelinde ise “güç” ve “iktidar” kavramları yatmaktadır. Her bir halkın amacı temelde aynı olmuştur: Ulusal egemenliklerinin onaylanması yani ulus-devlet kurmak.

Sömürge ülkelerde sömürgecilere karşı bağımsızlık için yapılan mücadele, çatışma ve savaşlar; bu ülkelerin, çatışmaların dışında kalan ve sömürgecinin boşaltacağı yerde kendi egemenliğini yaymak isteyen güçler (halihazırda sömüren aktör haricindeki tüm egemen aktörler) için birer

cazibe merkezi haline gelmesine neden olmuştur. Bu nedenle de 1940-1990 yılları arasında dünyada yaşanan bağımsızlık temelli mücadelelere ait hikayeler bir yerde bu egemen güçler tarafından yazılmıştır. Çünkü, çatışma ve savaş demek silaha ihtiyaç demektir; silaha ihtiyaç demek de monopolleşmiş ekonomilerdeki kar oranlarının artırılması ve dolaylı olarak da monopolün daha da güçlenmesi demektir. Sonuç olarak, A.B.D. kapitalizminin veya S.S.C.B. sosyalizminin bu sömürgelerde yayılabilmesi ve buralara egemen olabilmesi için Avrupalı sömürgeciliğin, sonuçları ne olursa olsun, tasfiye edilmesi gerekiyordu ve edilmiştir de. Ancak buraların ekonomik olarak hala kalkınamamış olması bir yerde sömürgeciliğin hala devam ediyor olmasını da akla getirmektedir.

5.2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNİN TASFİYESİ VE MÜLTECİLER

Rusya'nın bir Avrupa devleti olup olmadığı sorusu, bu ülke sosyalist bir devlete döndükten sonra her zamankinden daha çok tartışılmaya başlanmıştır. Halbuki, sosyalizm ve sosyalizm Avrupa'da üretilmiştir. Hatta Batı Avrupa'nın icadıdır. Sosyalizm, kapitalist brujuvaziye karşı işçi ve köylü haklarını, otoriter brujuvazi yerine çalışanların kollektivist iktidarını ön koşturmuştur. Kapitalizmin zıttı olarak doğmuştur. Rusya'daki köylü, işçi ve asker devrimi sonrası devlet sosyalizmi yani S.S.C.B. kurulmuştur. S.S.C.B., II.Dünya Savaşı sonrası galip devletler arasında süper bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Bunu sonrasında ise kapitalist ideolojinin süper gücü olan A.B.D. ile S.S.C.B. arasında yaklaşık olarak 45 yıl süren ve tüm dünyayı etkileyen “Soğuk Savaş Dönemi” yaşanmıştır. 1917-1990 yılları arasında hakim olan sosyalist ideoloji nedeniyle Rusya ve Batı Avrupa devletleri yabancılaşılmaya başlamıştır. S.S.C.B. yıkılalı 15 yıl olmasına rağmen Avrupa ve dünya hala o günleri hatırlamaktadır.

5.2.1. A.B.D.-S.S.C.B. Dikotomisinde 3.Dünya ve Mülteciler

II.Dünya Savaşı sonrası iki süper güç olarak ortaya çıkan A.B.D. ve S.S.C.B. hükümetleri, bu devletler B.M. Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri olmalarına rağmen, 1951 Mülteci Sözleşmesi'ni imzalamamış ve kabul etmemişlerdir. Her iki devlet de, mültecilere ilişkin aldıkları tüm kararları, dış siyasi çıkarlarına dayandırarak almışlardır. Kendi blokları nezdinde oluşturdukları “emniyet supabı kurumları”nı kullanarak ideolojilerin 3.Dünya'ya yaymaya çabalamışlardır.

Soğuk Savaş olarak adlandırılan yıllar boyunca, ideolojilerini 3.Dünya ülkelerine yayabilmek ve egemenlik alanlarını genişletebilmek için yoğun bir biçimde birbirleri ile çatışmışlardır. Bu

çatışmalarda silahlı güçler de dahil olmak üzere her türlü kaynağı kullanmışlar; karşı tarafın elinde olan kaynakları ele geçirmeye çalışmışlardır. Özellikle II.Dünya Savaşı sonrası Çevre devletler, aldıkları dış borçların desteği ile de olsa, uygulamaya başladıkları Refah Devlet Modeli neticesinde ulusal kalkınma programları uygulayarak toplumsal fazlalarını artırmaya başlamışlardır (Şaylan 2003:91). Uygulanan kalkınma programları nedeniyle, 1960'lı yıllara kadar ithal mala sınırlamalar getirilmiş; ancak yerel brujuvaziyi yaratmak ya da güçlendirmek için Çevre şirketlerinin yerellerle ortaklıklar kurmalarına müsaade edilmiştir. İşte bu müsaadeler Kapitalist ve Sosyalist Merkezlerin çatışma alanlarını oluşturmuştur. Her iki merkez de Çevre devletlerdeki bu ithalat kısıtlamalarını kendi lehlerine çevirebilmek yani ekonomik/kamusal alanı elde edebilmek için ulus-devlet hükümetlerine baskı uygulamışlardır. Bu çatışmalar ise yer yer savaşların çıkmasına neden olmuştur. Bu savaşlarda kullanılan silahlar ise genellikle Merkez-devlet menşei olmuştur.

Bu egemenlik savaşı sırasında ise genellikle çatışmaların yaşandığı 3.Dünya ülkelerinin elindeki kaynaklar kullanılmıştır (Özkan 2001:81). Bu kaynakların en önemlisi olan insan da kimi zaman politikacı ve bazen de yerel silahlı güç (Afganistan'da Mücahitler, Nikaragua'da Kontralar vb.) rollerine getirilerek kullanılmışlardır. Bu döneme ait çatışmalardan bazıları, ki bu çatışmaların tamamı tek tek incelenmiştir ve incelenmelidir de, aşağıda örnek olarak anlatılmıştır.

Macaristan'da Batı Bloğu'nun desteği ile sosyalizm karşıtı hareketlerin artması sonucunda, S.S.C.B. 1956 yılında Macaristan'ı işgal etmiştir. Bu işgal, II.Dünya Savaşı sonrası, Avrupa'da kurulan güç dengelerini ve sosyal düzenleri tehdit etmiştir. İşgali takip eden günlerde yaklaşık olarak 180.000 mülteci Avusturya'ya ve 20.000 mülteci de Tito'nun Yugoslavya'sına sığınmıştır. Mültecilerin Yugoslavya'ya sığınması S.S.C.B.-Yugoslavya ilişkilerinde gerilimlere neden olmuşsa da; Tito, B.M. UNHCR ile çalışmayı kabul etmiştir (UNHCR 2000:26-27).

II.Dünya Savaşı sonuna benzer şekilde, özellikle Avusturya'ya sığınan mültecilerin yaklaşık olara %90'ı kıta dışındaki ulus-devletlere yerleştirilmişlerdir. Yerleştirilen mültecilere ilişkin rakamlar şöyledir: A.B.D.'ye 38.000, Kanada'ya 35.000, İngiltere'ye 16.000, Federal Almanya'ya 15.000, Avustralya'ya 13.000, İsviçre'ye 11.500 ve Fransa'ya 10.000. Ayrıca 30.000 mülteci de Şili, Dominik Cumhuriyeti, İzlanda, İrlanda, Paraguay ve Güney Afrika Cumhuriyeti'ne yerleştirilmiştir. İşgalin sona ermesinden sonra Macar Hükümeti, mültecilerin geri dönmelerine yönelik çağrıda bulunmuşsa da sadece %10'luk bir kesim Macaristan'a geri dönmüştür (UNHCR 2000:29).

Batı Bloku, 1951 Sözleşmesi'nin Macar mültecileri kapsamamasına rağmen (zaman kısıtlaması olarak), Macar Mültecilerin çoğunluğunun gerek sosyalizm karşıtı olmaları ve gerek ise vasıflı ve aydın kişilerden oluşmaları nedeniyle bu mültecilere karşı 1951 Sözleşmesi'nin gereklerini uygulamıştır (UNHCR 2000:156)

Batı Avrupa devletleri 1950-1970 yılları arasında Batı Bloku dışından gelen mültecilere karşı genellikle planlı davranmışlardır. Bu kişileri mültecilikten ziyade işçi göçmen olarak kabul etmişlerdir. Bu işçi göçmenleri temin edebilmek için de sığınmacıların ilk sığındıkları ülkelere gidilmiş, hem sığınılan ve hem de menşei ülke iktidarları ile anlaşmalar yapılarak belirli bir plan dahilinde mülteciler Batı Avrupa'ya taşınmıştır (UNHCR 2000:159). Ancak 1970'li yıllardan 1980'li yılların ortalarına kadar olan sürede Batı Avrupa'ya yönelik plansız mülteci hareketleri de artmaya başlamıştır. Bu dönemlerde gelişen iletişim ve ulaşım imkanları, mültecilerin daha iyi ekonomik ve sosyal haklar istemeleri gibi nedenlerin bu artışı körüklediği kabul edilmiştir. 1970'lerde 70.000 olan rakam 1989'da 200.000'e kadar ulaşmıştır. Bu mültecilerin büyük çoğunluğunu ise; sömürgeciliğin tasfiyesi sonrası kurulan devletlerde yaşanan iç savaş ve etnik çatışmaların, askeri darbelerin, kapitalist-sosyalist hareketler arasında yaşanan çatışmaların yaşandığı fakir ulus-devlet vatandaşları oluşturmuştur. Kısacası bu insanlar vatandaşlık haklarını elde edemediği mülteci haklarına sığınmışlardır.

1973'te ortaya çıkan Petrol Krizi sonucunda ortaya çıkan ekonomik durgunluk ve belirsizlik, tüm dünyadaki göç hareketlerinin hem itici ve hem de çekici nedeni olmuştur. Bu ekonomik kriz, örneğin Batı Avrupa'nın işçi göçmene daha fazla ihtiyaç duymasına rağmen, göç politikalarını dolaylı olarak da mültecilik olgusuna karşı algılamasını da değiştirmiştir.

Güney Amerika'daki mülteci hareketleri ise "askeri darbeler" döneminde yaşanmaya başlanmıştır. 1973 yılında Uruguay ve Şili'de, 1976'da Arjantin'de yaşanan askeri darbeler sonucunda yaklaşık olarak 500.000 kadar mülteci Batı ve Doğu Avrupa ülkelerine yerleştirilmiştir (UNHCR 2000:125)

Vietnam'da 1960-1973 arasında Çin-S.S.C.B. İttifakı ile A.B.D. arasındaki savaş sırasında 20.000.000'a yakın Vietnamlı yerinden edilmiştir. A.B.D. hükümeti, karşı tarafın gücünü azaltabileceğini planlayarak bu sosyalist Vietnamlılardan 175.000'ini 1975'de ve 400.000'ini de 1978 yılından sonra A.B.D.'ye yerleştirilmiştir. Ancak, A.B.D.'nin bu eylemi kısa zamanda bölgedeki müttefikleri tarafından eleştirilmiştir. Bunun üzerine A.B.D., Vietnamlı mülteciler

için “yerinde kal prensibi”ni uygulamaya başlamıştır. Petrol Krizi’nin de yaşandığı 1975’te Avrupalı devletler, Hint-çinli 230 bin mülteciyi planlı olarak kabul etmişlerdir.

Uzak Doğu’nun diğer bir bölgesi olan Endonezya’da ortaya çıkan çatışmalar sonucunda 1979-1982 arasında 623.000 mülteci A.B.D., Kanada, Avustralya ve Fransa’ya yerleştirilmiştir. 1971’deki Bangladeş Bağımsızlık Savaşı sırasında ise 10 milyona yakın mülteci Hindistan ve Pakistan’da kalmış; bu kişiler 1972-1973’ten sonra yaşadıkları yerlere geri dönmüştür (UNHCR 2000:102).

Afgan Krizi’nin yeni başladığı sıralarda Merkez Amerika’da da Soğuk Savaş politikaları uygulanmaya başlanmış; Nikaragua, El Salvador ve Guatemala’da rejim krizleri nedeniyle silahlı çatışmalar ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda da yaklaşık olarak 2 milyon insan mülteci konumuna düşmüştür. Ancak bunlardan sadece 150 bin tanesi Honduras, Meksika, Kosta Rika, Belize, Panama ve çok az miktarı da A.B.D. ve Kanada tarafından mülteci olarak kabul edilmiştir (UNHCR 2000:121). A.B.D., bölgedeki “sağ” kanadı destekler iken S.S.C.B. de “sol” kanadı desteklemiştir. Bu nedenle de bölgedeki egemenliğini yaymak isteyen A.B.D., sadece Nikaragua’dan gelen “sağ kanat” mültecileri kabul etmiş ve buna ek olarak da A.B.D. destekli Honduras’ta kamplar kurarak Nikaragualı mültecileri yerleştirmiştir. A.B.D., El Salvador ve Guatemala’dan gelen mültecileri kabul etmediği gibi ayrıca Honduras’a sığınan bu mültecilerin de kampları terk etmelerine müsaade etmemiştir.

Honduras’ta kurulan UNHCR Mülteci Kampları da, Pakistan’da kurulanlara benzer şekilde, “sağ kanat militanların” yani “Kontra”ların eğitilmesi için kullanılmıştır. Batı Bloğu’nun desteğini alan Kontralar, sosyalist Nikaragua Hükümeti karşısında desteklenmiştir.

Soğuk Savaş olarak adlandırılan dönem aslında her iki blok tarafından ideolojilerinin yayılmasına, egemenlik alanlarının genişlemesine ve ticari piyasalarının artmasına yönelik uyguladıkları sosyal süreçlerden ibaret olmuştur. II.Dünya Savaşı sonrasında, birincisine benzer şekilde, ulus-devletin ve buna üye olmakla bağlantılı vatandaşlık kavramının evrensel kabulünün bir sonucu olarak mülteci hakları göz ardı edilmiştir. Rekabet, çatışma veya savaşların aktörleri her ne kadar değişse de, ulus-devlet ile vatandaşlık etkileşimine dayandırılan ulusal ve ulus-devletler arası sistemin varlığı mülteci rejiminin oluşturulmasını zorlaştırmıştır.

Soğuk Savaş süresince iki kutup arasına sıkıştırılan dünya sistemi ve Çevre-ulus-devletler açısından her iki kutuptan birine üye olmanın dayanılmaz zorunluluğu nedeniyle, mültecilere, gerek bu süper güçler ve gerek ise diğer ulus-devletler tarafından pek ilgi gösterilmemiştir.

5.2.2. Sosyalizmin Tasfiyesi: En Uzun 10 Yıl ve Mülteciler

20 nci yy.ın yaklaşık olarak ikinci yarısının tamamına yakın bir dönemini kapsayan ve II.Dünya Savaşı sonrası kurulan iki kutuplu dünya sistemi 1980’li yılların sonundan itibaren bozulmaya başlamıştır. Sosyalist Bloğun otoriter gücü olarak kabul edilen S.S.C.B., 1973 yılında dünyada yaşanan Petrol Krizi sonrası ekonomik açıdan bozulmuştur. Dış borçların artması Kişi Başına Düşen Milli Gelir (KBDMG)’in de azalmasına neden olmuştur. Ekonomi kötüleştikçe de birliğe bağlı olan toplumlar da “bağımsızlık” ve “özgürlük” istemleri ile çalkalanmaya başlamıştır.

Mihail Sergeyeviç Gorbaçov’un liderliği döneminde (1985-1991) başlatılan *perestroika* (yeniden yapılanma) ve *glasnost* (açıklık) adı verilen reformlar ile S.S.C.B.’deki eski sosyalist düzen değiştirilmeye başlanmıştır. Ekonomi serbestleştirilmek istenmiştir. Bu girişim ise birliğe bağlı toplumların kaynaklara sahip olmak ve S.S.C.B.’nin yıkılması durumunda bağımsızlığı kazanarak güçlü bir devlet olarak ortaya çıkma yönünde politikalar sergilemesine neden olmuştur (Wallerstein 1993:42). Sonuçta bu reformlar Sovyetler Birliği Komünist Partisi’nin ülkede politik üstünlüğünü kaybetmesine ve sonrasında da Sovyetler Birliğinin dağılmasına neden olmuştur.

5.2.2.1. S.S.C.B. Sonrası: Birlik’ten Ulus-Devletlere

II.Kutuplu Dünya Sistemi’nin “sol kanat”taki otoriter aktörü olan S.S.C.B., kendisinden önceki imparatorluklardan daha görkemli bir biçimde 8 Aralık 1991 yılında yıkılmıştır. Birliğin dağılmasının ardından 15 adet yeni ulus-devlet yani sosyal sistem ortaya çıkmıştır: Rusya Federasyonu, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Ermenistan, Estonya, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Litvanya, Moldova, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna. S.S.C.B.’nin yıkılmasının ardından 12 ülkenin katılımı ile Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) kurulmuştur. Topluluğa, Estonya, Litvanya ve Letonya hiç katılmamış olup, Türkmenistan 2005 yılında topluluktan ayrılmıştır. BDT, bugün 11 üye devletten oluşmaktadır.

Varşova Paktı olarak bilinen birlik, Batı Bloğunun askeri yapılanması olan NATO’ya karşı, S.S.C.B.’nin egemenliğinde sosyalist ülkeleri kapsayacak biçimde 14 Mayıs 1955 yılında

imzalanan Varşova Antlaşması ile kurulmuştu. Pakt'a üye olan devletler şunlardı: Arnavutluk (1968'de ayrılmıştı.), Doğu Almanya (1990'da Doğu ve Federal Almanya'nın birleşmesi ile ayrılmıştı.), Bulgaristan (1990'da ayrılmıştı.), Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Bulgaristan ve Romanya. Varşova Paktı S.S.C.B.'nin yıkılmasından yaklaşık olarak 8 ay önce 31 Mart 1991 yılında üye devletlerin kararı ile feshedilmiştir (Wikipedia 2006).

S.S.C.B.'ni parçalanmaya götüren ilk kriz, Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (S.S.C.)'nin 1988 yılında Azerbaycan S.S.C.'ye ait Dağlık Karabağ ve Nahçıvan Bölgeleri ile Gürcistan'ın Ahılkelek Bölgesi'ne saldırması ile başlamıştır. Dağlık Karabağ'ı elde eden Ermenistan buraları da kapsayacak biçimde bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu arada Rusya yönetimi de Ermenistan'a destek sağlamıştır. Bu nedenle de bağımsızlık sonrası Ermenistan Moskova'ya bağımlı hale gelmiştir. Ermenistan, topraklarını genişletip "Büyük Ermenistan" hayallerini kurar iken nüfusunun %10-20 kadarının dışarıya göç etmesi nedeniyle demografik olarak sıkıntıya girmiştir. Göç edenlerin çoğu A.B.D. ve Avrupa ülkelerine yerleştirilmiştir. Günümüzde Ermenistan, Osmanlı İmparatorluğu dönemine dayandırmaya çalıştığı "asılsız" iddialarla uluslaşmaya, toplumsal dayanışmasını ve milli kimliğini güçlendirmeye ve Soğuk Savaş sonrası oluşan dünya sistemindeki otoriter aktörlerin desteğini almaya çabalamaktadır.

Diğer bir taraftan ise Avrupa Birliği, Ermenistan'ın, coğrafi olmasa da kültürel olarak, bir Avrupa ülkesi olduğunu deklare etmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere eski S.S.C.B. ve Batı Bloğu arasındaki rekabet, yıkılan S.S.C.B. toprakları üzerinde de devam etmiştir. Ermenistan-Azerbaycan arasında başlayan savaş 1994 yılının Mayıs ayına kadar sürmüştür. Bu kriz sırasında 350.000 Azeri ve 200.000 kadar Ermeni yerinden edilmiştir (UNHCR 2000:185). Bu devletler arasında başlayan milliyetçilik temelli çatışmalar ile buraları küresel egemenlik alanına katmak isteyen güçler arasındaki rekabet kısa sürede neredeyse tüm eski S.S.C.B. topraklarına yayılmıştır.

Eski S.S.C.B. toprakları üzerinde başlayan ve hatta bazıları hala devam eden çatışmalar da bulunmaktadır. 1989 yılında Gürcistan ordusu Abhazya ve Güney Osetya'ya girmiştir. 1989-1992 yılları arasında süren Gürcü-Oset Savaşı'nda 75.000 kişi mülteci konumuna düşmüştür. 1989-1993 arasında süren ve 1998 yılında tekrar ortaya çıkan Gürcü-Abhaz Savaşı'nda ise 250.000 mülteci ortaya çıkmıştır. 1992'de Moldova-Transdnister Cumhuriyetleri arasında çatışmalar başlamıştır. Mayıs 1992'de başlayarak yaklaşık olarak 1,5 yıl süren Tacikistan İç Savaşı sırasında ise 600.000 kişi yerinden edilmiştir. 1994 yılında Rusya-Çeçenistan arasında

başlayan savaş nedeniyle yüz binlerce insan yerinden edilmiş veya ölmüştür (UNHCR 2000:186-190). Söz konusu savaş ve mültecilik durumu hala devam etmektedir.

I. ve II. Dünya Savaşları sonrasında ulus-devlete yapılan vurgu nedeniyle; özellikle Josef Stalin'in iktidarda kaldığı 1922-1953 yılları arasında Rusya'da yoğun bir uluslaştırma programı başlatılmıştı. Bunun temel amacı da Batı Bloku karşısında toplumsal dayanışmayı arttırmak olmuştu. Etniklik reddedilirken "Sovyetlik" ve din dışlanırken de "Sosyalistlik" dayatılmak istenmişti. Yaklaşık olarak 100 farklı etnik grubun bulunduğu S.S.C.B. sınırları içerisinde yukarıda bahsedilen uluslaştırma programı nedeniyle milyonlarca insan yerlerinden edilmiş ve hatta Sibiry'a sürülmüştü. Bunlar arasında özellikle Türkler, Almanlar ve Ruslar büyük çoğunluğu oluşturmuştu. Türkler ve Almanlar sınırdaş olunan ulus-devlet kültürlerinden beslenmelerini engellemek; Ruslar da Sovyet olarak kabul edilen birlik vatandaşlarını etnik olarak karıştırmak için sürülmüştü (Hobsbawm 1996:124). Sonuçta doğal olarak çokkültürlü bir yapıya sahip olan S.S.C.B., bu program sonunda etnik olarak iyice karıştırılmıştı.

Söz konusu bu karışıklık, S.S.C.B.'nin dağılmasına ve hem de dağıldıktan sonra yaşanan din, etniklik, milliyet, ırk, dil, bölgesel vb. temelli çatışma ve savaşlara neden olmuştur. Söz konusu durum I. ve II.Dünya Savaşı'nda ortaya çıkan tabloyu andırmıştır (Wallerstein 1993:51). Milliyetçilik temelli çatışmalar, vatandaşlık-azınlık-mültecilik krizleri öncelikle bölge olmak üzere yıllar sonra tekrar dünya gündemine oturmuştur.

Söz konusu çatışmalar ilk olarak iç çatışma olarak başlamıştır. Ancak çatışan tarafların komşu veya diğer eski S.S.C.B. devletlerinde diasporalarının veya ırkdaşlarının olması nedeniyle çatışmalar yayılmıştır. Sonuçta ulus-devletlerin ortaya çıkışı, söz konusu çatışmaların başlaması ve etnik karışıklık nedeniyle milyonlarca insanı kapsayan kimlik bunalımları yaşanmıştır.

S.S.C.B., II.Dünya Savaşı ve sonrasındaki dönemde egemenlik alanı dahilinde UNHCR'in faaliyet göstermesini yasaklamış; B.M. Güvenlik Konseyi üyesi olmasına rağmen 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni kabul etmemiştir. Ancak bölgede meydana gelen çatışmaların ve nüfus hareketlerinin Avrupa'yı tehdit etmesi nedeniyle UNHCR ile S.S.C.B. arasındaki ilişkiler artmıştı. Nitekim 1991 yılının başlarında "S.S.C.B.'nin Ayrıştırılması Konsepti" kabul edilmiştir. Böylece Batı Bloku, Sosyalist Bloğunun ayrıştırılması ile yetkilendirilmişti. Eylül 1991'de Moskova'da ilk UNHCR bürosu kurulmuş ve 8 Aralık 1991'de de S.S.C.B. dağılmıştır.

UNHCR'nin bölgede çalışmalara başlamasının ardından B.D.T.'nin çoğunluğunca 1951 Sözleşmesi kabul edilmiştir. Ancak aynı dönem içerisinde Batı Avrupalı devletlerin (Avrupa Birliği 1993'te kurulmuştur.), I.Dünya Savaşı'ndaki duruma benzer şekilde, mültecilere karşı sınır kontrollerini artırması nedeniyle söz konusu Sözleşme B.D.T. üyeleri tarafından uygulanmak istenmemiştir.

1951 Sözleşmesi'ne uymayan bir çok yerinden edilmiş kişi tanımı da ortaya çıkmıştır: mülteciler, mülteciye benzer durumdaki kişiler, ülkeleri içinde yerinden edilmiş kişiler, vatanına dönenler, eskiden sürülmüş topluluklar, transit göçmenler, yasadışı göçmenler, ekolojik göçmenler ve gönülsüzce yerinden edilmiş kişiler. Bu kavram karışıklığı dahi S.S.C.B. sonrası yaşanan kaosu anlatmak için tek başına yeterlidir (UNHCR 2000:208-209).

S.S.C.B.'nin dağılmasının üzerinden 15 yıl geçmesine rağmen ortaya çıkan ulus-devletler arasındaki sınırlar hala tartışılmakta ve potansiyel kriz nedeni olmaya devam etmektedir. Bölgedeki iç savaşlar yer yer devam etmekte (Örneğin; Çeçenistan), yerinden edilmiş kişiler, vatansızlar hala bulunmaktadır.

5.2.2.2. Avrupa'da II.Dünya Savaşı'nın Devamı: Yugoslavya

Demokratik Yugoslavya Federasyonu, II. Dünya Savaşı'nın ardından 1945 yılında kurulmuş çok kültürlü bir devlettir. Çok farklı din, dil, ırk ve millete ait toplulukları içeriyordu. Ülkenin ismi 1946 yılında Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti; 7 Nisan 1963'de alınan başka bir kararla da Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti olmuştu. Bu isim 1992 yılında Federasyona bağlı 6 devletten 4'ünün ayrılmasına kadar sürmüştür. 1992 yılında Slovenya, Hırvatistan, Makedonya Cumhuriyeti ve Bosna-Hersek Yugoslavya'dan ayrılmıştır (Wikipedia 2006). Bu noktada, Bosna-Hersek nüfusunun %44'ünün Müslüman Slavlardan yani "Boşnak"lardan oluştuğunu da belirtmek gerekmektedir. Kurulan bu devlet, Avrupa Kıtası için farklı bir anlam ifade etmiştir ve halen de etmektedir. Müslüman kimliğini "öteki" olarak tanımlayan Hristiyan monoistlerin görüşleri hatırlandığında, Avrupalı devletler, kanımca, nüfusunun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu bir devletin Avrupa'nın merkezinde bağımsızlığını kazanmasını kendilerine ve Avrupalı kimliklerine karşı bir tehdit olarak algılamışlardır.

Yukarıda belirtilen devletlere ek olarak 1992 yılında Sırbistan (Voyvodina ve Kosova'yı da içeren bölgeyi de kapsayan) ve Karadağ, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti adlı bir devlet kurmuştur. Ülkenin bugünkü resmi adı ise Sırbistan-Karadağ'dır.

S.S.C.B. topraklarında başlayan etnik çatışmalar, çokkültürlü bir yapıya sahip olan Yugoslavya'da da yaşanmıştır (UNHCR 2000:218). Hatta Merkez Avrupa'da II.Dünya Savaşı'nın devamının yaşandığı da söylenmektedir. Sosyalist idarenin ortadan kalmasının ardından diğer bölgeler gibi Yugoslavya'da da bir iktidar boşluğu doğmuş; ve bu arada da ülkenin dağılmasının ardından 5 adet ulus-devlet ortaya çıkmıştır.

Nazi Almanyası ve Mussolini'nin İtalyası tarafından II.Dünya Savaşı öncesinde savunulmaya başlanan "faşist" ideoloji Sırlar nezdinde tekrar uyandırılmıştır. Bölgedeki iktidar boşluğundan ve sosyal kargaşadan yararlanarak egemenlik alanını genişletmek isteyen Sırlar, Yugoslavya Ordusu adı altında, ilk olarak Hırvatistan'a saldırmıştır. Bölgedeki etnik kimliklerin çokluğu nedeni ile savaş kısa sürede Bosna-Hersek'e de sıçramıştır. Böylece bir insanlık dramı yaşanmaya başlanmıştır (Malcolm 1999:71).

Sırlar tarafından başlatılan savaş nedeniyle yaklaşık olarak 2,2 milyon kişi yerlerinden edilmiştir. Bu insanların 1,3 milyonu ülkeleri içerisinde yer değiştirmek zorunda kalmıştır. 345.000'i Almanyaya olmak üzere yaklaşık 900.000 kişi de mülteci konumuna düşmüştür (UNHCR 2000:218).

Soğuk Savaş'ın bitişi dünya sistemindeki dengeleri de değiştirmiştir. Her bir devlet farklı bir etnik grubu desteklemeye de başlamıştır. Hatırlanacağı gibi imparatorlukların yıkılmasının ardından milliyetçilik temelli etnik çatışmalar ortaya çıkmakta, imparatorluk toprakları üzerinde çıkar gözetken diğer aktörler de bu çatışmalara dolaylı veya dolaysız olarak müdahale etmektedir. Sırlar tarafından başlatılan etnik temizlik temelli savaşın, başta komşu ulus-devletler olmak üzere tüm dünyayı tehdit etmesi nedeniyle, bir emniyet supabı kurumu olan B.M. tarafından savaşa müdahale edilmiştir. 1992 yılında B.M. Koruma Gücü (UNPROFOR) oluşturularak bölgede "Barışa Zorlama Harekatı" adı altında bir dizi operasyonlar başlatılmıştır. Ancak çok geç kalınmıştır (Malcolm 1999:112).

Yugoslavya'daki çatışmalar nedeniyle Batı Avrupa'ya yönelik mülteci hareketlerinin artması nedeniyle Batı Avrupalı devletler arasında bu yükün paylaşılmasını sağlamak için tartışmalar yaşanmıştır. II.Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da ortaya çıkan Avrupalı mülteci sorunlarını

çözmek için oluşturulan 1951 Cenevre Sözleşmesi ile galip devletlerce hazırlanan 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi “birey” merkezli oluşturulmuştu. Bireyin, hak ve özgürlükleri tanımlanmış; bunların da ulus-devletlerin sorumluluğunda olduğu vurgulanmıştı. Kısacası her ikisi de liberalizmin uzantısı olan metinlerdi.

Avrupa’da, 1956 Macaristan Krizi’nden sonra böyle bir çatışma hiç yaşanmamıştı. Hatta II.Dünya Savaşı’ndan sonra Batı Avrupalı halklar “mülteci” konumuna dahi hiç düşmemişti. Mülteciliğin, menşei ulus-devlete ait egemenliğin sınırlar ötesinde tartışılması ve diğer bir devletten sığınma talep edilmesi olduğu hatırlandığında, gelişmiş ve kalkınmış bir Avrupalı devlete ait vatandaşın mülteci konumuna düşmesi esasen hiç beklenemezdi.

Eski Yugoslavya’da başlayan savaş sonrasında Batı Avrupalı devletler, 1951 Mülteci Sözleşmesi’nde bulunmaya birkaç mülteci tanımını ve rejimini ortaya atmışlardır: Geçici koruma ve güvenli bölgeler (UNHCR 2000:222). *Geçici koruma*, mültecilerin “birey” olarak değil “topluluk” olarak algılanacağı ve savaş sona erdiğinde ülkesine dönmesi beklenen bu topluluklara sağlanan imkan olarak tanımlanmıştır. *Güvenli bölge* ise, Boşnak mültecilerin Batı Avrupa ülkelerine sığınmalarından ziyade Bosna-Hersek’te oluşturulacak ve UNPROFOR tarafından korunacak alanlara yerleştirilmesini sağlamak için Avrupa Birliği tarafından ortaya atılmıştır.

A.B. tarafından teklif edilerek UNPROFOR’un korumasına verilen “güvenli bölgeler” etnik temizliğin tam anlamıyla yaşandığı alanlara dönmüştür (Malcolm 1999:194). 1995 yılında Sırp ordusu, Boşnakların yerleştirildiği Srebrenica ve Zepa kamplarına saldırmıştır. 40.000 Boşnak yollara dökülmüş ve “7.000 Boşnak da Sırlar tarafından katledilmiştir”. Nazi Almanyası tarafından uygulanan etnik temizlik programlarını andıran bu katliam sonrasında bu katliama neden olan A.B. politikalarının ne kadar taraflı, insan haklarıyla bağdaşmayan ve çağdışı olduğu ortaya çıkmıştır.

Kendilerine hareket alanı bulan Sırp ordusu, bölgedeki egemenlik alanını genişleterek bölgede etkin bir güç olabilmek için çatışmalara devam etmiştir. 1998 yılında Kosova’ya saldırmıştır. Soğuk Savaş sonrasında Varşova Paktı’nın da feshedilmesi nedeniyle bölgedeki tek ve etkin askeri güç olarak kalan ve bir emniyet supabı kurumu olan NATO egemenliğinde Sırlara karşı hava saldırısı başlatılmıştır. Bunu üzerine bölgede yaşayan 426.000 Arnavut, 228.000 Makedon ve 45.000 Karadağlı mülteci konumuna düşmüştür (UNHCR 2000:233). Bu mültecilere karşı geçici koruma programı uygulanmıştır. 1999 yılında yapılan ateşkesin ardından Sırlar geri

çekilmiş ve yaklaşık olarak 820.000 Arnavut Kosova'ya geri dönmüş ve 200.000 Sırp asıllı kişi de Kosova'yı terk etmiştir.

Mültecilik sorunsalına emperyalist devletlerce gösterilen yaklaşımların, I. ve II.Dünya Savaşı sonrasında yaşananlara ve 1951 Sözleşmesi'nin hazırlanmasına ve dünya sistemi içerisinde Çevre-ulus-devletlerin önüne konulmasına rağmen, hala siyasi çıkarlara dayandırıldığı ortadadır. Boşnaklar başta olmak üzere bölgede ortaya çıkan bu katliamların sonuçları, 1951 sonrası var olduğuna inanılan uluslararası mülteci ve insan hakları kurallarının ne kadar yetersiz ve kabulsüz olduğunu ortaya çıkarmıştır. Özetle emniyet supabı olarak kurulan kurumlar, mültecilik sorunsalının ortaya çıkma nedenlerini gidermekten ziyade kurum içi otoriteleri ellerinde bulunduran güçlerin kaynakları olarak kullanılmışlardır.

5.2.2.3. 3.Dünya'nın Demokratikleştirilmesi

Soğuk Savaş döneminin bitişinin ardından A.B.D.'nin tek süper güç olarak kalması ve S.S.C.B.'nin "sol kanat" politikacılarına ve yanlılarına sağladığı desteğin yok olması sonucunda, 3.Dünya devletlerindeki iktidar dengeleri, genellikle Batı Bloku'nun lehinde olacak biçimde, tekrar düzenlenmeye başlanmıştır.

Küba'da sosyal hayatın ve ekonominin bozuk olması ve 1990 sonrası ülke dışına yönelik toplumsal hareketliliğin artması sonucunda, A.B.D.'ye yönelik mülteci hareketleri de artmıştır. İlk başta çok fazla mültecinin A.B.D.'ye sığınmak istemesi nedeniyle 1994 yılından itibaren A.B.D.'de mülteci ve yabancı karşıtı hareketler de artmıştır. Aynı yıl içerisinde karşılıklı yapılan bir anlaşma sonucunda A.B.D.'nin her yıl 20.000 Kübalı'yı göçmen olarak kabul etmesine karar verilmiştir. Bu arada A.B.D. hükümeti, açıkça ifade etmese de, Haitili mültecilerin "siyahi" ve Kübalı mültecilerin ise "beyaz" olmaları nedeniyle her iki gruba karşı farklı yaklaşımlar sergilemiştir. Kübalı mültecilere kalıcı konutlar verilir iken; Haitili mülteciler ise Küba'daki A.B.D. üssüne ait "Guantanamo Kampı"na gönderilmiştir.

Soğuk Savaş sonrası, Merkez Amerika'da, Nikaragua'da merkezi sosyalist hükümet ile Kontra'lar arasındaki çatışmalar 1989'da sona erdirilerek barış imzalanmıştır. S.S.C.B.'nin 1989'da dağılmasının ardından ise 1992'de El Salvador'da ve 1996 yılında ise Guatemala'da sosyalist hükümetler yıkılmıştır (UNHCR 2000:134).

Afrika’da ise bölgedeki en büyük sivil savaş sona ermiş ve 1993 yılında Eritre bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. Etiyopyalı sosyalist lider 1993’te devrilmiştir. Mozambik’te ise 1964’den itibaren devam eden iç savaş 1992’de sona ermiş ve 1,7 milyon mülteci ülkeye geri dönmüştür.

Soğuk Savaş döneminde, ülkelerde meydana getirilen rejim krizleri nedeniyle mültecilerin geri dönüşleri pek mümkün olmamıştır. 1975-1980 yılları arasında 1.680.000 mülteci, 1981-1985 arasında 1.575.000 mülteci ve 1986-1990 arasında ise 1.220.000 mülteci ülkelere geri dönmüştür. Soğuk Savaş’ın sona ermesinin ardından ise UNHCR ve yerel iktidarların işbirliği ile mültecilere yönelik olarak geri dönüş programları yürürlüğe konulmuştur. Bunun sonucunda ise 1991-1995 yılları arasında 9.250.000 mülteci ve 1996-1999 arasında 5.430.000 mülteci ülkelere geri dönmüştür (UNHCR 2000:137-142).

Peki yıllar sonra geriye dönen bu mültecileri anavatanlarında neler beklemektedir? Mülteciler genellikle açlık ve yoksullukla karşılaşmaktadırlar. Vatandaş oldukları ulus-devletlerin sınırları içerisinde tam bir egemenliğe sahip olmamaları nedeniyle anavatanlarına dönen mülteciler, önceki yaşamlarına ait değerleri yani evlerini, mallarını veya topraklarını geride bulamamaktadırlar. Bunlar, savaş zamanında ya yağmalanmakta ya da organize suç örgütleri tarafından el konulmaktadır. Peki anavatanına dönmek isteyip de devleti tarafından dönmeleri istenilmeyen mülteciler yok mudur? Bugün Afrika’da binlerce mülteci bu durumdadır. Merkezi hükümetler, genellikle ekonomik nedenlerden dolayı bu vatandaşlarının geri dönüşlerini engellemeye veya kısıtlamaya çalışmaktadırlar. Kısacası, bazı durumlarda “mülteciler vatandaşlaşamamakta” ve “vatansız” olarak kabul edilmektedirler.

5.3. AVRUPA BİRLİĞİ VE MÜLTECİ SORUNSALI

5.3.1. Mülteci Politikaları

Avrupa’nın, II.Dünya Savaşı sonrası iki bloğa bölünmesi nedeniyle her iki tarafça kabul edilen bir mülteci rejimi önceki bölümlerde anlatılan nedenler sebebiyle geliştirilememiştir. Coğrafi bölünmüşlüğün yanında bloklarda hakim olan ideolojilerin de birbirinden farklı ve hatta karşıt olması nedeniyle toplumlar arası yabancılaşma ortaya çıkmıştı. Her iki kutup da farklı kimlik tanımlamaları yapmıştı. Batı Avrupalı devletler için “sosyalist”, S.S.C.B. ve Doğu Avrupa için de “kapitalist” aynı anlama geliyordu: Sistem Karşıtı ve Öteki.

Batı Avrupalı devletlerin, mülteci rejimini etkileyen sosyal, iktisadi, siyasi ve askeri sonuçları doğuran süreçler bulunmaktadır. Avrupa'nın kimlik algılaması ve tarihsel süreci, II.Dünya Savaşı sonrası kurulan iki kutuplu dünya düzeni, sömürgecilğin tasfiyesi, Soğuk Savaş sonrası ve 21.yy.da ortaya çıkan yeni dünya sisteminin doğası başta olmak üzere Avrupa Birliği'nin yapılaşma sürecinde yaşanan tartışmalar Avrupa'nın bugünkü mültecilik algılamasını yaplandırmıştır.

Avrupa Birliği (AB)'nin kurulmasına yönelik çabalar daha ortaçağda başlamış ve bu görüşler 19. yy.da yoğunlaşmıştı. Ancak yaşanan dünya savaşları nedeni ile Avrupa'da eski Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'na benzer bir yapılanma ortaya çıkmamıştı. II.Dünya Savaşı sonrası oluşturulan A.T. ise AB için ilk adımdı (Marrus 1985:118). Ama A.T.'den AB'ye geçiş ancak Soğuk Savaş'ın bitişiyle mümkün oldu. Bu nedenle de AB'nin 20. yy. sonlarındaki mülteci politikalarını ve algılamasını etkileyen başat konu Soğuk Savaş düzeninin yıkılmasıdır.

AET üyeleri "sürekli ve kapalı bir birlik" yaratabilmek için göç, sığınma ve mülteci politikalarını da bu doğrultuda uyumlaştırmaya çalışmışlardır. Temel amaç, sosyal dayanışmanın sağlandığı, çokkültürlülük içerisinde birliğin kurulduğu, ekonomik olarak da dünya sisteminde küresel egemen bir gücün olduğu bir Avrupa yaratmak olmuştur (Sezgin 2005:192). Üye devletler bu amaç doğrultusunda bir takım hukuki düzenlemeler yapmışlardır. Bunlardan önemli olanları şunlardır:

Avrupa Tek Senedi (Single European Act): 1986 yılında alınan bu karar ile Avrupa Birleşmesi'nin önü açılmıştır. 1992 yılından itibaren "tek bir iç pazar" oluşturulmasına; ayrıca mal, hizmet, sermaye ve insanların serbest dolaşımına da karar alınmıştır (Özdemir 2001:2-3).

Dublin Sözleşmesi (Dublin Convention): Soğuk Savaş düzeninin yıkılmaya başladığı 1990 yılından itibaren yoğun bir mülteci ve göçmen akınına uğrayan Avrupa devletlerinin, mültecilerin neden olduğu mali ve sosyal yükü paylaşmak istememesi üzerine bir toplantı yapılmıştır. Toplantıda alınan kararlar Dublin Sözleşmesi olarak deklare edilmiş ve 1 Eylül 1997'de yürürlüğe konulmuştur (BMMYKTT 2005:269).

Kararlara ait metinlerin yorumlanması sonucunda şu tespitler ortaya çıkmaktadır: Mülteciler, Batı Avrupalı devletlerin kendilerini kabul etmek istememesi nedeniyle Avrupalı devletler arasında sürekli gidip gelmekte idiler. Bu hareketlilik de devletlerin egemenliğini tehdit ettiği düşünülmüyordu. Bu hareketliliği engellemek için de bir mültecinin değerlendirilmesinden hangi

Avrupalı veya dışındaki devletin sorumlu olduğuna karar verilmesi gerekiyordu. Bu sözleşme de böyle bir politikanın Batı Avrupalı devletler tarafından uygulanmaya başlandığının dünyaya ilanı olmuştur. Politikaların uygulanmasının ardından ise hiçbir Batı Avrupalı ülkenin kabul etmek istemediği ve ülke ülke dolaştıktan sonra, gerek parası bittiğinden ve gerek ise ümidi kalmadığından, kaçak yaşamayı bir alışkanlık haline getiren insanlar yani “uydu mülteciler” ortaya çıkmıştır.

Schengen Sözleşmesi (Schengen Convention): 1986 Avrupa Tek Senedi’nin uygulanmaya başlatılmasıdır. 1990 yılında yapılan sözleşme 1 Eylül 1993 yılında yürürlüğe girmiştir. A.B.’nin yani sınırlar içerisinde Avrupalıların, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımının sağlanabilmesi için dış sınırların kontrolünü arttırmak için alınan bir kararlar bütünüdür. Bu kararı kabul eden üye devletler polis ve adli işbirliğini artırmış ve ortak vize politikaları uygulamaya başlamıştır (BMMYKTT 2005:103). Açıkçası A.T. üyesi devletler, A.T. deklare edildiği gibi ulus-devletler üstü bir yapı olmasına rağmen, bir ulus-devletin kurulduğunda ilk uygulamaya başladığı sınır egemenliği politikalarını uygulamaya başlamışlardır. Böylece sınırların, yabancılara (mülteci, göçmen vb.) ve yabancı mallara karşı nasıl kapatılacağı belirlenmiştir.

*Avrupa Birliği Antlaşması (Treaty on European Union):*1992 Maastricht Antlaşması olarak da bilinen “Avrupa Birliği”nin kurulma antlaşmasıdır (Özdemir 2001:2-3). Söz konusu antlaşma yani Avrupa Birliği 1 Kasım 1993 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Adalet ve iç işlerine ilişkin hukuk da belirlenmiştir (BMMYKTT 2005:84). En önemlisi ise “A.B. Vatandaşlığı”nın içeriği tanımlanmıştır. Elbette ki bu tanım yapılr iken de kimin A.B. vatandaşı olabileceği ve kimlerin olamayacağı belirlenmiştir: “Birliğe üye devletlerin her hangi birinin vatandaşı olan her birey A.B. Vatandaşı’dır”. Aslında çok açık, kısa ve de net bir ifade. Ancak anlamı çok daha geniş ve derindir. Nitekim, ne anlama geldiği aynı antlaşmanın diğer bir metninde ortaya konmuştur. Sınır ve göç politikaları üye devletler arasında uyumlaştırılacak, birinin kabul etmediği mülteci veya göçmeni diğeri de kabul etmeyecektir. Kısacası, “A.B. Vatandaşı Olmak”, A.B.’nin halihazırdaki sosyal, siyasi, iktisadi ve coğrafi şartları nedeniyle “prestij sahibi olmak” ile eş anlamlıdır. Herkesin bu prestije sahip olması mümkün olmayacağından; sınırlar ve sosyal dayanışma korunup arttırılmaya çalışılacak; ancak ideolojik olarak karşıt bir rakibin ortaya çıkmaması için de Çevre-ulus-devletler küreselleşme adı altında bölünmeye devam edecektir. Son zamanlardaki “A.B. Anayasası Referandumu” da A.B.’nin muhafazakar ideolojiler üzerine kurulduğunu da göstermiştir.

Londra Kararları (London Resolutions): 1992 yılında Devletlerin göçten sorumlu bakanları tarafından temel olarak 3 ana karar alınmıştır: (1) Asılsız kabul edilecek sığınma taleplerinin nitelikleri belirlenmiş ve belirlenecektir, (2) Mültecilerin transit olarak geçtikleri veya dönebilecekleri 3. Güvenli Ülkeler belirlenecektir, (3) Zulüm riski bulunmayan ülkeler belirlenecektir (BMMYKTT 2005:130).

Roma İmparatorluğu'nun doğal ve doğal olmayan sınırları mevcuttu. Fransa'daki Ren Nehri ile Merkez Avrupa'daki Tuna Nehri doğal sınırlar olarak Avrupa'yı güney (Latin) ve kuzey (Anglo-Sakson) olarak ikiye bölüyordu. İmparatorluğun güney sınırı ise denize çıkıyordu ve doğal olarak da açıktı. Bunun için de muazzam bir deniz gücü oluşturulmuş ve sınırlar güvence altına alınmak istenmişti. Elbette ki bu tedbirler bugünkü teknoloji ile kıyaslanamayacak ölçüde idi. İngiltere'de ise kuzeydeki İskoçlara karşı yapılan Hadrian Duvarı da Romalı askerlerce inşa edilmişti.

20. yy. sonunda A.B.'nin kurulma çalışmaları ile birlikte Avrupa'nın sınırlarına yeni duvarlar örülmeye başlanmıştır. "Avrupa Kalesi" ifadesi de buradan türetilmiştir. Kale'nin oluşturulmaya başlanması ile birlikte ortaya çıkan tablo şöyle olmuştur:

1. A.B. üyesi devletlerin herhangi birinden "vize" almayan hiçbir kimse (mülteciler dahil) A.B. topraklarına kabul edilmeyecektir.
2. Seyahat firmalarına yönelik kontroller sıklaştırılacak; "vize"siz yolcu taşıyan acentaların sözleşmeleri iptal edilecektir. Böylece kontrollerin daha sınır ötesinde acentalar tarafından yapılması sağlanacaktır.
3. A.B. sınırları ötesinde bulunan ülkelerde "göçmen irtibat büroları" oluşturulacak ve yerel idareye destek sağlanacaktır. Bu acentalar kanalıyla Çevre ülkelerin içişlerine de karışılmış olacaktır.
4. Tüm çabalara rağmen sınırlara kadar gelmeyi ve hatta sınırı geçmeyi başaran mülteci veya göçmenlere karşı da "3. güvenli ülkelere geri gönderme" ve "zulüm riski bulunmayan devletler geri gönderme" prensipleri uygulanacaktır. Bu politikanın önemli bir kaç sonucu bulunmaktadır:

A. II.Dünya Savaşı öncesinde Hitler'in politikalarından kaçan Yahudi mültecileri korumak için B.M. tarafından ortaya atılan ve nihayetinde bugünkü İsrail devletinin oluşmasını sağlayan "principle of non-refoulement" yani "geri göndermeme ilkesi" ihlal edilmektedir.

B. A.B. sınırları dışında sözde güvenli ülkeler belirlenerek 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin ulus-devlet sorumluluğuna verdiği "sığınma doğal bir insani haktır" ilkesi ihlal edilmektedir.

C. İnsan haklarına karşı yükümlülük Çevre-ulus-devletlerin omuzlarına yüklenmek istenmektedir. II.Dünya Savaşı sonrası kurulan dünya sistemine ait liberal ekonomi ve ahlaki kuralları sonrasında, savaşın üzerinden 60 yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen, ulusal bir ekonomik gücü hala elde edememiş olan Çevre-ulus-devletlere yeni insani ve ekonomik krizler yaşatılmak istenmektedir.

Ç. Zulüm yani şiddet riski bulunmayan devletler ifadesi kullanılarak şiddetin sadece devlet kaynaklı olabileceğinin altı çizilmiştir. Halbuki mülteci rejiminin asıl amacı bir insanoğlunun maruz kalabileceği “şiddet” eyleminin “faili”ni tespit etmek ve bu failleri cezalandırmak değildir; aksine şiddete maruz kalan bireyleri tespit etmek ve onlara yardım etmektir. Mülteci haklarının sağlanmasına yönelik yöntemlerin merkezine faillerin cezalandırılmasının konulması “mülteci rejimi”ni genişletmez; aksine insanlık açısından “hakların” daraltılmasına neden olur.

D. Şiddetin faili olarak devletin kabul edilmesi demek siyasi bir kurum olan devletin dışında kalan tüm örgütlerce uygulanacak şiddetin dışarıda bırakılması anlamına gelmektedir. Terör ve iç savaş nedeniyle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan kişilerin de mülteci rejiminin dışında kalması demektir. Teröre karşı mücadele etmek her modern devletin görevi olduğuna göre terörden etkilenen kişilere de sınırlar içerisinde veya dışında fark gözetmeksizin yardım etmek gerekmektedir. Bu nedenler ülkelerinden ayrılmak zorunda kalanlara destek sağlamamak aynı zamanda terörün güçlenmesine de hizmet edecektir.

A.B.’nin aldığı kararlar sonucunda “Avrupa Kalesi”nin oluşturulmasının zamanla sosyal etkileri de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bazı siyasi partiler ve medya organları, Avrupa’daki milliyetçi oyları almak için “yabancı düşmanlığı”nı ve “mülteci/göçmen karşıtlığı”nı kullanmaya başladılar. Bu bir yandan halkın yabancılara karşı hoşgörüsüz olmasına neden olur iken; diğer yandan da A.B. Vatandaşlığı bilincinin yapılaştırılması çabaları olarak da kabul edilmektedir. Ancak bunun oluşmaya başlaması ile halihazırda A.B. Vatandaşı olan ancak ulus olarak Avrupa menşeli olmayan kişilere karşı da propagandaların yürütülmesi A.B. içerisinde sosyal ve siyasi krizlere neden olmaktadır. A.B., şuan sınırların kontrolünü sağlayarak yabancı girişlerini kontrol altına almak ve kısıtlamak çabasıdadır. Böylece, halihazırda A.B. Vatandaşı olan eski göçmen ya da mültecilerin, kendi öz kültürleri ile birleşerek bir topluluk oluşturmalarının önüne geçmeyi de hedeflemektedir.

Amsterdam Antlaşması (Treaty of Amsterdam): 1997 yılında yapılan bu antlaşma ile de A.B. üyesi devletlerce 1999-2004 tarihleri arasında ortak bir göç ve sığınma politikasının geliştirilmesi yükümlülüğü verildiğinin altı çizilmiştir. (BMMYKTT 2005:74). Schengen Antlaşması’na taraf olan ve olmayan devletlerin ortak karar almaları istenmiştir (Özdemir

2001:4). Mülteci politikaları hakkındaki otoritenin A.B. Konseyi'nde olduğu ve Avrupa Parlamentosu'nun da danışmalık yapacağı belirtilmiştir (BMMYKTT 2005:78).

Amsterdam'da yapılan toplantı sonrasında 1998'de mülteci rejimi açısından ilginç bir gelişme yaşanmıştır. Avusturya'nın dönem başkanlığı sırasında "Göç Strateji Dokümanı" ve "Savunma Hattı" hazırlanmıştır. 1951 Sözleşmesi'nin yetersiz olduğu, A.B.'yi korumadığı, bu dokümanın Sözleşmesi'nin yerine geçmesi teklif edilmiştir. Dokümanın metinleri incelendiğinde ise, özet olarak, mültecilerin kaçak göçmenlerle aynı kategoride kabul edildiği, daha açık bir ifade ile "düşman" olarak algılandığı ve bir düşmana karşı ne yapılması gerekiyor ise (öldürme ifadesi kullanılmamıştır) mültecilere karşı da aynısının uygulanmasının gerektiği belirtilmiştir. A.B. dışı çokkültürlü diğer ülkelerden (Örneğin; Avustralya) gelen tepkiler nedeniyle söz konusu teklif geri çekilmiştir. Ancak, A.B.'nin mültecilere ve "öteki" kimliklere karşı olan algılamasını yansıtmaması bakımından bu eylemin dikkate alınması gerekmektedir.

Tampere Avrupa Konseyi Toplantısı (European Council Meeting at Tampere): A.B. Devlet Başkanları ve Başbakanları seviyesinde yapılan toplantıda mültecilere ilişkin geniş bir çerçeve çizilmiştir. Sığınma talebinin haklılığı kabul edilmiştir (Sığınma hakkı, 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde de bulunmaktadır.). A.B. genelinde kabul görecektir ve 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne dayandırılacak bir "Sığınma Sistemi"nin geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır (BMMYKTT 2005:101-111). Ne kadar ilginçtir ki, 1951 Sözleşmesi ilk olarak Avrupa için çıkarılmıştı. O dönemlerde Batı Avrupalı devletler, sosyalizmi tehdit olarak algıladığından, Avrupa'daki sosyal düzeni ve dayanışmayı sağlayarak ekonomik kalkınma programlarının hızla uygulayabilmek, ulus-devlet ve vatandaşlık tanımlamalarını yapabilmek, dünya sistemi içerisinde egemen bir aktör olabilmek için mültecilik sorunsalının çözümüne yönelik uygulamalar başlatmışlar idi. Hatta A.B.D.'nin Avrupalı asıllı vasıflı mültecileri Avrupa dışına taşımalarına da karşı çıkmışlardı. Sonuçta ise Sözleşme hazırlanmış ve UNHCR kurulmuştu. Batı Avrupa menşeli olan Avrupa Birliği bugün "mültecileri" ve "mülteci rejimi"ni bir sorun olarak görüyor.

A.B.'nin son genişlemesinden yani 10 ulus-devletin daha A.B. üyesi ülke ve vatandaşlarının da "A.B. Vatandaşı" olmalarından sonra dahi gündemi yine "mülteciler ve göçmenler" oluşturmaktadır. Sınır kontrollerini sağlamaya yönelik düzenlemelere devam edilmektedir. Avrupa'ya ulaşan mülteciler güvenli ülke olarak belirlenen Çevre-ulus-devletlere geri gönderilmektedir. Kuzey Afrika ülkeleri olan Libya, Cezayir ve Fas'ta kamplar kurulmaktadır. Kurulan bu kamplarda ise mülteciler, eski durumlarını arar hale gelmektedirler. İşbirliği yapılan

ülkelere siyasi bazı avantajlar da sağlanmaktadır. Libya'ya uygulanan silah ambargosunun Ekim 2005'te kaldırılmış olması buna örnek verilebilir (USCRI 2005:47).

Sonuçta; A.B.'nin mülteci rejimine yaklaşımı uluslararası güç ilişkileri ve siyasi hesapların sonucuna göre yapılmakta ve mültecilere sağlanacak haklar da genellikle siyasi politikalara göre belirlenmektedir.

5.3.2. Avrupa Birliği'nin Açmazları

Kapitalizmin merkezileşmesine paralel olarak Avrupa'da sosyal refah artmıştır. Bu artışın bir sonucu olarak da ortalama insan ömrü uzamıştır. Kapitalizmle birlikte gelen bireysellik ve uzmanlaşmanın ön plana çıkmasıyla da toplum yapısı farklılaşmıştır. Doğum oranı giderek azalmaktadır. Kısacası Avrupa nüfusu yaşlanırken; aynı zamanda azalmaktadır da. Yaşlı nüfusun ekonomiye yük getirmesinin bir sonucu olarak halkın refah seviyesi de etkilenmektedir. A.B., uzmanlık dışındaki işleri yapacak işgücü sıkıntısı da yaşamaktadır (UNHCR 2000:172-173). Azalan nüfus aynı zamanda A.B.'nin savunulmasında kullanılacak asker sıkıntısını da ortaya çıkarmaktadır. İleride kurulabilecek bir A.B. Ordusu'nun çoğunluğu göçmen yabancılardan oluşturulması dahi gündeme gelebilecektir. Ancak 1949 yılında bir emniyet supabı kurumu olarak Batı Bloku tarafından kurulan NATO'nun Soğuk Savaş'ın bitmesine rağmen hale var olması, muhtemel bir A.B. Ordusu'nun oluşturulması önündeki en büyük engeldir. A.B.D., A.B.'nin "Avrupa Askeri Düzen"ini kurmasını, yani Mills'in ifadesi ile "iktidar seçkinleri"nin bir bacağına oluşturmasını desteklememektedir. A.B.'nin müşterek ordusundan şimdilik muaf olması da A.B.D.'ye olan bağımlılığının devam etmesine neden olmaktadır. Kısacası, 1975'de kurulan G-8 içerisindeki "askeri düzen" A.B.'den ziyade hala A.B.D. menşelidir (Wallerstein 2001:121).

A.B.'nin kurumsallaşması yönünde önemli bir adım olan "A.B. Anayasası" halk referandumuna sunulurken onaylanması ise sorun olmaya devam etmektedir. Özellikle 2005 yılında Fransa ve arkasından Hollanda'da yapılan referandumların "hayır" ile sonuçlanması A.B.'nin kurumsallaşma sürecini sekteye uğratmıştır. Kısacası, A.B., ordusunu henüz oluşturamamanın yanında bir de onaylanmış bir "A.B. Anayasası"ndan da şimdilik mahrumdur. Anayasa'nın eksikliği "siyasi düzen"i tamamlanmasını sekteye uğratmaktadır. A.B.'nin bunu başaramaması, şimdilik, Avrupa'nın A.B.D.'ye olan bağımlılığının devam etmesini koştulamaktadır. Ancak bu bağımlılık, Çevre'nin Merkez'e olan bağımlılığı ile aynı anlamı taşımamaktadır. G-8 içerisinde yer alan, A.B. dahil, Merkez-devletler, "siyasi" ve "askeri"

düzenler için A.B.D.'ye bağımlıdır. Çevre-ulus-devletler ise bu bağımlılıkların yanında “ekonomi düzeni” açısından da Merkez’e bağımlıdır; yani topyektin bağımlıdır.

A.B.’de çıkan “hayır”ların farklı aktörler için farklı anlamları ortaya çıkmıştır. A.B.’nin kurumsallaşamaması A.B.D. için, Fransız solu için, Fransız sosyalistleri için, yabancı düşmanları için bir kazanç olarak kabul edilir iken; Fransız alternatif küreselleşmecileri için ise kayıp olarak kabul edilmiştir.

A.B. sınırları içerisindeki “yabancı düşmanlığı”nın artıyor olması, nüfusun azalması ve yabancı işçilere olan ihtiyacın ortaya çıkması da göz önüne alındığında, A.B. için büyük sorun teşkil etmektedir. A.B.’deki neo-liberalizm yani küreselleşme karşıtlığı “yabancı düşmanlığı” ile aynı anlamları ifade etmektedir (Sezgin 2005:141). Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde A.B.D.’de gerçekleşen ve ardından Batılı monoistlerce “öteki” olarak tanımlanan “İslamiyet” ile özdeşleştirilmeye çalışılan “terör eylemleri” sonrasında, A.B. sınırlarındaki Müslümanlara karşı eylemlerde artış görülmektedir. Küreselleşme karşıtlarının, A.B. Anayasası’nın A.B. vatandaşları tarafından kabul edilmesi sürecinde etkin olmaya devam edecekleri göz önüne alındığında, A.B.’nin sınırlarını yabancılara ve özellikle de “Müslüman mülteci ve göçmen”lere kapatması olasıdır. A.B.’nin uyguladığı mülteci politikaları göz önüne alındığında bu olasılık ortadan kalkmakta ve bir gerçekliğe dönüşmektedir. Ancak, Müslüman mülteci ve göçmenlerin yanında halihazırda A.B. Vatandaşı olarak Avrupa’da ikamet etmekte olan Müslüman kimlikli halk ile öz vatandaş olarak kabul edilen Avrupa menşeli kimlik arasında sağlanması gereken dayanışmanın temeli de araştırılmalıdır.

A.B. kurumsallaşmasını tamamlayarak dünya sistemi içerisinde egemen bir güç olmak yolunda çaba sarf ederken; buna paralel olarak da insan haklarına ait yükümlülüklerini de yerine getirmelidir. Nitekim, 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1951 Mülteci Hakları Sözleşmesi’nin her ikisi de Avrupa’da üretilmiştir ve insanlar arasında “ırk, cinsiyet, din, dil, renk, kültür, siyasi görüş...” nedeniyle ayırım yapılmamasını vurgulamaktadır.

Diğer bir taraftan ise Avrupa’ya yasal giriş yolları kapandıkça mülteci, sığınmacı ve diğer göçmenler özellikle Batı Avrupa’ya ulaşabilmek için giderek farklı yollar aramaya başladılar. Bu arayışlara paralel olarak da yeni örgütler ortaya çıkmaya başladı: İnsan tacirleri ve insan kaçakçıları.

2000 yılında yayımlanan Göçmenlerin Karadan, Denizden ve Havadan Kaçırılmalarına Karşı Birleşmiş Milletler Protokolüne göre “İnsan Kaçakçılığı”:

“Bir insanın milli veya sürekli ikamet iznine sahip olmadığı bir devlete yasadışı yollardan girmesine dolaylı veya dolaysız olarak mali veya diğer bir menfaat sağlamak maksadıyla yataklık etmektir.”

Avrupa Birliği Bakanlar Komitesi tarafından 2000 yılında yapılan tanıma göre “İnsan Ticareti”:

“İnsanların, seks, organ ticareti, kölelik veya diğer bir istismar amacıyla, kendi rızalarıyla bile olsa baskı, şiddet, tehdit, yaralama, kandırma, otoriteyi kötüye kullanma veya acizliğinden yararlanma yoluyla özel veya tüzel kişiler ile ulaştırma veya diğer sömürü amaçlı örgütler tarafından yasal veya yasadışı yollarla göç ettirilerek elde edilmesi, satın alınması veya satılmasıdır.”

Bu örgütler, mültecilerin savunmasızlıklarından yararlanarak onları kullanmaya başladılar. Mülteciler üzerinden milyonlarca dolar kazandılar ve hala da kazanmaya devam ediyorlar (USCRI 2005:124).

6. BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME: VATANDAŞLIĞIN MÜLTECİLEŞTİRİLMESİ

Dünya, rekabet eden aktörlerce yeniden üretilen sistemlerden oluşmaktadır. Aralarında sürekli bir rekabetin olduğu aktörlerin sistemi olarak dünya, “ulus-devlet” kavramının, 1618-1648 yılları arasında süren “30 Yıl Savaşları (Din Savaşları)” sonrasında, Avrupa’da ilk olarak ortaya çıktığı kabul edilen 1648 Vestefalya Antlaşması’ndan bugüne kadar çok değişmiştir. Özellikle Sanayi Devrimi, Fransız İhtilali ve sonrası, 20. yy.da yaşanan I. ve II.Dünya Savaşları, yarım yüzyıla yakın süren Soğuk Savaş Dönemi, toprak ilhakına dayanan sömürgeciliğin tasfiyesi ve neo-liberal dönemin başlaması dikkate alındığında ulus-devlet temelli kabul edilen dünya sisteminin evrim geçirdiğinden bahsetmek mümkündür.

Mültecilik sorunsalı da ulus-devlet yapısının kabulü sonrasında ilk kez 17. yy. sonlarında Fransa’da ortaya çıkmıştır. Öyle ki ilkel çağlarda yabancı veya öteki olarak adlandırılan göçmenlere yönelik tepkiler genellikle toplumsal boyutta kalır iken; ulusal vatandaşlığın resmi kabulü ile birlikte bu tepkilere siyasi boyut da eklenmiştir. Fransa Krallığı tarafından, uluslaştırma politikaları çerçevesinde, vatandaşlığa kabul edilmeyen Reformistler 1685’de sınır dışı edilmiş ve mülteci konumuna düşmüştür.

Mültecilik sorunsalına ilişkin uluslararası anlamda ilk çalışmalar ise I.Dünya Savaşı sonrasında kurulan ve araştırmamızda “emniyet supabı kurumu” (Coser 1956:58) olarak adlandırılan Milletler Cemiyeti’nce gündeme getirilmiştir. Ancak savaş sonrasında, 30 Yıl Savaşları sonrasına benzer şekilde, Avrupa gündemini en çok meşgul eden konunun “ulusal vatandaşlığın” tanımlanması olması; ulus-devletler tarafından vatandaşlık kavramının yanında genelde “azınlık hakları” ile ilgilenilmesi nedeniyle mülteci haklarına ilişkin uluslararası kuralların oluşturulması için yürütülen çalışmalar çözümsüz kalmıştır. Böylece I.Dünya Savaşı sonrasında ulus-devlet temelli kurulan dünya sistemi ile ulus-devlet ve vatandaşlık arasında kurulan ulusal sosyal sistemin varlığı “mülteci rejimi” hakkındaki tartışmaların uzamasına neden olmuştur. Bunun asıl nedeni de mültecilere ait problemlerin, devlet-vatandaş arasında kurulan düzenin dışında bir müdahale gerektirmesi olmuştur.

Araştırmamızın odağı olan II.Dünya Savaşı da öncekine benzer şekilde çok taraflı ulus-devletlerin katıldığı uzun soluklu çatışmalar bütünü olmuştur. Ancak bu savaş, sonuçları dikkate alındığında tarihteki diğer tüm öteki savaşlardan çok daha büyük etkiler yaratmıştır. Savaşların doğası gereği ulusal iktidarlar değiştiği gibi küresel anlamda da iktidarlaşma ortaya çıkmıştır. Bu iktidarlık ise iki kutuplu olmuştur. İdeolojik temellere dayanan bu kutuplaşma savaş sonrası dönemi ve mülteci rejimine yaklaşımları da tamamen etkilemiştir. II.Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında hazırlanarak evrenselleştirilen ve dünyadaki tüm ulus-devletlerin ve vatandaşlarının önüne konulan antlaşmaların sosyolojik tahlilinde aşağıdaki çıkarsamalar tespit edilmiştir:

1. Savaş sırasında 1944 yılında I.M.F. ve D.B. kurularak “dünya ekonomi düzeni”, 1945 yılında B.M.’nin kurulmasıyla “dünya siyasi düzeni” ve atom bombasının icadı ile “dünya askeri düzeni”; 1948, 1949 ve 1951 Cenevre Sözleşmeleri ile “dünya ahlaki sistemi” Merkez-devletleri tarafından belirlenmiştir.
2. Merkez, A.B.D. ve S.S.C.B. tarafından oluşturulmuştur. Merkez içerisinde ise Batı ürünü olan liberal kapitalist ideoloji ağır basmıştır.
3. Sözleşmelerde “birey”e vurgu yapılmasına rağmen “insan hakları” evrensel olarak sözde kabul edilmiş; Merkez dışındaki ulus-devletler Merkez ile eşit kabul edilmemiştir. Buna rağmen sözleşmelerde yer alan birey odaklı evrensel haklar, onlara saygı duyması ve gerçekleştirmesi gereken tek kurum olarak egemen oldukları kabul edilen (!) modern “ulus-devlet”lerin sorumluluğuna verilmiştir.
4. Eşit olmayan ulus-devletler Çevre’yi oluşturmuş ve Merkez’in Çevre’yi sömürebilmesi için hukuki tüm altyapı hazırlanmıştır. Sömürüye açık bırakılan Çevre-ulus-devletlerin vatandaşları da Merkez vatandaşları ile eşit görülmemiştir.
5. İnsan hakları bireye, birey vatandaşlığa, vatandaşlık da ulus-devlete bağlanmıştır. Bunun sonucunda da:
 - A. Birey’e, insan haklarından yararlanabilmesi için bir ulus-devletin vatandaşı olması koşulu getirilmiştir. Bu bir yerde insan haklarının vatandaş hakları için göz ardı edilebileceği anlamına getirilmiştir.
 - B. Mülteci rejimi her ne kadar oluşturulmuş olsa da; insan haklarına ulaşabilmenin koşulu olarak vatandaş olmanın tanımlanması nedeniyle, mülteci hakları ulus-devlet ile vatandaşlık etkileşiminin dışında bırakılmıştır.
6. Yeni dünya sisteminde “otorite” eşit olarak dağıtılmamış ve hatta dünya sisteminin adaletli olması da tasarlanmamıştır.

Araştırmamızın ana konusu olan 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmesi de diğer Cenevre Sözleşmeleri’nin bir devamı olarak B.M. tarafından hazırlanmış ve 1954

tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme'nin takipçisi ve uygulayıcısı olarak da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) bir emniyet supabı kurumu olarak kurulmuştur. Sözleşme, mülteci rejimi hakkında hazırlanarak evrenselleştirilen ilk uluslararası metindir.

Cenevre Sözleşmeleri'nde bulunan dikotomiler, 1951 Mülteci Sözleşmesi'nde de yer almaktadır. 1948 yılında insan hakları evrenselleştirilip ulus-devletlerin sorumluluğuna verilir iken; mülteci haklarının, Avrupa'nın ve II.Dünya Savaşı'nın merkeze koyularak, bir alan ve mekan ile kısıtlanmasına teşebbüs etmek dahi Sözleşme'nin evrensel değerler taşımaktan ziyade Batı'nın o dönemki çıkarlarını gözettiğini işaret etmektedir.

UNHCR, B.M.'ye bağlı tarafsız bir yardım kuruluşu olarak kurulmuştur ve halen de görev yapmaktadır. Ancak komiserliğe fon sağlayan devletlerin fonu yönetme yetkisine de sahip olduğu dikkate alındığında, UNHCR'ın hiç de tarafsız bir kurum olmadığı ortaya çıkmaktadır. Nitekim, Soğuk Savaş döneminde S.S.C.B.'nin Afganistan'ı işgali sonrasında 3,3 milyon Afganlı Pakistan'a ve 3 milyonu da İran'a sığınarak mülteci durumuna düşmüştü. Ancak Batı etkisinde olan Pakistan'a 1 milyar \$'lık yardım yapılır iken Batı etkisini reddeden İran'a sadece 150 milyon \$'a yakın bir yardım yapılmıştı. Aynı zamanda, Pakistan'da UNHCR tarafından kurulan mülteci kamplarında “mücahitler” yetiştirilerek Kabil'e gönderilmiş, S.S.C.B.'ye ve sosyalist Afgan Hükümeti'ne karşı savaştırılmıştı. Bu süreç ise B.M. ve UNHCR'a kumanda eden egemen güçler tarafından planlanıp yürütülmüştü. O dönemler Batı tarafından özgürlük, demokrasi ve liberalizm talepçisi yani “mücahit” olarak adlandırılan örgütün lideri ve üyeleri bugün ise küreselleşme, neo-liberalizm ve insanlık karşıtı “terörist” ler olarak adlandırılmaktadırlar. Bu konu bu araştırmanın dışında kalmaktadır; ancak bilimsel olarak araştırılarak ortaya çıkarılması da gerekmektedir.

Söz konusu antlaşma ve sözleşmelerin kabulünden sonra ise Merkez tarafından kuralları belirlenen dünya sistemi yine Merkez tarafından yapılandırılmaya başlanmıştır. Ancak, Merkez'in iki kutuplu olması nedeniyle her bir kutup kendi ideolojisi doğrultusunda eylemlerde bulunmaya başlamıştır. Böylece “Soğuk Savaş Düzeni” olarak adlandırılan rekabet, çatışma ve savaş süreci başlatılmıştır.

Avrupa devletlerinin egemenliğinde bulunan sömürgelerde “ulusal bağımsızlık hareketleri” her iki kutup tarafından da desteklenmiştir. Ancak sağlanan destekler hiç de karşılıksız olmamıştır. Ana amaç ideolojinin yayılması ve egemenlik alanının yani sömürü alanının genişletilmesi

olmuştur. Bu uğurda milyonlarca insan ölmüş, kullanılmış, mülteci veya göçmen durumuna düşmüş, açlık yaşamış, doğal kaynaklar ve tabiat tahrip edilmiştir. Kısacası Çevre-ulus-devletler, vatandaşları ve toprakları Merkez'in rekabet, çatışma ve savaş meydanları olmuştur. Hoş bu süreç sonucunda eski sömürgeler yeni ulus-devletlere dönüştürülmüş veya dönüşmüş olsalar da bu ulus-devletler de Çevre'nin ve sermaye piyasasının genişlemesini sağlamıştır, o kadar.

Dünya ekonomi düzeninin “emniyet supabı kurumları” olarak I.M.F. ve D.B. ise bu arada ilk olarak Batı Avrupa'nın yeniden yapılandırılmasına çalışmışlardır. Merkez Sağ'ın otoritesi konumunda olan A.B.D.'nin siyasi ve ekonomik desteği ile Batı Avrupa hem kalkındırılmış, hem korunması için askeri bir teşkilat olan Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı (NATO) da hem içe ve hem de dışa karşı bir “emniyet supabı kurumu” olarak kurulmuştur. Nitekim, Batı Avrupa'nın kalkındırılması demek kapitalizmin liberal ideoloji doğrultusunda yaşatılması ve yaygınlaştırılması demektir. Ancak bu arada A.B.D. Hükümeti tarafından Avrupa'nın A.B.D.'ye bağımlı kalmasına da özen gösterilmiştir. Sonuç olarak Batı Avrupa devletleri, kendi mülteci sorunlarını da hallederek, 10 yıllık bir program sonunda Merkez'deki yerlerini almışlardır.

Avrupa kıtasında II.Dünya Savaşı'na benzer bir savaşın tekrarlanmaması, doğu sınırında bulunan Sosyalist Blok karşısında birlik halinde kalması, Almanya'nın A.B.D. veya S.S.C.B.'ye rakip olmaması ve Ortaçağ'dan beri Avrupalı düşünürlerin büyük hayali olan “Avrupa İmparatorluğu”nun kurulmasına yönelik çalışmalara hız verilmiştir. İlk etapta 6 devletin katılımı ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kısa zamanda önce 9 üyeye, daha sonra 10'a, 1986 yılında 12'ye ulaşmıştır.

Batı Avrupa'nın I.M.F. ve D.B. eliyle kalkındırılması sürdürülür iken çevre-ulus-devletlerin de Merkez'e bağımlı olarak kalkınmaları sağlanmıştır. Nitekim, Cenevre Sözleşmeleri ile ulus-devlet sorumluluğuna verilen “insan hakları”nın “vatandaş”lara eşit olarak sağlanabilmesi için eğitim, sağlık, güvenlik, ulaşım, barınma, istihdam vb. alanlarında iyileştirmelerin ve bunları idare edecek kurumların oluşturulması gerekiyordu. Ancak Çevre-ulus-devletler kaynak sıkıntısı çekmeleri nedeniyle Cenevre'de belirlenen “insan hakları”nı sağlayamamakta idiler. Bu noktada esasen kuruluş amaçları ulus-devletlerin kalkınma programlarına destek sağlamak olan I.M.F. ve D.B. görevini yapmaya başlamıştır. 1953'de göreve başlayan her iki kurum da daha ilk yıllarında 2 stand-by antlaşması imzalamışlardır. Bu ilk antlaşmalar ile 55 milyon \$'lık kredi sağlanmıştır. Bu kurumların etkileri, yetkileri ve sağladıkları krediler daha sonraki yıllarda

artarak devam etmiştir. 1957’de 9 stand-by ve 1,195 milyar, 1968’de 31 stand-by ve 2,227 milyar, 1977’de 17 stand-by ve 5,475 milyar, 1983’de 25, 025 milyar, 1992’de 22 stand-by ve 19,203 milyar , 2000’de ise 16 stand-by ve 56,921 milyar \$’lık kredi sağlamışlardır. Sonuçta Çevre’de devlet kontrollü de olsa kapitalizmin yaygınlaştırılması, buna paralel olarak da brujuvazinin desteklenmesi veya yaratılması, kentleşmenin sağlanması, organik işbölümünden mekanik işbölümüne geçilmesi ve Çevre-vatandaşlarının kapitalizme bağımlı kılınması sağlanmıştır.

1973 yılında yaşanan Petrol Krizi’nin ardından 1975 yılında Merkez’in adı G-7 olarak değiştirilmiştir. G-7 tarafından o tarihte alınan kararlara “Washington Konsensusu” denilmektedir. Bu konsensus ile “neo-liberalizm” olarak adlandırılan yani “ekonominin küreselleşmesi” dönemine girildiği Çevre-ulus-devletlere bildirilmiştir. Neticede, II.Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında kurulan “emniyet supabı kurumları” ile Çevre-ulus-devletlerin ve vatandaşlarının akıbetleri Merkez’in inisiyatifine bırakılmış idi. Neticede galipler, mağlupları sömürme hakkına sahiplerdi; her ne kadar B.M. antlaşmaları ve sözleşmelerinde tüm insanlar ve tüm devletler eşit kabul edilmiş olsa da.

Böylece, Çevre ulus-devletin egemenliğinde yer alan kamusal alanlar, 1973’teki kriz sonrasında Merkez’de yer alan devletlerce üretilen neo-liberal ideoloji yani küreselleşme ile özel alana kaydırılmıştır (özelleştirilmiştir). Demokratikleşme, sivilleşme ve insan hakları bağlamında ortaya çıkan ulus-devletin ekonomiden elini çekmesine yönelik Merkez menşeli politikalar sonucunda da, II.Dünya Savaşı sonrası Çevre-ulus-devlet ile vatandaşlık arasında kurulan toplumsal dayanışmanın içeriği de farklılaşmaya başlamıştır. Neo-liberalizm olarak adlandırılan bu yaklaşım, devletin egemen-bağımsız statüsünün “sermaye hareketliliğinin” dışında kalacak biçimde sürdürülmesinden yana bir tavır sergilemiştir ve halen de sergilemektedir.

II.Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan ve ulus-devletler arası olarak kabul edilen kurumlar bugün birer büyük güç kaynağı olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Kurucu aktör devletleri tarafından bu kurumların harekete geçirilmesi ile elde ettikleri güç sonucunda Çevre-ulus-devletlerin yani az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin egemenlikleri de farklılaştırılmıştır. Çevre-ulus-devletler ile vatandaşları arasındaki sosyal dayanışmaya dayanan etkileşim bozulmaya başlamıştır. Kısacası, “emniyet supabı kurumları” görevlerini yapmaya başlamış; dünyanın siyasi, ekonomi ve askeri düzenleri de A.B.D. otoritesindeki Batı’daki “iktidar seçkinleri”nin elinde merkezileşmeye başlamıştır.

1787 yılı Fransa'sında "Tiers Etat" çatısı altında halkı temsil eden, I.Dünya Savaşı'nda yerel sosyalistlerin ve işçilerin dahi silah altına alınmalarını sağlayan, "milliyetçilik akımı"nı kullanarak I.Dünya Savaşı'nın 4 yıl ve "ırkçılık" ideolojisine destek sağlayarak II.Dünya Savaşı'nın 6 yıl sürmesine neden olan Brujuvazi (hem Merkez ve hem de Çevre Brujuvazisi) de, 20. yy.ın sonlarına doğru "neo-liberalizm" yani "küreselleşme taraftarı" olmuştur.

Küresel sermayenin güvenliğini sağlayacak yasal değişikliklerin ulusal kapsamda gerçekleştirilmesinde emniyet supabı kurumlarınca (I.M.F., D.B., D.T.Ö. vb.) gerçekleştirilen küresel düzenlemeler belirleyici rol oynamaktadır. Bu düzenlemeler ile de Çevre-ulus-devletler yeniden yapılandırılmaktadır. Bu düzenlemeleri reddeden, kabul etmeyen ulus-devletler ve vatandaşları (neo-liberal olmayan kapalıdır, kapalı olan tehlikelidir, mantığından hareketle) ise sistem tarafından dışlanmayı göze almak durumunda kalmaktadırlar.

Kapitalizmin karşısındaki en büyük tehlike sosyal kurumlar yani örgütlenmiş bireylerdir. Bu sayıltıdan hareketle; bugün Merkez, ulus-devletin egemenliğini daraltmaya, ulusal kimlikleri bölmeye, kültür birliğini bozmaya, popüler kültürle beslenen kitle toplumu yaratmaya, iktidarın merkeziyetçiliğinden sağladığı egemenliğini yerel idarelere devrettirmeye, yerel idareler yoluyla da sınırlar içerisindeki vatandaşları yani özgürleştirilmiş bireyleri kontrol etmeye çalışmaktadır.

Neo-liberalizmin öne sürdüğü, "good governance" (iyi yönetim), "corporate governance" (şirket yönetimi), "New Public Management" (Yeni Kamu Yönetimi), "post-modern kamu yönetimi", e-devlet vb. değişim öneren yönetim biçimleri ulus-devlet içerisinde iktidar egemenliğinin, yerelleşme bağlamında, zayıflatılarak küresel sermayenin güçlendirilmesine yönelik birer araç olarak kullanılmaktadır.

Neo-liberalizm yani Batı'ya ve özellikle de A.B.D.'ye ait değerlerin küreselleştirilmesi Çevre'deki toplumsal dayanışmayı parçalamakta, ulus-devletin vatandaşı karşısında sosyal güvenliği sağlama kapsamındaki sorumluluklarından kurtulması anlamına gelebilecek yeni bir sürece işaret etmektedir. Tüm bu yeni yapılanmalar, ulus-devlet içerisinde bir bütün oluşturan ve devletin hesap verebilirliği üzerine temsili de olsa kurulu olan "yasama, yürütme ve yargı" süreçlerini parçalayarak; lokal, bölgesel, ulusal, uluslararası ve ulus aşırı alanlar oluşturarak kamusal bütünlüğü bozan, aşındıran ve dolayısıyla hesap verilebilirliği bir anlamda ortadan kaldıran bir yapıyı önermektedir.

Aynı zamanda neo-liberalizm demek, Merkez'deki ekonomi düzeninin, ekonomik buhran karşısında kapitalizmi yeniden yapılandırma stratejisi de demektir. 1990'lı yıllarda yaşanan krizler ve sonrasında ortaya çıkan gelişmeler neo-liberalizm ile hareket serbestliği kazanan finans piyasalarının ve bu piyasalar arasında sermayenin hareketliliğine bırakılan alanın ne kadar geniş olduğunu göstermektedir. Çevre-ulus-devletlerin elinde bulunan toplumsal fazlaların, dış yabancı sermayeye finans piyasalarında sağlanan geniş alan nedeniyle, Merkez'de merkezileşmesinin giderek artmasının altında yatan gerçek neden de budur.

Yeni dünya düzeninde sömürü yönteminin adı ve adresi “Çok Uluslu Şirketler (Ç.U.Ş.)”dir. Bugün 300 Ç.U.Ş.'un varlıkları toplamı, tüm dünyadaki üretim varlıklarının % 25'ini oluşturmaktadır. Dünya ticaretinin % 65'ini 500 Ç.U.Ş. denetlemekte olup, bu şirketlerin % 70'i Merkez-devlet menşelidir.

Araştırmamızın kapsamını oluşturan Avrupa'da ise Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile birlikte birliğin sağlanmasına yönelik çalışmalara da hız verilmiştir. Soğuk Savaş sürecinde Avrupa Ekonomik Topluluğu ve daha sonra da Avrupa Topluluğu adını alan örgüt, nihayetinde 1989 yılında S.S.C.B.'nin dağılmasının ve Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından 1993 yılında hem 15 üyeye ulaşmış ve hem de “Avrupa Birliği” adını almıştır. Birliğin oluşturulması ile paralel olarak “A.B. Vatandaşlığı” da tanımlanmıştır. 2003 yılında son genişlemesini yapan birlik, bugün 25 üyeden oluşmaktadır (Ayrıntılar için bkznz. Bölüm 4 ve 5).

A.B., Avrupa kültür ve medeniyeti üzerine kurulmuş bir birliktir. Yüzyıllar öncesine dayanan hayallerin vücuda gelmesidir. Her yeni kurulan ulus-devletin geçtiği yollardan benzer metodlarla geçmektedir. Sınırlar genişletilmiş ve egemenlik alanı ortaya konulmuştur. İç hukuk düzenlemeleri, dış siyasette birlik, ortak ekonomik kararlar, sermaye ve vatandaşların serbest dolaşımı, A.B. Vatandaşlığının tanımlanması gibi konular nasıl ki modern bir ulus-devlet tarafından da yürütülmesi bekleniyor ise aynı şekilde yürütülmektedir. Bu noktada karşılaşılan bir takım temel çıkmazları da içinde muhafaza etmektedir. A.B. Vatandaşlığının tanımı? Kimler A.B. vatandaşıdır, olabilir, olmayabilir, olamaz ve olmamalıdır?

Bugün A.B., bir kimlik tanımlama uğraşı içerisinde. Araştırma konusu ile ilgili olarak da bir takım uygulamalar yürütmektedir. Mülteci ve göçmenlerin, A.B.'nin kimlik algılamasında “öteki” olarak yer alması nedeniyle çıkmazlar biraz daha karışmaktadır. A.B. nüfusu yaşlanmaktadır. 2025 yılına gelindiğinde dünyadaki ortalama ömrün 69,20 olması beklenir iken; A.B. ortalamasının ise 77,72 olması beklenmektedir (Groningen 2006). Bu durumda A.B. yıllık

olarak ortalama 500 bine yakın yabancı işgücüne ihtiyaç duymaktadır. Diğer bir taraftan ise A.B.'nin kurumsallaşmasının sağlanması için A.B. Anayasası'nın da üye devletlerin halkları tarafından onaylanması gerekmektedir. Bu noktada 2005 yılı içerisinde iki önemli muhalif yanıt alınmıştır: Fransa ve Hollanda.

A.B. içerisinde Anayasa'ya karşı olanların aynı zamanda neo-liberalizm yani küreselleşme karşıtı olmaları da ayrı bir önem kazanmaktadır. Nitekim, bu ülkelerde A.B. Anayasası'na "hayır" yanıtını veren küreselleşme karşıtı A.B. vatandaşları ile II.Dünya Savaşı sonrası kurulan dünya sisteminin halihazırda geçerli olan kuralları nedeniyle gerçekten küreselleşen ve de sömürülen Çevre-ulus-devlet vatandaşlarının, her iki grubun da "küreselleşme karşıtı" olmasına rağmen, "küreselleşme" algılamaları taban tabana zıttır. Anayasa'yı onaylamayan A.B. Vatandaşları, küreselleşmenin sınırları esasen "öteki"ne açtığını, Avrupalı kimliğin dejenere olduğunu ve bu nedenlerle de öteki kimliği istemediklerini savlar iken; Çevre-ulus-devlet vatandaşları ise küreselleşme nedeniyle sömürünün hızlandığını, toplumsal fazlaların Merkez'de merkezileştirdiğini, ulus-devlet kimliğinin kaybolduğunu ve 1948'deki insani haklarının iade edilmesini vurgulamaktadırlar.

A.B., bu çıkmazın çözümüne yönelik olarak sınırlarını her geçen gün daha çok "mültecilere" karşı kapatmaktadır. Hatta mülteciler ile kaçak göçmenler aynı kefiye konulmaktadır. Bunun sonucu olarak da kimin gerçek mülteci olduğunu anlamak bulanıklaşmaktadır. A.B., kurumsal hale gelebilmek için bu açmazlara çözüm arar iken; "mülteci rejimi"ne yönelik "insani" sorumluluklarını da yerine getirmeye çalışmaktadır. Ancak söz edilen insani sorumluluklar A.B.'nin vatandaşlarına karşı olan sorumluluklarını tehdit etmeye başladığında ise "mülteci rejimi" rafa kaldırılmaktadır. Ki yukarıda bahsedildiği üzere A.B. Vatandaşları "öteki" kategorisinde yer alan mültecileri tehdit olarak algılamaktadır.

A.B. tarafından mültecilere yönelik olarak sığınma yollarının her geçen gün daha çok kapatılması sonucunda özellikle son 10 yıl içerisinde "insan kaçakçılığı" ve "insan ticareti"nde büyük artışlar meydana gelmiştir. B.M. tarafından Nisan 2006 ayında açıklanan "insan ticareti raporu"na göre A.B. sınırlarına komşu olan Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Makedonya, Moldova, Romanya, Rusya, Sırbistan-Karadağ, Türkiye ve Ukrayna gibi ülkeler cinsel sömürü amacıyla ticareti yapılan kadın ve kızlar (çoğunlukla 16-24 yaş arası) için bir kaynak ve/veya geçiş ülkesi olarak belirtilmişlerdir. Rapora göre çoğu Asya ve Doğu Avrupa'da olmak üzere 127 ülkede (Almanya, Belçika, Hollanda, İsrail, Japonya, A.B.D. dahil) insan ticareti yapılmaktadır. Aynı şekilde dünya genelinde insan tacirlerinin elinde bulunan her 100

kişiden 87'sinin seks kölesi ve 13'ünün de zorunlu işçi olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Verilen tüm bu örneklerin halihazırdaki mevcut dünya sistemine ait gerçekler tarafından üretilen olguların ürünü olduğu anlaşılmaktadır. Merkez'de yer alan devletler, Çevre-ulus-devletleri sömürmeye devam ettiği sürece de bu örneklerin tükenmeyeceği de ortadadır.

Diğer bir taraftan Merkez tarafından küreselleşme ve neo-liberal politikalar kullanılarak Çevre'nin toplumsal dayanışmasını (ulus-devlet, ortak kültür ve dil birliği, tarih birliği, ulusal para, ulusal onur, ortak ahlak vb.) sağlayan olgular dağıtılmaya çalışılır iken neo-liberal politikaların üreticisi olan Merkez-devletler tarafından topyekün özelleştirme, yerellik, etnik kimlikler, kültürel çeşitlilik, insan hakları vurgulanmasına rağmen; kendileri bunlara uymamaktadır. A.B.D., tarımını ve sanayisini sübvansetmekte, Birleşik'liği oluşturan devletleri ayırtırmayı asla düşünmemektedir. A.B. ise genişlemeye ve birleşmeye devam ederken; içerideki Avrupalı olmayan kimliklerin kökleri ile ilişkisini kesmek için yeni göçmen ve mültecileri kabul etmeme yönünde düzenlemeler yapmaktadır. Kabul edilen göçmen veya mülteciler ise yoğun bir program dahilinde en kısa zamanda asimile edilmeye ve eritilmeye çalışılmaktadır. Japonya ise milli kimliğine toz kondurmadığı gibi; ülkesine en az göçmen ve mülteciyi kabul eden devlet olma özelliğini de korumaktadır.

Bu noktada ise dünyanın Merkez tarafından silahlandırılmasına halen devam edildiğini de belirtmekte fayda vardır. Bugün dünya silah pazarının en büyük satıcıları A.B.D., Fransa, Almanya, Çin, Rusya ve İngiltere'dir. B.M. Güvenlik Konseyi üyesi olan 5 ülkenin de bu listede yer alıyor olması, 1945 B.M. Antlaşması ile bu devletlerin kontrolüne emanet edilen silahsızlanma programlarının ne kadar başarısız olduğunu da göstermektedir. Ayrıca bu devletler, 1933 yılında Nazi Almanya'sı Milletler Cemiyeti'nden ayrıldığında, ülkelerinde hızlı bir silahlanma yarışına başlamışlar idi. Bugün ise kendilerinde nükleer silahlar bulunmasına rağmen; bu silahları veya diğer konvansiyonel silahları geliştirmeye çalışan devletleri dünya barışı için tehdit olarak algılamaktadırlar. Bu yaklaşım da Çevre-ulus-devletin elinde bulunan dışa karşı silah kullanma egemenliğinin elinden alınması olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak; küreselleşmenin ulus-devleti yeniden yapılandırması sürecinde devletin bu güne kadar üstlenmiş olduğu kamusal işlevlerin özelleştirme ile özel alana-sivil topluma bırakılmasıyla; giderek artan miktardaki bir takım hakların da sermayenin ve örgütlerinin egemenlik alanına sokulması doğal bir sonuç olarak karşımızda durmaktadır.

Bu durum başka bir ifade ile II.Dünya Savaşı sonrasında liberal kapitalist ideoloji temelinde oluşturulan dünya sistemi ve bu sistemin baş aktörleri olan emniyet supabı olarak adlandırdığımız kurumların ve bu kurumlarca savlanan uluslarüstü kuralların, ulus-devlete ait ulusal yasama ve yargı sisteminin dışında ve üzerinde kabul edilmesi ile sadece Çevre-ulus-devletin sahip olduğu “egemenliğinin aşındırılması” değil, aynı zamanda “Vatandaşlığın Mültecileştirilmesi”ni de sağlayacak bir süreci de beraberinde getirmektedir.

Çünkü, 21. yy.da ulus-devletin yeniden yapılandırıldığı bu süreçte, 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin sosyolojik tahlilinde anlaşıldığı üzere, Merkez vatandaşlarına kıyasla temel insani haklarına ulus-devlet vasıtasıyla ulaşabilen Çevre-vatandaşı olan bir bireyin esasen kısmi olarak da olsa sahip olduğu haklarının gaspı karşısında sorumlu tutabileceği, hesap sorabileceği mekanizmalar da Çevre-ulus-devletin sınırları dışına çıkarılmaktadır.

Bu durumda 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi’nin sosyolojik yorumunda “vatandaşı olduğu devletin egemenliğini ve sınırlarını aşarak öteki bir devletin egemenliğini arayan ve kendi devletin egemenliğini sınırlar ötesinde sorgulayan birey” olarak karşımıza çıkmakta olan bireysel bir eylem olarak “mülteciliğin” yanında “vatandaşlığın da mültecileştirildiği” bir ortamın yaratılmaya çalışıldığı açıkça anlaşılmaktadır.

Bir başka ifade ile bugün özellikle küreselleşmenin etkisiyle birlikte Merkez’in eliyle giderek fakirleşmekte olan az gelişmiş ülkelerden Avrupa ve diğer Merkez ülkelere yönelik artarak devam eden “kaçak göç” olarak adlandırılan olguya katılan bireyler ile klasik anlamı ile sığınma talep eden bireyler yani “mülteciler” arasındaki fark da bulanıklaştırılmıştır. Bunun nedeni ise ulus-devletin kabulü sonrasında, bireyin, insani haklarına kavuşabilmesi için önüne konulan “vatandaşlık” kavramına ve bu şartı gerçekleştiremeyen bireylere atfedilen “mültecilik” kavramlarına ait anlamların aşılması olmasından başka bir şey değildir.

Neticede bugün, gerek vatandaşı olduğu ulus-devlet tarafından veya bu devletin egemenlik sınırları içerisinde yuvalanmış yasadışı bir örgüt tarafından şiddete maruz kaldığını iddia ederek söz konusu devletin egemenlik sınırlarını aşan ve başka bir devletten insani haklarına kavuşabilmek için sığınma talep eden bireyler; uluslararası suç örgütlerinin (insan kaçakçılığı veya ticareti) eline düşerek sömürülen ve çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu bireyler; mülteci konumuna düştükten sonra anavatanlarına dönmek isteyip de vatandaşı olduğu devlet tarafından, ekonomiye ek yük getireceği düşünülerek, geri kabul edilmeyerek “vatansızlar” olarak adlandırılan bireyler; gerek ise mensubu olduğu ulus-devlete ait ulusal

yasama, yargı, sosyal vb. sistemlerinin sınırlar dışındaki aktörlerce zapturapt altına alınması veya özelleştirilmesi nedeniyle Merkez-devletlerin sömürüsü ile karşı karşıya kalarak içinde yaşadığı toplumdan, zaman ve mekandan soyutlanan ancak sınırlar içerisinde kalmaya devam eden bireyler ile sınırları aşarak “kaçak göçmen” olarak adlandırılan bireylerin tamamının “Mülteci” olarak kabul edilmesi ve insani haklarının Merkez-devletler ve uluslararası kurumlar başta olmak üzere tüm dünya devletleri tarafından korunması gerekmektedir.

1951 Cenevre Sözleşmesi’nin uygulamaya konulmasının üzerinden 55 yıl geçmesine rağmen dünyada mültecilik sorunsalının artarak devam ediyor olması da söz konusu Sözleşme’nin hazırlandığı dönemin belirleyici aktörleri tarafından konuya gerekli ilginin gösterilmediğini ortaya çıkarmaktadır. A.B. yaklaşık olarak 15 yıldır ortak bir “mülteci” tanımı üzerinde anlaşamamıştır. A.B.D. ise 1951 Cenevre Sözleşmesi’ni halen imzalamamıştır. Wallerstein’in Merkez ve Çevre devlet sınıflandırmasından da anlaşılacağı üzere; Merkez, Çevre’nin içerisinde bulunduğu bu kaostan (az gelişmişlik, iltica, göç vb.) beslenmektedir. Bu durum da iltica hareketlerinin sürekli olarak üretilmesine neden olmaktadır.

Sonuç olarak; klasik anlamda “mülteciler”in de dahil oldukları, yerinden edilmiş insanların, sınıflandırılması ve tanımlanmasının, uluslararası güç ilişkileri ve siyasi hesapların sonucuna göre yapıldığı; bu insanlara sağlanacak olan koruma ve hakların tamamen siyasi bir eylem olduğu ortaya çıkmıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi başta olmak üzere II.Dünya Savaşı sonrasındaki dünya sistemine uygun olarak düzenlenen tüm antlaşma ve kurumların yani “emniyet supabı kurumları”nın da tekrar tekrar gözden geçirilmeleri gerekmektedir.

Son tahlilde “vatandaşların mülteci konumuna düşmesi”ni, “mülteci vatandaşların “vatansız” olarak adlandırılmalarını”, “vatandaşlığın mültecileştirilmesi”ni ve nihayetinde Çevre vatandaşlarının Merkez iktidarlarınca sömürülmesini engellemenin; diğer bir ifade ile “insan olarak bireyin insani haklarına kavuşabilmesi”ni sağlamanın yegane yolu Çevre “ulus-devlet”i eski egemenliğine kavuşturmaktan geçmektedir. Bu gerçekleştirilemediği sürece, bırakınız “mülteci hakları”nın çözümünü, “insan hakları”nın dahi tartışılması mümkün olmayacaktır. Para hırsı ile silah, güç ve küresel egemenlik çatışmaları “insan haklarını” iyi yönde yapılandırmaktan çok vatandaş olsun/olmasın “haktan yoksun insan” sayısını artırmaya devam edecektir.

Bu noktada Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’e ait “Gençliğe Hitabe”nin ve arkasındaki paradigmanın tüm dışa bağımlı Çevre-ulus-devlet hükümetlerine ve vatandaşlarına yol göstereceğine inanmaktayız.

KAYNAKÇA

ABRAMS, Lynn; *Bismarck and the German Empire*, eBookMall, 2006.

AKYOL, Mustafa; *Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek*, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 2006.

ARIT, Fikret; *Büyük Savaş (1939-1945)*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1974.

BMMYK; *Sığınma ve Mülteci Sorunlarındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler*, BMMYK Türkiye Temsilciliği Yayınları, Ankara, 1998.

BMMYKTT; *İltica ve Göç Mevzuatı*, Üst Düzey Çalışma Grubu Projesi, Ankara, 2005.

BRZEZINSKI, Zbigniew; *Choise: Global Sovereignty or Global Leadership?* Perseus Basic Books, New York, 2003.

CEASER, James W.; *Amerikan Karşıtlığının Kısa Tarihi*, Public Interest, Virginia, 2003.

CHOSSUDOVSKY, Michel; *The Globalisation of Poverty*, İstanbul, 1999.

COSER, Lewis A.; *The Functions of Social Conflict*, The Free Press, New York, 1956.

DAHRENDORF, Ralf; *Class and Class Conflict in Industrial Society*, Stanford University Press, California, 1959.

DAVIES, Norman; *Avrupa Tarihi* (Çev.: Burcu Çığman, Elif Topçugil, Kudret EmI.R.O.ğlu ve Suat Kaya), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006.

DEMİRCİOĞLU, Halil; *Roma Tarihi Cilt:1*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.

ERBAŞ, Ali; *Hristiyanlık'ta Reform ve Protestanlık Tarihi*, İhsan Yayınları, İstanbul, 2004.

ERDOĞAN, Seçil; *“Avrupa’da İltica Hareketleri: “İngiltere’de Yaşayan Türk Mülteciler Örneği”* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2004.

ERÖZDEN, Ozan; *Ulus Devlet*, Dost Kitabevi, Ankara, 1997.

ESTIN, Colette & LAPORTE, Helene; *Yunan ve Roma Mitolojisi* (Çev.: Musa Eran), TÜBİTAK Yayınları, Ankara, 2002.

FERRO, Marc; *Sömürgecilik Tarihi* (Çev.: Muna Cedden), Ankara, 2002.

FLOREZ, Azcarate Y.; *League of Nations and National Minorities*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington, 1945.

GANSER, Daniele; *NATO’nun Gizli Orduları* (Çev.: Gülşah Karadağ), Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2005.

GERT, Hans & MILLS C.W.; *The Character and Social Structure: The Psyclogy of Social Institutions*, Brace and Wolrd Inc., New York, 1953.

GIDDENS, A.; *Beyond Left and Right: The Future of Radical Politics*, Polity Press, London, 1996.

GRONINGEN; *Total Economy Database*, The Conference Board and Groningen Growth and Development Centre, <http://www.ggdc.net>, Ocak 2006.

GÜLLÜCE, İdris; *Yerel Yönetimlerin Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Alfa Basım Yayın, İstanbul, 2004.

GÜVENÇ, Bozkurt; *İnsan ve Kültür*, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1999.

HART, B.H. Liddell; *Strateji/Dolaylı Tutum* (Çev.: Selma KOÇAK), Doruk Yayınları, Ankara, 2003.

HOBBSAWM, Eric J.; *Sanayi ve İmparatorluk* (Çev.: Abdullah Ersoy), Dost Kitabevi, Ankara, 1998.

HOBBSAWM, Eric J.; *Kısa 20. Yüzyıl: 1914-1991 Aşırıliklar Çağı*, Sarmal Yayınevi, 1996.

HOPPKINS, T.K. & WALLERSTEIN, I.; *Geçiş Çağı Dünya Sisteminin Yörüngesi (1945-2025)* (Çev.: Nuri Ersoy), Avesta Yayınları, İstanbul, 1999.

HOROWITZ, Irving L.; *IBM Plus Reality Plus Humanism=Sociology, Saturday Review of Literature*, New York, 1954.

HOROWITZ, Irving L.; *The Power Elite*, Oxford Universty Pres, New York, 1959.

HASPOLAT, Evren; “*Küreselleşme ve Yerelleşme Dinamiğinde Ulus-Devlet*” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 9 Eylül Üniversitesi, İzmir, 2003.

JUDT, Tony; *Postwar: A History of Europe since 1945*, Penguin Press HC, New York, 2005.

KIZILÇELİK, Sezgin; *Sosyoloji Teorileri 2*, Yunus Emre Ltd.Şti., Konya, 1994.

KOÖSGDİB; *Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı: Dünya Ekonomisi (Tarihi Gelişimi)*, Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, Ankara, 2004.

KÜÇÜK A. & TÜMER G.; *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara 1993.

KÜNÇEK, Özlen; “*Uluslararası İlişkilerde Mülteciler Sorunu ve Batı Avrupa Devletlerinin Uygulamaları*” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara, 1997.

MALCOLM, Noel; *Bosna* (Çev.: Aşkın Karadağlı), Om Yayınevi, İstanbul, 1999.

MARRUS, M.; *The Unwanted: European Refugees in the Twentieth Century*, Oxford University Press. New York&Oxford, 1985.

MARSHALL, Gordon; *Sosyoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat, Ankara, 1999.

MARX K. & ENGELS F.; *Komünist Manifesto* (Çev.: Levent Kavas), İthaki Yayınları, İstanbul, 2003.

MAIR, L.P.; *The Protection of Minorities: The Working And Scope Of The Minorities Treaties Under The League Of Nations*, Christophers, London, 1928.

NECULAI, F.Laura; *Federal Bir Avrupa Nasıl Olurdu?* (Çev.: Fatma TUNA), Avrupa Federaller Birliği Yayınları, Mechelen-Belçika, 2005.

NEVINS, A. & COMMAGER H.S.; *ABD Tarihi* (Çev.: Halil İnalcık), Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2005.

ÖZAKMAN, Turgut; *Şu Çılgın Türkler*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005.

ÖZDEMİR, Sahir; *Avrupa Birliğini Kuran Antlaşmalar*, DPT Yayınları, Ankara, 2001.

ÖZKAN, İ.Reşat; *Yeni Mandacılık*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2001.

ÖZVERİ, Murat; *Yoksulluğun Yönetilmesi ve Sosyal Güvenlik Hakkı Sayı: 9*, Praksis, Ankara, 2003.

PAREKH, Bhikhu; *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori* (Çev.: Bilge Tanrıseven), Phoneix Yayınevi, Ankara, 2002.

PARKER, R.A.C; *II. Dünya Savaşı* (Çev.: Müfit Günay), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005.

POLOMA, Margaret M.; *Çağdaş Sosyoloji Kuramları* (Çev.: Hayriye Erbaş), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1993.

RITZER, George; *Classical Sociological Theory*, The McGraw-Hill Companies, Inc., Singapur, 1996.

ROBBİNS, Keith; *I.Dünya Savaşı* (Çev.: Müfit Günay), Dost Kitabevi, İstanbul, 2005.

SARICA, Murat; *100 Soruda Fransız İhtilali*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1995.

SEZGİN, Mahmut N.; *Bilinmeyen Avrupa: Avrupa'nın Gerçek Gündemi*, Platin Yayınları, Ankara 2005.

SKRAN, C.; *Refugees in Inter-War Europe: The Emergence Of A Regime*, Clarendon Press, Oxford, 1995.

STENBERG, G.; *Non-Expulsion and Non-Refoulement*, IUSTUS Förlag, Uppsala, 1989.

ŞANLI, Ufuk; *Borç Kapanı: I.M.F.*, Selis Kitapları, İstanbul, 2002.

ŞAYLAN, Gencay; *Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, İmge Yayınevi, Ankara, 2003.

T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı; <http://www.foreigntrade.gov.tr> (Şubat 2006).

TEZCAN, Durmuş; *Avrupa'da Düşünce Özgürlüğü*, Etki Yayıncılık, İzmir, 2002.

TENENBAUM, J.; *Race and Reich*, Twayne Pub., New York, 1956.

TROÇKİ, Lev; *Bildirgeler* (Çev.: Masis Kürkçügil & Erdal Taner), Yazın Yayıncılık, Ankara, 2005.

UNHCR, *The State of The World's Refugees: Fifty Years of Humanitarian Action*, Oxford University Press, Oxford, 2000.

UNHCR, *The State of The World's Refugees: Human Displacement in New Millenium*, Oxford University Press, Oxford, 2006.

United States Census Bureau; <http://www.census.gov> (Şubat 2006).

USCRI; *World Refugee Survey 2005*, U.S. Committee For Refugees and Immigrants Publication Service, New York, 2005.

ÜLMAN, A. Haluk; *Birinci Dünya Savaşına Giden Yol*, Çiviyazıları, Ankara, 1972.

WALLERSTEİN, İmmanuel; *Tarihsel Kapitalizm* (Çev.: N.Alpay), Metis Yayınları, İstanbul 1992.

WALLERSTEIN, Immanuel; *Jeopolitik ve Jeokültür Değişmekte Olan Dünya-Sistem Üzerine Denemeler* (Çev.: Mustafa Özel), İz Yayıncılık, İstanbul, 1993.

WALLERSTEIN, Immanuel; *Liberalizmden Sonra* (Çev.: Erol Öz), Metis Yayınları, İstanbul, 1998.

WALLERSTEIN, Immanuel; *Güncel Yorumlar*, Aram Yayınları, İstanbul, 2001.

WALLERSTEIN, Immanuel; *Dünya Sistemleri Analizi Bir Giriş* (Çev.: Ender Abadoğlu & Nuri Ersoy), Aram Yayınları, İstanbul, 2004.

WEBER, M.; *Economy and Society*, University of California Press, California, 1978.

WIKIPEDIA; *The Free Encyclopedia*, <http://en.wikipedia.org/wiki>, Şubat 2006.

WOODBRIIDGE, G.; *The History of the United Nations Relief and Rehabilitation Administration 3 Volumes*, Columbia University Pres, New York, 1950.

YILDIRIM, Kâzım; *Düşünce ve Medeniyet Tarihi*, Elif Ofset, Edirne, 1992.

ÖZGEÇMİŞ**Kişisel Bilgiler**

Adı Soyadı : Ersan VARYEMEZ
Doğum Yeri ve Tarihi : Bandırma, 1975.

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Hava Harp Okulu Endüstri Mühendisliği Yeşilyurt/İstanbul
Yüksek Lisans Öğrenimi : -
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri : -

İş Deneyimi

Stajlar : -
Projeler : Hava Bilgi Sistemi (HvBS) İnsan Kaynakları Yönetimi
Çalıştığı Kurumlar : Hava Kuvvetleri Komutanlığı

İletişim

E-Posta Adresi : evaryemez@gmail.com

Tarih

: 29 Haziran 2006